

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204975

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No T 81
L 19 p

Accession No. T 2925

Author ల షీనర సింహము

Title ప్ర స వ్యయోధవము

This book should be returned on or before the date
last marked below

ప్రసన్నయాధవము.

ప్రంథకర్త:
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు.

ప్రకాశకర్త:

కురుకూరి సుబ్బారావు

సరస్వతీ బుక్కుడిపో,

బెజినాడ.

కాకినాడ:

కాకినాడముద్రాక్షరశాలాయంతు

ముద్రింపబడియె.

1935

రెజిష్టరు
ప్రతి

[పెరు 0-1-0.]

ధ ర ణీ కౌట.

(రెడ్డిరాజుల చరిత్ర)

[గ్రంథకర్త:—సోమరాజు రామానుజరావుగారు.]

రెడ్డిపీరుల దేశభక్తి!   రెడ్డిపీరుల ధర్మాసక్తి!!   రెడ్డిపీరుల కార్యసిద్ధి!!!
అక్షరలక్షలుచేయుపద్యములు!   అసమానమైన గద్యములు!!
ప్లాటు మహాశృంగారము!   వెల రు 1—4—0.   పాటు లానందభరితములు!!

బెజవాడ మైలవరం బాలభారతీసభవారిచే ప్రదర్శింపబడుచున్నది.

కొండపీటియందలి యనపోతనాయనితో రాచకొండయందలి రెడ్డిరాజులకు ధరణికోటపద్ద ఒరిగిన మహాసంగ్రామకథ - రెడ్డిపీరుల నోట వెలువడు ప్రతిమాటయు పీఠరసోత్సహభరితమై రెడ్డికులమునఁ బట్టిన పీఠవానినిసయితము పీఠాధిపీరునిగా మార్పజాలియున్నది. సహజముగ తాను ముగిలివాడయ్యె - తన్ను “తాత” యని పిలిచిన కోపగించుకొను విచిత్రస్వభావముగఁ వెంకిన్నచిట్టలు కడుపుబ్బనవ్వించును. కథానాయికయగు పీఠభద్ర తాను వరించిన ఖడ్గనారాయణునకు కారాగృహమునకు లేఖ సంపుట - పీఠవాజ్ఞోత్సవమున వింతయన్ని పుట్టుట - అగ్నిహోత్రోత్సాదనమున, ననంతమగు కోలాహలము - కోలాహలమున భూరహస్యలు - హాస్యలో నవరోధములు అవరోధములందు పోరోధములు - కొండారెడ్డి కుతంత్రపరాయణత్వము - త్రాగివ్రేలిన యనపోతనాయనిచే పరాధవిలపబడి తిక్షణము స్వబుద్ధిని నగలించుకొని వెలవలలో చేసినంకల్పించుట - అప్రహేళమున తాను హతమౌన దలంచిన వెంకిన్నను మాని, పీఠభద్ర నిర్మించిన ప్రాపుతల గ్రుంచి-యది ఖడ్గనారాయణుని శిరస్సగుట గాంచి ఖడ్గనారాయణునే చంపిట్లు భ్రమించుట - పీఠరసమున హాస్యము - వెలమరాజును చంపబోయి, యచ్చట ఖడ్గనారాయణుని, నిజరూపముం జూచి, భూతముగా నెంచి మరింత విభ్రాంతిపడుట - ఖడ్గనారాయణుడు, విజయానంతరమున తనశత్రురూపములను ప్రదర్శించుట - మహాద్భుతము. అనపోతనాయని దాశీపుత్రునిగా నెఱింగి వెలమ రాణి నిండవంథలో నాతనిం బొడిచి తాను పొడుచుకొని వెల్మపాపమును నిలుపుట - మహానాటకము - రంగస్థలంబకి మ్రోగి - చదివినకొలదియు నవలవలె నుత్సాహమును ముందునకు దోర్చియును-రెడ్లప్రతాపము చూడదలచినవారి కిదియే యుత్తమగ్రంథము.

కురుకూరి సుబ్బారావు, సరస్వతీ బుక్ డిపో, బెజవాడ, కృష్ణాజిల్లా.

ప్రసన్నయాదవము

ఇది

చింతమర్తి లక్ష్మీనరసింహముపంతులుగారిచే

రచియింపఁబడినది.

పల్లిపద:

ఈ రుకూరినుబ్బారావు

సంస్కృతిబుగ్గిరి, బెజనూరు.

కాకినాడ:

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1934

ఈనాటకమునందువచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.

మహేంద్రగుడు—దేవతలరాజు

బృహస్పతి—దేవగురువు.

బయంతుడు—మహేంద్రుని కుమారుడు.

మానిభద్రుడు—కుమారుని సేవకుడు.

నరకాసురుడు—ప్రాంగ్మ్యతిపాధిపతియగు రాక్షసరాజు.

పంచననుడు, నికుంభుడు, మురుడు—నరకాసురుని సేనాధిపతులు

శ్రీకృష్ణుడు, మందపాముడు—నరకాసురునిబండ్లు.

సూతుడు—నరకుని సాగధి.

భగదత్తుడు—నరకాసురునికుమారుడు.

శంబుడు—నరకాసురుని మంత్రి.

శక్రాచార్యులు—రాక్షసగురువు.

చిత్రరథుడు—గంధర్వుడు.

పులహుడు, బృహదశ్వడు—బదరికాశ్రమమునలు.

దాశకుడు—కృష్ణునిసూతుడు.

దేవుడు—కృష్ణుని యంభుపురపరిచారకుడు.

శ్రీకృష్ణుడు—కథానాయకుడు.

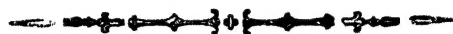
స్త్రీలు.

ఊర్వశి—స్వర్గలోకవేద్యకాంత.

సత్యభామ—శ్రీకృష్ణునిదేవి.

శ్రీ ప్రసన్నయాదవనాటకము.

నాం ది.

మ. మును లాస్థానకవీంద్రు; లాగమచయంబు ల్వందిబృందంబు; స
జ్జనచిత్తంబులు కొల్వొకూటములు; సంద్రంబు ల్లనాగాగము;
లక్ష్మనుజు లేసెడి సేవ చుప్పనము; బ్రహ్మాండంబు సామ్రాజ్య మె
వ్వని కాయాదిచుచక్రవర్తి కృపఁ గాపాడు స్సభాస్థారులన్.

మఱియు,

తే. గీ. ప్రాణికోటలనెల్లఁ బాత్రములఁ జేసి

జగ మనెడు మహారంగ దేశంబునందు

నాటకంబుల నేర్పుతో నడపునట్టి

సూత్రధారుండు మిముఁ బ్రోచు శుభము లాసఁగి.

సూత్రధారుండు—[నాంద్యసంతరమున తెగవంకఁ జూచి] పారిపార్శ్వికా!

నీవొకసారి యిటు రాగలవా ?

పారిపార్శ్వకుండు—[ప్రవేశించి] అయ్యా! ఇదిగో వచ్చియున్నాడను. 'నేనేమి
జేయవలసియున్నది ?

సూత్ర—ఓయీ ! సాయంకాలమునుండి ప్రయత్నముజేయుచున్నను నీవిప్పటికిని
రంగకృత్యమును సిద్ధముచేయలేకపోతివా ?

పారి—అయ్యా ! మీరు నిష్కారణముగా నాపై నేగము మోపుచున్నారు.
అంతయు నీవొకే సిద్ధముయి యున్నయది. సభాసదులతో మనముఁ బ్రయోగింపబోవు
రూపకమును గూర్చి మీరు చెప్పవలసినది చెప్పకపోవుటయే యాలస్యము.

నూత్ర—ఏమీ ! నాదే యాలస్యమా ? అట్లయిన నిదిగో చెప్పుచున్నాడను.
రసికశిఖాసులు లగునోసభాసదులారా ! విద్యజ్ఞానవిధేయుఁ డగు బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి
లక్ష్మీచరసింహాకవిచేత నాశ్రభాషణలో రచియింపఁబడిన ప్రసన్నయాదవ మనువీరరస
ప్రధానరూపకమును, మే మిరాత్రి యిచ్చటఁ బ్రయోగింపఁదలఁచుకొన్నారము. కావున
మీరు సావధానులయి చిత్తగించురు గాక !

పారి—అయ్యా ! ఈనాటకగుణాగుణంబులఁ గూర్చి యిందుకేనియుఁ జెప్ప
వైతివేమి ?

నూత్ర—నానిఁగూర్చి చెప్పఁదగినవాడను నేను గాను.

ప. కవి సాన్నిధ్య కృతు ల్నిగ, ల్కథయె బంగారంబు, క్లేషాది స
త్కవణంబు ల్నిగిషీపను, ల్లసదలంకారంబు లుద్యత్కణీ
నివహంబు; ల్బృతిపేల్చి యెట్టిదియొ, తన్నిర్మాత నే యెట్టిదో
వివరింపఁదగు నాణెకాండ్రు గద ! యుగ్వి స్ఫండితగ్రామణుల్.

పారి—ప్రబంధ మెట్లున్నను బ్రయోగవశేనర మగుచునము సభాసదుల గంజింపఁ
జేయఁగలరుని నేఁ దలంచెద.

నూత్ర—ఓపంకితన్మన్యా ! గర్వోక్తలతో నేమి ప్రయోజనము ?

క. తనరూపము, తనవిద్యయుఁ

దన నేర్పును దనగుణంబు దనగానము, గ

నొని యెవఁడు సంతసింపఁడు ?

తనవిషయము నెంచ నొరులె తగువారునుమీ !

మఱియు నీ వనియట్లు మనము ప్రయోగవశులులమే యయిన నంతమాత్రమున సభా
సదులు సంతసిల్లరు, ఏమనిన—

చ. కృతి రసవంతమయ్యు యది కిం పొనఁగూర్పదు నాటకు ల్నిమ
కత మెయి నాడకుండినఁ; బ్రదగ్ధకు లెల్ల బ్రయోగపద్ధతి
జ్ఞతురలె యైన నేమి కృతి చప్పని దైనపు; డాపియోగము
న్మతియును మంచివైనపుడె నిండుముదం బగుఁ జూచువారికిన్

పారి— అట్లయిన గృంథచతుర్థతీయఁ బ్రదర్శకులసామర్థ్యముఁ గనిపెట్టుటకు సభాసదులు మాత్రము నేర్పరులయి యుండవలదా ?

మాత్ర— ఓయీ! ఇటు వినుము.

తే. గీ. కవీయు నాటకు లేర్పరులౌవలయును
సభ్యు లగువార లెప్పుడు చతురమతులె
భుటకత్తియ బాణ గావలయుఁ గాక!
తిసెనువాకికి దదుచ్చిచి దైవియగున్నె ?

పారి— సరే ! చతురమతు లయినసభాసదు లందఱు కావ్యమునందును మన ప్రయోగమునందును గల గుణములను ప్రహించి యానందింతురు గాక !

మాత్ర— గుణవిహణహారిణులే యట్లు జేయుదురు. తదితరులు దోషాన్వేషణముఁజేయుచుందురు. అయినను నీ నాటకమును బ్రయోగించునపు డెల్లసభాస్థులు లతో నిట్లు మనవిజేయుచుని కవి యాన తిచ్చియున్నాఁడు.

తే. గీ. సత్కవి యొనర్చు కావ్యంబు సరసువోలె
స్వచ్ఛమై రసవంతమై సౌఖ్యద మగుఁ
గుణిలధీవరు లగ్రములు గోరిలలేక
నీచుగతి విపాకములకై నెఱుకొందురీ.

మజియు

తే. గీ. శ్రీపురాణపండకలూగి శీతకరుండు
సరసుఁ డాంధ్రగీర్వాణభాషావిదుండు
మల్లయాత్యండు నావే.నమామ యగుటఁ
గదిత యెటులున్న నీకృతిఁ గణుతిఁ గాంచు.

పారి— అయ్య ! నీవు సభాసదులతోఁ జెప్పవలసిన దంతయుం జెప్పితివి గనుక నేనిక నాటకప్రయోగమున కారంభించెదను.

మాత్ర— వేషము లన్నియు సిద్ధము జేసితివా ?

పారి—సిద్ధమయి యెంతపేషయినది? అదిగో ! మనమిత్రుడు మహేంద్రుని
చేపము కైచికొని మహావైభవముతోఁ గొలుపుండుటకు ముచ్చటపడుచున్నాఁడు.

నూత్రి—(చూచి) ఔనాను. ఈసభాసదులతో నింకొకమాట మనవిచేసి
పోవుదము. ఓసదస్యులారా !

మ. అమరాధీశునికొల్వఁ జూచి యటుపై నయ్యార్వశీమంజువా
కృము లాలించి సుఖించి, ద్వారకను సత్యాపద్మగంధీసమే
తు మురారాతీనిఁ గాంచి, మీద హరి దైత్యుల్ పోగు సంగ్రామము
భయమునం దించుక నిల్చి, మీమనసు లత్యానందముం బొందుతన్.

[అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

ఇది ప్రస్తావన.

ప్రసన్నయాదవము

ప్రథమాంకము.

రంగము—ఇంద్రసభ.

[అప్పుడు పీఠములమీదఁ గూర్చుండి మహేంద్రుఁడు, బృహస్పతి,
జయంతుఁడుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

మహేం—(విచారముతో నిట్టూర్పు విడిచి) ఆచార్యా!

పాడ వడఁగెన్ హిగ్గణ్యకసిపుండు, గతింపెను దార కాసురుం

డడఁగెఁ గథావశేషుఁ డయి యాదశకంఠుఁడ, మాకికక భయం

బుడిగె నటంచు నీత్రదివముద్భూతదానవకంటకంబ య

య్యెడుఁగద యంచు నేఁ దనగ నీసరకుం డెటునుండి వచ్చెనో.

1

బృహ—మహేంద్రా! ఎటునుండి వచ్చెనో యననేల? పద్మగర్భుని యవిజ్ఞ
కమునుండియు మన నుండభౌగ్యమునుండియు—

ఆ. వె. మొదలఁ జేసినాఁడు పిదప దైత్యులపంబు

మెచ్చినాఁడు వరము లిచ్చినాఁడు

వేల్పుఁబెద్ద యనుచుఁ జేరు నెద్దయె కాని

యతఁడ చేసె మనకు నధికహాని.

మహేం—పద్మగర్భుని నిందించుటకన్న మనభౌగ ధేయమును దూరట యుక్తము.
నే. జేసినదోస మేమోకాని యీనాపరిపాలనము దినదినగండము వేయెంతాయు
వన్నట్టు లున్నది. ఒకరాక్షసుఁడు గాఁడు. ఒకనాటి పరితాపము గాదు. మూఁడు జగం
బులకు నేకచ్ఛత్రాధిపత్యంబు వహించి ముప్పదిమూఁడుకోటులదివ్యులకు నాయకుఁడ
నయిన నేను క్షణక్షణము నసురభీతిచేఁ గుండెలు జేతఁబట్టుకొనియుంటుఁ జూడ నాలో
నాకె సిగ్గుచున్నది. అనవరతచిత్తసంక్షోభ కారణ మయిన యీసామ్రాజ్యంబు నేలుట
కన్న నిరపాయంబును, నిష్పత్తినకలలొకొక్కాపాఠంబును, నిర్మలస్తాపమును నగుముని
వృత్తిఁబూని నారాయణుచరణంబు శరణంబుగాఁ గాననుట సముచితం బని తోచు
చున్నది. అమరపక్షిపాతి యగు నబ్జనాభుం డెన్నెన్ని యవతారంబు లెత్తి యెంద
ఁబెందఱు దైత్యులం దునిమిఁను నిర్జరలభౌగ్యవోషంబున వాకె కలంబులు తామర

తంపరలయి నానాట సభివృద్ధి జేంది యిసుకపాతరలట్లు తఱుగకున్నవి. పాపనిరతంబును, గుణరహితంబును నగు నాయధుదానవాసీకంబునకు వంగి వంగి జోహారు లొనర్ప లేక, యొడిగి యుండలేక, సపర్యలు సలుపలేక, విసిగిపోవుచుంటిని. ఈసరకాసురుండు ముచ్చెచ్చదనమున సోమకునికన్న, గ్రౌర్యంబున దాగకునికన్న, మగటిమి పిరణ్యకశిపునికన్న, బరకాంతాసక్తి రావణునికన్న మిన్నయట ! విశేషించి లోకభయంకరుండు మురుండును, దుష్కారంభుండు నిశుంభుండును, గ్రూరస్వభావుండు హయగ్రీవుండును, శౌర్యధనుండు పంజరనుండును వానికిం బాసటయయి వచ్చి నాగుగుభుజంబు లట్లుపడసెంతురు. ఇంతకు వారివైకరిగిన మనబలంబు గతి యేమియ్యెనో తెలియదయ్యె. నేడ డది యేమో కాని శూరజనులధనుగు నుత్సాహము నాహ్వాదయమున నెలకొనియుండలేదు. నాగుగు పరాజయమునే శంకించుచున్నది.

బృహ—మహేంద్రా! వెఱవ నేటికి ?

తే. గీ. మూడడలచిన వేల్కీళ్ల నీడ లట్లు

ధృతియు భీతియు బాడసూపు హృదయగుండు

సాధుజనములు వానిసూచన తెలింగి

భావిగతుల బుద్ధిని నెంచి పని యొనర్తు.

వెఱచినమాత్రమున నాపదలుగూరమునకు బోవు. ధైర్యమూనిన నవి సమీపమునకు రావు. వచ్చి జేయునది లేదు. కావున నుదాగవునులక్షణ మగు ధైర్యము విడచి యుండరాదు.

జయం—అచార్య ! అనురేశ్వరున కింతవెఱంగుపాటుం గలిగించు నాదైత్యుడెవ్వరి కుమారుండు ? ఏమి మహిమవాడు ? ఈయుదంత మెఱింగింపబోలునేని నాకెఱింగింప వేడెదను.

బృహ—నతా ! ఎఱింగింపరాకేమి? చెప్పెద వినుము. వినియుండువునదా తొల్లి భువనకంటకుం యగుహిరణ్యాక్షుం డనుదానవకులసార్వభౌముండు కలఁ డని. ఆతఁడు తన మగటిమి నిగ్గుల కణ్డెండై భూమిదేవిని నిలుగులుండెట్టు నాకారణమున ననవరతమా దేవపత్నిపాతి యగు నారాయణుండు శ్వేతవరాహరూపమై తి యారక్కసుం బరిహర్చి భూమిదేవిని నుద్ధరింపి తనకొమ్మన ధరియించి బుజ్జగించె. అప్పుడు పురుషోత్తమునకును భగవతియగు వసుంధరకును నరకుండు జన్మించె. పదపడి వాడు తన తపోవిశేషమున వారిజాననుని మెప్పించి నగములఁ బడసి పర్యలోకము జయించి దివమును జట్టుముట్టి యిప్పుడు మనకు వెఱపుంగిలుపునంతవాడయ్యె.

జయం—[ఆశ్చర్యముతో] ఏమి? భువనరక్షణపరాయణుల డగునారాయణుల నకును, విశ్వహితకాంక్షి యగుధారణికిని నుడవించిన సందనుడో యితడు? ఈతడు నింద్యకర్మములకు వెనుపీయనిరక్కనుఁ డెట్లయ్యెను?

బృహ—కుమారా! ఆశ్చర్యమేల? చూడు.

తే. గీ. నిఖిలజనులకుఁ జల్లనినీడ నిచ్చు
వృక్షశాఖలు రాసాగు వేళలఁడు
పొడము నగ్నికణము కాల్పు నడవు లెల్ల
జన్మభూమితో నేమి యసాధ్యులకు.

మహేం—కుమారా! అది యట్టిద చూడు.

తే. గీ. బలదములనుండి పిచ్చులు గాఢాల్లు
మంచువారికి ఖిలులు జనించుదురగు
మంటిలో నుద్భవించెడు నీరొక్కగు
ఖిలులకడుపున నుత్తము ల్లుగుచు న్ను.

జయం—అయ్యా! మీరు వెలసిచ్చినదంతయు నిశ్చయము. అయ్యుండ్రు. అది బగు కాతన్యముకల దోడను కణస్థముల్యంబునను సప్రతిహతప్రసాదమున నాండు క్రమంబునఁ దల్లిదండ్రులఁ బోలి పుట్టెఁ గావున నంతడు నిష్కర కజేయుఁడని తోచుచున్నది; యుద్ధవాన్త దెలుపుటకు సమగ్రయంబునకుఁ గుంఠమును మనఃశయము డొక్కఁడు రాకుండుటకుఁ గారణ మేమయి యుండును?

బృహ—అదిగో నెవ్వరో యిటు వచ్చుచున్నాఁడు. (పోచ్చిచూచి) తమ పరిజనుఁ డగుమాణిఫ్రుడడు.

మహేం—ఈతఁ డేమివాన్త చెప్పినోకద! ముగ్ధులై కీదను నూచించెను.

[అప్పడు మాణిఫ్రుడడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మాణి—(తనలో) కటకటా! నేను మిక్కిలి మందభాగ్యుడను. ఈశ్రవణ కఠోర మగువాన్త మహేంద్రునకు నే నెట్లు విన్నవించును? అయినను స్వామి యగు కుబేరుని నియోగము నడుపక తప్పదుకదా!

చ. అనుపమధర్మమాగ్రచరు లైకసుప్తులు పాముండ భు

గ్జనులు కృపావిహీనులును కక్కను లాజి బయంబు గాంచుటల్
గనుగొన భర్తమే జయముగాంచెడు నంట యబద్ధ మంచునుకొ
ఘనభుజసారమే విజయకారణ మంచును నేఁ దలంచెదన్.

[ప్రకాశముగా] రక్షింపుము. రక్షింపుము. త్రిలోకాధినాథా !

(అని పాదములమీఁదఁ బడుచున్నాఁడు.)

మహేం—(సంగ్రహముతో) ఓయీ ! ఏమి మూడినది ! దేవస్వైరూపరాజయ
మెటింగింప వచ్చితివా ?

బృహ—నాకలోకము మ్రుక్కడిరక్కసుల పాలయినదా ?

జయం—దేవకాలరల యదృష్టములు విపరీతములె యయ్యెనా ?

మాణి—[లేచి] దేవా ! మందభాగ్యుడైన నేను దేవరతు దేవసేనల విజయ
మంగళవార్తలు దెలుప నోచుకొన్నానెతిని.

మహేం—ఆదేవాసురససురము మన కశుభపరిణామ మెట్లయ్యెనో సంగ్రహ
ముగా మాతెలింగింపుము. కాలోచితముగ వలయుప్రతిక్రియ యొనర్చుకొందము.

మాణి—(అంజలిపట్టి) దేవరవా రవధరింతురుగాక ! ఆవిధమున ముర, నిశుంధ
పంచజన, హయగ్రీవ సురధిష్ఠితులయు దైత్యదానవానీకంబులు లోకంబులు మ్రింగు
లాగు నార్చుమఁ దేవు నిల్పిన, యమ, యాదాపాల, దహన, ధనవ, సవన, పశుపతి
ప్రముఖు లగు దివ్యులకులు వేలుపుమాఁకలం గూర్చుకొని యగదంబులు, ద్వీరదంబులు,
బౌలింబులు, తూలింబులు, హయంబులు, భటచయంబులు, నాయత్తంబు గావించుకొని
మొగ్గంబులు పన్ని యెదుర్కొనుటయు సుభయబలంబులు నోహరి సాహరి బెనగి
ససుగం బొనర్చె, అప్పుడు నిగ్గపై నాస్థిరణ్యంబుపయి గారుచిచ్చుమచ్చున దైత్యనా
యకుఁడు నెచ్చు నెరిగి,

సీ. కలుకుంగుత్తులఁబూని కాబేరబలముఁ జెఱుకుంగుత్తుల నట్లు నటికినాఁడు

యఱకాలఁ జెలరేగి యగ్ని దేవునిమూఁక సన్నచీచుల నట్లు చమిరినాఁడు

గుదియ చేతనుఁబూని కదిసి వారుణసేన నాలమందల నట్లు తోలినినాఁడు

శరవరంపరలేసి జముబంట్లు మేనులు చించి జల్లెడ లట్లు జేసినాఁడు

క్రోల్పులులఁబోలు దైత్యులకోల్తులఁ జెడి

వేల్పు లలమేఁకలటుపాటి విటుగవలసె

దిక్కులేలినవార లోదివిజనాథ !

దిక్కుమాలినవారలై తిరుగవలసె.

మఱియు సేనలు పోయినపోకగాఁ దిరిగి జూడక చనుటయు,

తే. గీ. ముక్తకానుని తేజంబు మంటఁ గలసె,

నాటివరుణదేవునిశక్తి నీటఁ గలసె,

నెచటికో వాయుబల మెల్ల నెగిరిపోయె,

జిక్కి సకమయ్యె నీశానుఁ డుక్కుదక్కి.

మహేం—[ఓచారముతో] అన్నన్నా ! ఎంతకష్టము ! అవ్వల నేమయినది.

మూణి—అనంతరము సంగ్రామప్రసిద్ధు లగుసిద్ధులును, రిపుజనదుస్సాధ్యు లగు సాధ్యులును, పరాక్రమహర్యక్షులగు యక్షులును, ధనుర్విద్యాధరు లగువిన్యాధరులును గరుడగంధర్వాదు లగుతక్కుంగల భేదరులును, నిశాచరులం దలపడిరి.

బృహ—దైవము వారికయిన గోడుపడకపోయెనుగాఁ !

మహేం—దానవులకుఁ గోడుపడియె ననుఁడు. అతరువాత నేమి జరిగినది ?

మూణి—ఏమి జరిగినది యని యడుగఁ నేల ? ఈయశుభము తుదముట్టఁజెప్పెద వినుండు.

తే. గీ. అసురసేన విజృంభించి యంతదఱుపు

వేల్పుజోదులు వెన్నిచ్చి విటిగిచనిరి

యొకఁడు పోయినదెసకు నొకొకఁడుపోక

తెగినహోగంబులొని ముత్తియములట్లు.

బృహ—సరే ! ఇంక వివరలసిన దేమియున్నది ?

ఆ. వె. జ్వలనదేవుఁ డోడె, జలధినాయకుఁడోడె,

దండపాణి యోడె, ధనదుఁ డోడె

కూల్చువాఁ డెవండు కుటిలదైత్యులంగన్

వనుభవింపవలయు సంతెగాక.

మహేం—అయ్యో ! మూణిభద్ర ! ఇప్పుడు నాయనుంగునెచ్చెలు లగుదిక్పాలు రెదున్నవారు ?

మూణి—దేవా ! ఎందున్నవారని తెలుపును ! కొందఱు పలాయితు లగు చుండ దానవులు వారిని బట్టుకొని బంధించి శిబిరంబులనుంచిన ; కొందఱు వాహనం బుల నెక్కియు పటికొందఱు పాదచారు లయియుఁ దల విరియఁబోసికొని వెనుక జూడక పోయెడువో టెఱుంగక దానవులబారిఁ బడక తప్పించుకొన నూడనిఁ బాఱు చుండిరి. కొందఱు పరువిడలేక యెంచేని నక్కి స్రుక్కియున్నవారు.

మహేం—హా సఖులారా ! దిక్పాలులారా ! మీకెట్టితి ప్రాప్తించెను ! ఓయీ దండధర ! ఎన్నఁడును నీడవోని నీకాలదండమునకు నేఁ డింతసాటు వచ్చెనే ! నిజ

ప్రతాప్ ప్రకంపితకాలకంఠుఁడగుదశకంఠునిఁ బూరికిం గొనని నీమగంటిమి తుమ్మఁ
 డగురకునిమ్రోల మొక్కచోయెనే? ఓయివరుణా! మృత్యుపాశంకాశంబు లగు
 నీపాశంబులు దనుషకంఠప్రదేశంబుల నిగ్రహంబు లయ్యెనే? అగ్నిదేవా! శాత్రవసేనా
 తూలంబులంగాల్పు నీకీలంబులు దనుషకంఠం జగద్రక్షణజాలంబులయి తోచెనే? ఓయా
 వైశ్యతా! షడం షక్షేణభిద్యతే యనునట్లు మాయాబలశోభితం లగుదాసవులను
 దాసవాంశయునఁ బొడమిన నీవు నిర్జింతు వని కొంత యాశతో నుంటిమి. అదియెల్ల
 వశ్యయ్యె. మిత్రమా! కుబేరా? నిహానప్రహసచురఁ డగుభగవానుఁడు కాలకంఠ
 రుఁడు నీకు సంఘడికాండై నిను గ మమ్మను నీకీపాటులు దప్పవయ్యె.

అ. వె. నరకుఁ డెఱవఁడు నారాయఁడు తోడు

మదనవైరితోడు మన కటంచు

జింత దిక్కియుండఁ జెట్ట లింతలుపుట్టె

నుక్కుపేడఁ గాల్చె లక్కశీల.

జయం—అయ్యా! మిక్కిలి యధైర్యము పడియెదవేల? ఆపత్సమయంబున
 శూరు లనుసరింపఁదగినహృద ననుసరింపుఁడు.

మాణి—సహౌగ్రా! ఊహక నుదైర్యముపడి యేమిజేయుదురు? ఇంకను
 నావచియింపవలసిన దిలమక కలదు. నేను చెప్పినది సాంగముగా విని సమయానుకూల
 ముగా నెయ్యది కైర్యమో దాని నొనర్తుదు గాక!

మహేం—ఓయి! నీచెప్పవలసినదంతయుఁ జెప్పుము వినుచున్నాఁడను.

మాణి—పిమ్మట యత్నేశ్వరుఁడు కుబేరుఁడు రణరంగమునుండి తొలగి తన
 హయమునైఁ గూరుచుండి పరుగిడుచు మాగ్ధాయాసముచేత వగర్చుచు నెంతయుఁగట్ట
 మున నన్నుఁబిరి పను క్లిలు సందేశ మంపె. త్రిలోకాధినాథా!

చ. నే నిటులైతి; నాజి రక్షనీపరవీరుఁడె గెల్చె; వాయు, వై
 శ్వానరముఖ్యులం దొలగి పాటిరి, కావగదయ్య నందనో
 ద్యానము, సంనాతతి, సుధాకింకలంబును, పారిజాతసం
 తానముభామగ్రుమవితానమును, నగ్ని కామధేనువున్.

మహేం—మిత్రమా! కుబేర! ఆపత్సమయమునందును స్వామిశిలమును నుతి
 వనినీచక్రము క్లాఘాపాత్రము. ఓయా! మాణిభద్ర! అట్లయిన నిప్పుడు రాక్షసం
 ద్రుని యుద్యమ మేమి?

మాణి—దేవా ! దురాత్ము లయినశాత్రులు జయమొందినపుడు పరాజితులయిన పక్షులగు నేమిసేయుదురో యదియే వానియుద్యమము.

బృహ—అదియేగో తేటతెల్లముగా నెఱిగింపుము.

మాణి—దానవబలంబులు దేవబలంబులను నులుమాడి వెన్నెంటి తలుముచుండ మేఘుగంభీరభీషణంబు లగుభౌషణంబులతో రాక్షసరాజు తనబలంబుల కిట్లని యానతిచ్చె.

ఆ. వె. పూలతోట లనక పుణ్యభూములనక

రాచనగరు లనక రచ్చ లనక

వేల్పుబ్రోలు సొచ్చి వీరదాసపులార !

కొలకు బంతు లేక కొల్లగొర్రో.

బృహ—అట్లయిన మనము మనజానరూకతమోద నుండవలయును.

మహేంద్ర—అయ్యో ! ఎయ్యది యాయవనగమం దాచరణీయమో, యెయ్యది యనాచరణీయమో నే నెఱుంగజాలకున్నవాడే. మనసేన చ్చ లెఱుంగును, రాక్షసుల యున్నతెఱుంగును విన నాగుమను సంగనన్న నొనొనానాంబు డిందుపడినది. త్రిదివంబు విడిచిపోవుచున్న పరిణంబులు పడనొచ్చాట్లు తలంపునకు వచ్చి నన్నుఁగాలు కదపనీయవు. దాసపు నెమర్చొందరన్న వాని నొర్పు కురిసి. కావున నిప్పుడు నేనే మాగ్గ పవలంబింపవలయునో మీరు నిర్ణయింపవలయును.

[తెగలో.]

ఓహో ! సిగ్గ, సాధ్య, విగ్రహధర, గంధర్వ, యక్ష, కిన్నర, భేదరులారా ! త్రిలోకాధి నాథుఁ డగుమహేంద్రుఁ డెందున్నవాడు ? ప్రాజ్ఞోత్తిషాధినాథుఁ డగుదానవేశ్వరుఁ డాతని దర్శనము జేయవచ్చినాడు. కావున నాతఁ డన్నతా వెఱిగింపుఁడు.

బృహ—(అలకించి, కడవపని జేయుటకు రాక్షసాధముఁ డిదిగో నీదెసకే వచ్చినాడ.

మహేంద్ర—అచార్య ! అచార్య ! కర్తవ్యము ! కర్తవ్యము !!

జయం—అంతఃపురమున నవశ్యకర్తవ్యము.

ఆ. వె. శౌర్యసక్తి దలంపఁ జరకయుండుట వేలు

శత్రుధాటి దలంపఁ జనుట వేలు

రెండు పోల్చిమాడ మొండిరక్కనునకు

సకల మిచ్చి చనుట చాల వేలు.

మహేంద్ర—అట్లయిన స్త్రీలగతియేమి ? తక్కువలవారలగతియేమి ?

సీ. కనబడ్డసతీసెల్ల గవయజూచెను నీచు గారవించునె వేల్పుగన్నియలను ?
మాపేరు విననంత మండిపడెదదాయ ముద్దునేయునె నాచుపుత్రకులను ?
స్వర్గమంతయు బాడుసలుప నెంచెడుకూళ విడిచిపోవునె కల్పవృక్షములను ?
మునియాగపశువుల మ్రచ్చిలించెడుసాపి యపహరింపఁడె వేల్పుటావు నకట ?

కరుణ యెట్టిదో యెఱుంగని కటికచనటి

బ్రతుకనిచ్చునె నింక నైరావతమును ?

ముజ్జంబులదొర కింత మూఁడు ననుచు

నించుకేనియుంగలసేని నెఱుంగనైతి.

15

బృహ—నాఁ డెంతఘాతుకకర్మనయిన నొనర్చుటకు సందేహింపఁడు. కావున,
నచ్చరలను, దక్కుంగల వియచ్చరాంగలను మేరుపర్వతగుహలకుఁబోదొన్నిపామ్మని
జయంతకుమారు సంపుట యుచితము. అమృతభాండమును కామగవియు వారలతోఁ
బోవుఁగాక !

మహేంద్ర—అట్లయిన నింక జాగో; రించిన ప్రయోజనమేమి ? వత్సా! జయంతా!

చ. తడయకుమన్న ! దానవకదంబము సేరకమున్న వేలుపుం
బడఁతులతోడ మీజనని భద్రముగాఁ గొనిపోఁ గదన్న ! కా
రడవులకైన బర్వతగుహంతరభూములకైన జెచ్చెర
నడవఁగఁ గొంతకాల మిటుఁ గ్రమ్మజవత్తురుగాక యందఱుఁ.

16

మఱియుఁ బులహనుని గారాబుపట్టియుఁ జతుర్దశభువనాయకుని పట్టుపహిషియు,
నసూర్యంపశ్యయుఁగు మీయంబతో నాలుబిడ్డలసంరక్షణము సేయఁజాలనివజ్రపాణి
యిట్లు చెప్పె నని పలుకుము.

చ. మనమునఁ దొంటిసంపదలమాట దలంపకు, శోక మెచ్చు; నొ
క్క నెలవునంద కష్టములు గాఁపురముండునె యెల్లయద్ద; మే
ల్లికములు వచ్చు; వెండియును దివ్యుల కోసఖి ! యావరాలువే
ళను జిగిదూలుచెట్లు మరల స్మృతుమాసమున వ్విగుగ్గువే ?

జయం—దేవా! అట్లయిన మీరానతిచ్చిట్లు జేసెద. (అనిపోవును.)

[తెరలో.]

చ. తునియులుగాఁగఁ గొండలను ద్రుంచినదోర్బలశాలి, యాయహ
ల్యను నలపించిట్టి రసిక్కాగణి స్వర్గపురైకనాథుడుఁ

గను లొకవేయి దాలిచి జగత్త్రయము న్గనిపెట్టునేత, య
య్యనిమిషనాథుఁ డేడి దనుజాధిపుఁ డాతనిఁ జూడఁ గోరడున్.

18

బృహ—అదిగో నడచుచున్న తమాలవృక్షములో, పుంజీభూతము లగుకాటు
చీకట్టులో యన రాక్షసులు మన మున్నదెసకే వచ్చుచున్నారు. ఇదియును మేలే.
ఇంతలో జయంతకుమారుఁడు కాంతాసంతానమును నిరపాయముగాఁగొనిపోవచ్చును.

మహేం—అచార్య! ఇపు డిశనితో నె ట్లెదుర్కొని సంభాషింతము? సామ
వాక్యములతోఁ బట్టుపఱచిన సంధికి సంగీకరించునేమో?

బృహ—ఎంతవెట్టివాడవు! దురాత్ముఁడు శాంతవచనములఁ జక్కఁబడునే?

తే. గీ. అధముఁ డగువాని సామవాక్యముల యోగ్య

లనునయింప నాతని యల్క యనుమడించు

నెఱయఁ గ్రాగిన చమురుపై నీళ్ళుపల్లఁ

బొగయు మంటయుఁ బున్నున నెగయునట్లు.

19

మహేం—అట్లయిన నతఁడు రాకమున్న యనుష్ఠేయము నుపదేశింపుఁడు.

బృహ—అది యీవఱకే యుపదేశింపఁబడినది. అయినను మఱియొకమాటు
చెప్పెద. ఆదావుఁ డీకీలుపుహుతుమంజొచ్చినతోడనే నీవునునేనును మనవైరును
మనసునములనుండి దూరముగఁ దొలి యతని సబహుమానంబుగ నెదుర్కొని చింతా
మణిభద్రద్రపీతంబున నాసీనుఁ గావించి నాకభువనంబును, నందనవనంబును, గల్పభూరు
హంబును గనకాంబుజములు వాని కొసంగి మనము దొలఁగుట కాశ్యము.

మహేం—చున మెచ్చట నుండవలసినవారరు?

బృహ—మేరుగుహలచెంతనో, మాఁససరోవరములపొంతనో?

మహేం—చున కీడుఁబుమునుండి విమోచన మెప్పుడు?

బృహ—రాక్షసుని నరణనూచన మెప్పుడో యప్పుడు.

మహేం—అది సంభవించు టెట్లు?

బృహ—ఇట్లు ఆశ్రితావశపరాయణుఁ డగునారాయణుఁడు దుష్టదానవనిగ్ర
హంబునకును, శిష్టమానవానుగ్రహంబునకును యాదవవంశమున నుదయించెనని పర
మేష్ఠి ససత్కుమారునకుఁ జెప్పుచుండఁ దొల్లి యొకనాఁడు నేను వింటిని. మనమా
దేవకీనందను నాశ్రయించి యీవిపత్సార్థము నీడుదము. అతనిచేతఁ గానితదన్యనిచే
నీలాకకంటకుఁడు పిల్కుమాగడు. మేటిరాకాసులఁ బోకార్ప నతఁడు కంకణము
గట్టియున్నవాడు. అనందనందనచరణారవిందముపాలఁ బడినవారు చెడినవారు లేరు.

మ. అగదంకారము లాజవంజవతమోహరప్రభావంతము

జగదానందదముల్ సురారయువతీసౌభాగ్యలుంటాకము
ల్నిగమోవ్వీజశిఖాప్రసాదములు కాళీయాపినిగ్బంధముల్
భగవంతుం డగుదేవకీతనయు శుంభత్వదపంకజముల్.

కావున నాపుండరీకాక్షుకడకు మాణిభద్రుని నుచిరసందేశముతోఁ బుత్తెంచుము. దాన
మన నెంజిలి ససుగ్రముగాఁ దీటును.

మహేంద్ర—అవివేకాంధకారాతిశయముఁ దెన్నుగానక తిరుగులాజ చున్న నా
మనస్సునకు మీనవోపిపికలచేఁ జక్కినిదావు పొడకట్టిరి, అట్లొనర్చెద. ఆయ్యా!
మాణిభద్రా! నీవు మాకు దూతవై యనుగకార్యముంగీర్పవలయు. ఇదిసకలభువనహితము.

మాణి—దేవా! ఆజాపింపుము. సేవకుఁ కిదిహహాప్రసాదము.

మహేంద్ర—అట్లును నోమాణిభద్రా! జగద్భద్రసంధా యకుండగు వసుదేవుఁడు
వాసము సేయు ద్వాదశకాండము; కుంభాని యందుండు కరులాకగ్రస్తభాకరుఁ డగునా
పుండరీకలోకను సందర్శించి దినోకసులయాస్థి సప్రసరముగా విన్నవించి,

నీ. కాళీయసశిశిఖా ములఁ దాండవహంతు నడుగుకమ్మలకు జోహారులనుము
ఆదిత్యశ్యామలకు సమరించిననాఁడు హరిఁగర్చినపేలు నాఁడు వసుము
అనుగసంపత్తియట్లు లుబాట్లు పడుచుండ నొరునికై నడిజూచుటొప్పదనుము
ఈతెఱంగునఁ జేయ లాటివార మెవ్వరు చాలకాలమునాటి సఖులనుము

ఆలుబిడ్డలదెసజూని యను రోభుఁడు

నేయుగస్థుల బాష్పము ల్విడిచెనుము

అనుగఁ గడతేర్చుపని తన కలఁతి యనుము

దైవహిత మాట నియ్యది రప్పదనుము.

మాణి—దేవా! అట్లంతయు విన్నవించెదను.

బృహ—దానవుఁడు వచ్చునఱకు నీ విటునఁడి యతనిపల్కులువిని చెయిద
ములఁగని యవ్వల నరుగుము. అప్పుడు నిర్జరులయకన్య యాదవేంద్రునకు ససుగ్రముగ
నెఱిఁగింప నవకాశ ముండును.

మాణి—హా! కష్టము. కష్టము. దానవనైస్యంబులు సవిధభూములకు రానే
వచ్చినవి.

బృహ—మహేంద్రా!

చ. మనమున నించుకేని యనుమానము నొందక దానవేశ్వరు
గ్గని వినయంబుతో నెదురుగా జని గద్దెయ జేర్చు; లావు మా
యునపుడు నల్పుడై యొదిగియుండుట న్యూనతగాదు; గ్రీష్మసం
దున బలుతిప్పలుంబడునదు బ్బొలుకాయనఁ బూర్తిఁ జెందవే ?

మతియు నోసునాశీర !

తే. గీ. అధిక తేజస్సునకు నైన నప్పుడప్పు
డుచ్చనీచంబాలుగ్గొందుండుఁ జూవె
జగము వెలయుంపగల నూన్యచంద్రులకును
గ్రహతనుదయా స్తచయములు గలుగునట్లు.

మహేంద్ర—దేవగురువుయనుపదేశముల విగ్రహపరిచినాడ.

[నరకాసురుఁడు, పుంజనుఁడు, కజ్రకంఠుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు.]

నర—ఓయీ పంపజనుఁడా! బాహుబలంబున, బుద్ధివైశిష్ట్యమునకన్న నల్పు
డగు మహేంద్రుని సింహాసనస్థితిని గావించి నాకల్యాణమునకుఁ బాపకారక పున
వంశక్తులగు నాదిరాక్షసు లూగవలయుటకుఁ గారావీమి ?

పంచ—దేవా ! ఆసుహృద్భూతమందలేదు. దివిజనుసాన్నిధ్యనిక్షేపక్రీడాంభు
లయిన మనవూహ్యులు త్రిలోకవిజయంబు గాంచినపుడు కుటిలండుగు విష్ణుదేవుఁడో మతి
లేని శంకరుఁడో యెనోరూపములెత్తి వాగలఁ గడతేర్చుచుండవారు. ఆకారణంబున
నీతని కింతవిభవము జరుగుచున్నది. ఈపర్యాయము మీరన్నట్లు నిరంటంకముగా
జరుగఁగలదు.

నర—(నవ్వుచు) నున దానవవీరులు నిజముగా నాదామోదమునిచ్చేర సముద్రము
నివాతులయిరా ? అట్లయిన నావిపరాక్రమ మెట్టిదో చూడవలసి వే ?

ప్రజ—సుహృద్భూ ! వారు వశ్యిపీఠికివారు. మీ ముందగ వారు దిగదుడుపు
నక్షత్రము బనికిరారు.

బృహ—రుహేంద్రా ! అదిగో దానవుఁడు. వాని నెదుర్కొందుము రమ్ము.

మహేంద్ర—దానవేశ్వరా ! నీకు స్వాగతము.

బృహ—దానవేశ్వరా ! విజయ మగుఁ గాక !

పంచ—నీవన్నను అనకున్నను విజయ మీవఱకే యయినది.

నర—(ఆశ్చర్యము నడించుచు నిల్చునితో) ఎవరు వీరు! నమువిశ్వనిర్వా
హణధూర్వహులు, పాపప్రతాపగంధసింధురపంచాననులు, బలప్రాణానిలకాలభుజంగులు
నగునహల్యాభుజంగులా ? మహేంద్రా !

మ. అపరాధంబులు గల్గె మావలన చండారాతి పై న్యాటవీ
 శపసోద్యద్దహనాయమానపటుదోర్ద్రప్రతాపాధ్యు ని
 నిపు డీరీతినిఁ జూడవచ్చితిని నే నిన్నాళ్లు రాకుంటుకు
 స్వపతోడన్ తుమియింపు తమ్ముడఁ గదా యెంతైన దేవేశ్వరా ! 24

అయ్యో ! మఱచితిని. నేను మీకుఁ దమ్ముడ ననుట మిమ్ము రెండవమా అవమానించుట గదా !

వ్రజ—అజాగ్రత్తనములవలె నిగ్ధక మయినవజ్రాయుధము ధరించి యీపరాక్రమహీనుని తమ్ముడ డనిపించుకొన్న మీకవమానము మహాప్రభూ !

పంప—ఓమ హేల్రా ! ఓదేవగురూ ! నేను పంచజనుడను, నరకమహారాజు బంటును.

బృహ—మేము మిమ్మెఱుంగకపోలేదు.

సుపేం—దానదేశ్వరా ! ఉల్లసపుబలుకులతో నేమిప్రయోజనము ? శత్రురాజులపై దండవేడలుట త్పత్రియధగ్ధుగుటచే నీనిటు చేసితివి ఇందు తుమింప వలసిన దేముడ ? జయము నొందితిని యెఱుంగుదును.

మాణి—(తనలో) ఈసమయమున నే నిచ్చట నుండరాదు. చాటుననుండి వీరి పలుకులఁ గనినెట్టెద. (అని పోవును.)

నర—పురందరా ! నామాటకు నీవెంత యుడికెదవేల ? అట్లయిన నుల్లసపుంబలుకులతో నేమి ? నావచ్చినపని చెప్పెదవినుము.

తే. గీ. ఎల్లభువనంబులకు నీవ యేలికవంట

బలము కలవాడవంట మానవంతుడ వంట

కొండఁజైక్రమ గొన్నింటిఁ గూల్చితివంట

యేది చూతము రమ్మిందు యించుకంత.

బృహ—(తనలో) మాయసహాయత్వము నెఱిగి వీడు మమ్ము మాటిమాటికి రణమునకుం బిల్చుచున్నవాడు.

సుపేం—దనుజేశ్వరా ! రణమునకేమి ? అదియొకభాగ్యముకాదు, చూడుము.

చ. కనుగొన నేవదానవులు కస్యపుసంతతి వారెకావున

ద్వనుజవరేణ్య ! యన్నలకుఁ దమ్ములకుం బగ చెల్లునయ్య ? లోఁ

గినియక మీరు మేమెప్పుడు క్షీరమునీరములట్టులుండిన

స్వర్గము దేటిమాడఁ దగమా యొకమాత్రపువాని కాజిలోక.

నర—అహోహా! ఎంతకాలమునకు నేను మీరుఁ జుట్టుచున్నానని?

పంప—సోదరప్రేమ మహేంద్రుని శరీరమునుండి వెల్లివిరిసి పాటుచున్నది!

వజ్ర—పిల్లలు కలుకలును, గోడేశ్వరు మేకలును నెంత దగ్ధులున్నాములా మాకు మీరును సంతదగ్ధులునులే.

బ్రహ్మ—ఓదానసార్యభామా! ఈమహేంద్రుఁడు వచ్చియించినట్లు మనయు భయకులములు పొందుపొసఁగియుంటు యుచితము. మీరు రాక రాక వచ్చినయతిథు లగుటచే మా కాదరణీయులరు. అందుచేఁ గూరుచుండి ప్రసంగింతము. నీవామహేం ద్రపీతము నధిష్ఠింపుము.

మహేం—దానవేంద్రా! అట్లుచేయుము. మాకు మీరతిథులుగదా!

నర—ఓహో హో!

ఉ. ఎన్నఁడులేనికూర్మి యిది యెచ్చటనుండి జనించెనయ్య? నీ

కి స్వరకుండు దేవవిభుఁ డెక్కెడువీతము నెక్కువాఁడె? మీ

రన్నను నే నొనర్పఁగలనా యది, యయ్యది యెక్కువాఁడు తాఁ

గన్నులు వేయి దాల్చువలె గౌతమునింటను కోడి గావలె.

వజ్ర—వినుము, వినుము. అంతకుహిమకలవాఁడే దాని నధిష్ఠింపవలెను. పాప మీమహేంద్రుఁడు కష్టపడి రేయి యనక పగ లనక కోడియో కుక్కయో యయి వేయికన్నులు దెచ్చుకొన్నాఁడు. అంతపాటిశక్తి యెవరున్నది?

బ్రహ్మ—(తనలో) రాక్షసుల యెత్తిపొడుపుమాటులు భరింపశక్యముగాకున్నవి.

మహేం—(తనలో) ఇంతకన్న శూలములతోఁ బొడిచిన వేలు. కటకటా! కాల మెంతలో మాటినది?

బ్రహ్మ—దానవనాయకా! ఎన్నఁడో పోరపొటున నొనర్చినలోపములనెంచి యింతవానిని మీరధిక్షేపించుట మీవంటి వీరపురుషుల కుచిరముగాదు.

నర—అట్లయిన మీరు హితమగుపనియే యొర్చెదను? చిత్తగింపుఁడు. ఓయీ! మహేంద్రా! భూధరపక్షచ్ఛేదనశౌండ!

వ. ధరణీరాజ్యము వీరభోజ్య మని నెద్ద లైష్వర్యాగా విడుని
జ్జలోకేశ్వర! రెండవల్గుల కిటు స్ఫుర్తిత్యక్తగం బిమ్ము నీ

కరపండుం గులిశాయుధంబుగొని సగ్రామంబు గావించువా !

సురసామ్రాజ్యపదంబు నాకుఁ గరము ల్జోడించి యర్పించువా ?

పంచ—చుహారాజా !

తే. గీ. కాలువండంబు, భవదుని కఱకుఁగత్తి,

వరుణపాశంబు, మనమీద వమ్ములయ్యె !

వజ్ర మేటికి ధరియింపవలయు వీడు ?

కొండలనుతాళ్ల మలచిచెక్కుటకెగాక.

వజ్ర—దేవా ! మిమ్ముఁ జూచినతోడనే యెన్నఁడో చచ్చినట్లు నిశ్చేష్టులగు నీదేవరాజబృహస్పదులు యుద్ధము సేయుదురా ? బలహీనులమీద నెదురు మన్నచో నీయ, యోటివారు మఱియుండరు.

నర—సుహృద్రా ? ఊరక నుండెదవేల ? ప్రత్యుత్తర మిమ్ము.

పంచ—హరియో హరుఁడో తమకుఁ దోడ్పడువఱకు నిర్మత్తులయియుండురు కాఁబోలు ?

వజ్ర—హరియో వచ్చుట ? అతఁడు తనరక్షణముఁ జేసికొన్నఁబాలు, వీరిని రక్షించినంతఫలము.

నర—అన్నట్లుచుకచితిని. ఓదేవరాజా !

మ. హరి మీపాలిటి దైవతం బనుచు దైత్యధ్వంసి యంచు న్ను తిం

తురుగా మీరలు సర్వకాలమును జేతులొడ్డి; వాఁడేడి ? య

క్రొత్తుట న్రాడనియేమి ? వచ్చి మిగులన్దారుణ్య మేపార ని

జ్జరుల న్రోవడదేమి ? పినుకటసమాశ్వాసింపఁ దావచ్చు నే ?

మహేంద్ర—(తనలో) హరినీవిధముగా నిందించు వీని కేమిగతికలదోకదా!

బృహ—(తనలో) ఇట్టివైపరీత్యములు కాలమాసన్న మైనవానియందుఁగన్పట్టును.

వజ్ర—గురుశిష్యులిద్దరు బెల్లము క్రొట్టినరాళ్ళవలె నూరకుండెదరేల ? మహారాజున కేదోయుకప్రత్యుత్తర మిండు.

మహేంద్ర—అచార్యోత్తమా ! ప్రత్యుత్తర మొసంగుడు.

బృహ—దాహేంద్రా ! వేయుమాట లేల ? ప్రతాపానలపరిశోషితదిక్పాలక సేనాపముద్రులను దృఢీకృతసారాయణులును నగు మీతో సమరమొనర్ప మహేంద్రుండెంతవాడు ? అతఁడు సంధి యుచితమని యాహించుచున్నాడు.

పంచ—దేవదానవులవైరము సంధి జేసికొనుటకుఁ బాకము తప్పినది:

వజ్ర—ఇంద్రున కిప్పుడు భయజ్వరముచే నొకవెద్దసంధిగోగముప్రవేశించినది.

నర—మహేంద్రా! అట్లయిన నానిశ్చయము విస్వప్రముగఁ జెప్పెద వినుము.

చ. పలురులు వింటి నచ్చరలపాటలు, జేర్చితి నీవు వేను ని
ర్యలచ్చదుపారిజాతకుసుమంబుల కెజ్జలమీద, నాకభూ
ములు చిరకాల మేలితివి, పూర్తిగఁజెల్లెను వంతు మీకు దై
త్యుల కింక వంతుచెల్లెదగు దూరము పొండు తొలంగి వేలుపుల్.

దేవత లెంతకాలము స్వర్గము పరిపాలించి రంతకాలము దానవులును పరిపాలించిగాని తొలఁగరు. మఱియు స్వర్గమునుండి యొక్క పూరిపుల్ల యయినఁ గొనక యెందయిన జనిబ్రతుకుఁడు. దీనికి విరుద్ధముగాఁ బ్రవర్తింతురేని యానరకుండు నేల్పులపై జాలి నొందువాఁడు కాడని మీఁగ యెఱుఁగుదురు.

నంద—దేవా! మీరు లెస్సగా నెలవిచ్చితిరి.

వ్రజ—కూడుదోచుట నేఁదికాలముకు నూయుసుగుతగిలి పోవుచున్నారు.

మహేంద్ర—(విచారముతోఁ దనలో) రాజ్యలక్ష్మీ! నీవు చంచల వనుమాట నేఁడు నిశ్చయ మయినది.

బృహ—(తనలో) అనుకొన్నదాని కేమయుఁ గొరత కలుగలేదు.

మాణి—(తనలో) కరుకటా! త్రలోకాధీశ్వరన కెంత కష్టమువచ్చినది. ఇంక నే నిచట నిలుఁజాలను. నాపనిమీఁద బోయెదను.

(అని నిష్క్రమించును.)

నర—ఓయింద్రబృహస్పతులాలా! మీయునికి నాకోపానలంబునకుఁ బ్రజ్వలన హేతువు. గావున మీ రిటునండి సత్వగముగి బొండు.

వ్రజ—చుట్టుపట్ల పాలిమేరలోనైన మీరు కనఁబడుదురేని మీగుండెలలో నిద్రపోయెదను. జాగ్రత్.

బృహ—మహేంద్రా! ఏల యాచస్యము? పోవువము రమ్మ.

మహేంద్ర—(తనలో)

సీ. చిరకాలముననుండి నుగళకాణాచియో విబుధలోకంబును విడుచు లెట్లు

చింతామణిగృహింహాననంబున యగురాతనిఁ బాసి యరుగుటెట్లు?

మధువైరిచరణాంబు నుకరందగనమైన మందాకినీనది మఱచుటెట్లు?

సిరికిఁ దోబుట్టువై శ్రీరాభినుదయించు పారిజాతముఁ బాసి బ్రతుకుటెట్లు?

దినము నైరావతము నెక్కి తిరుగుకుండ

కాలినడకను నట్టిటు కదలు టెట్లు?

నందనోద్యానవీధుల నడువకుండ

నిముసమైన నేఁ జెఱచోట నిలుచుటెట్లు ?

(మహేంద్రబ్రహ్మశాస్త్రిలు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

వజ్ర—ఇప్పటికి నాకముగతు దర్శిదశయంతయు దొలగి శోభ కలుగు కాలము వచ్చినది. దేవా! మీఁచింతామణిభద్రసింహాసన మధిస్థించి దేవీప్రమాన ప్రభలతోఁ గొలుపుదీర్చి మాకన్నులకు విందు సేయవలయును.

పంప—దేవా! ఇప్పు డీపీఠము నెక్కఁగలదు. భగవంతుండును దాశవతుల తేమంకరుండును నగుశక్రాచార్యుని యనురుతంబున బుణ్యదివంబున సుముహూర్తం బున మీరు సురసామ్రాజ్యపట్టాభిషిక్తులగుట యుచితము.

నర—ఇది యవశ్య మాచరణీయము. ఇంతలో నాకలోకవైచిత్ర్యములఁ గనుఁ గొందము. పట్టాభిషేకముకన్న ముందు మహేంద్రుని యుంపుడుకత్తె యగు నూర్వ శిని సందర్శించుటకై నామనంబు తత్తరపడుచున్నది. దానిఁకక్కదనము వర్ణనాతీతమని మున్ను నారదాదిమునులవలన వినుచుందును. కావున సత్వరము పోవుదము రండు.

పంప—చిత్తము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ప్రథమాంకము సంపూర్ణము.

ప్రసన్నయాదవము

ద్వితీయాంకము.

[మందపాలుడను రాక్షసుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మందపాలుడు—(తనలో) చీ! చీ! ఈసాహస్వగ్రమున కేలవచ్చితిని? ఈ య
మరావతీపట్టణమును జూచినది మొదలు నాకు 'పేరుగొప్ప యూరుదిబ్బ' యనునామెత
జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది. ఈనగరము చకలరస్తుసంపన్న మనియు, సకలసంపదలకు స్థాన
మనియు, మహావైభవసమేత మనియు పలుమారులు నుచున్నట్లు వేనోళ్ళు బొగడుచుండ
విని కాఁదోలు ననుకొని నావనోరథము లన్నియు సఫలము లగు నని పుట్టెడాశతో
వచ్చి తుదకు మోసపోతిని. మునులు ముండకొడుకులు. స్వర్గమునై గలదురభిమానముచే
దీని నంతగా వ్యంతురే కాని దీనియం దేమిగొప్ప యున్నది? ఈచందాకినీనది యొక
సముద్రచుంత యున్నది. కాని యిందు నాకుఁ గావలసిన చేపలు, జెల్లలు, నత్తలు, పీత
లు, రొయ్యలు లేనేలేవు. నోటికిరుచిగా వండించుకొని తిందమన్న నింతతూటికూరైన
గాని యిక్కడ లభింపదు గదా! ఈనదికన్న మాయూరచెరువే నయము. ఈనదిలో
బంగారపుఁదామగపువ్వు లున్న వంటి అవి యెందుకు? దేవతలు తలలు పగులఁగొట్టు
కొనుటకుఁ బనికివచ్చును. మూఁడుదినములనుండి నాకు ముంజేకాయలపై ధ్యానము
పోయినది. దానిద్రవ్యదేవతకు నిలయమైన యీపేష్టువీటియందు తాటిచెట్టే లేదుగదా?
అన్నముతిని నీళ్లుత్రాగి యెటుగని యీనిర్భాగ్యులగు దేవతలకు తాటిచెట్టే తినునంతటి
భాగ్యముకూడ లభించునా? ఈపట్టణస్థితి జూడ నిందు వసించు వేల్పులు నాగరికత
యెట్టిదో యెటుగని, మోటుపసరము లని నాకుఁ దోచుచున్నది. పోనీ. ఆవస్తువులు
దొరకకపోయిన మానె నామనసున నున్న తక్కినగోరికలైన నెఱవేలినవా? దేవేం
ద్రునిపై గత్తికట్టి దండయాత్రకు వెడలు రాక్షసులందరఁ గావలసినంత యమృతము
ద్రావి చిరకాలజీవులు గావచ్చు ననియు స్వర్గలోకమునం దప్పరసలు వేనవేలుం
దురు గనుక నెవనికిఁ గావలసినదానిని పొందశ్రమమునఁ జేయిబట్టుకొని తీసికొని

పోయి సుఖింపవచ్చుననియు నేనానాయకులగు మురహయగ్రీవులు నొక్కి పలుకుటచే కొండంతయుత్సాహముతో నేను రంభను జేపట్టి దీసికొనిపోవచ్చునని యందు వచ్చి తిని. కాని యప్పుతభాండ మంతరించివది. గడుసులంజ రంభ యేమైనదో యెవ్వరికిం దెలియదు, దానిబాడ దెలుపువారు నాకెవ్వరయిన గనబడిన బాగుండును. (అని యిట్లుజూచి) అదిగో మానవ్రకంతుర డిటవచ్చుచున్నాడు. వీనినడిగి తెలిసికొనియెద.

[అప్పుడు వ్రకంతురడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

వ్రకంతురడు—(తనలో) బలీ! బలీ! ఈ కనుహారాజుగారు చిరకాలజీవులయి యుందురు గాక! ఈతనియధికార మాదగ్రామము నిలుమఁ గాక! ఈయహా తున్నివలననే గదా రావణకుంభకర్ణులనాటెను, తానకాసుని గలిగి క్రమస్తులనాటెను లేనిగౌరవము హఠాత్తునకులయును నేడను కలిగి. కాని నీ కనుహారాజు మహేంద్రుని యుంపుచుకొన్న యగుమూర్ఖునిం గూడ ట కయి యభిలషించుచు బలగ్రహియము కాఁగానే నన్ను దవనర్ధకు రుగ్మనియాల్చెన్చె. ఇందులో చందముగియగుచుండపొలునితో నించుక చూటూడి వినోదింపద. మీ డెవరికొత్తతో నిగ్గించుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) ఓరీ! నుందపాలా! నీవెవరికొత్త వేనకులాడుచున్నావు?

మంద—(సమీపము గావచ్చి) ఓరీ! వ్రకంతుర! నీకప్పు డెందగుచున్నావు? నీకెక్కడైన రంభ యుంపవలెను గదా!

వ్రక—అహ! నాకొకయోగిని గనబడినది. అది గలభద్రయే యై యుండవచ్చును. అయిన నదియెట్లుండునో నీవి: చుక యావారు చెప్పి పక్షమున దానిబాడ నీకు నెఱిగింపఁగలను!

మందసా—(సంతోషముతో) కనబడినదా? వెనుక రెండుమాంబసార్లు దానిని నేను దూరముననుండి చూచితిని. అప్పుటినుండి దానియొప్పుతి నాకు: నువ నాటు కొనియే యున్నది. దాని కానవా లెఱిగిందెద వినుము. అది చక్కనిచుక్క. దాని శరీరకాంతి తాటిపేళమువలె బచ్చగ నుండును. దాని అవెక్రమకలు సునిహృద్యులో జీడి గింజలో యనుకోనవలయును. దానికొప్పు మాంబకాకలె నప్పుడే యామములోనుండి తీసినపిడతవలె నల్లనై పెద్దదిగా నుండును. దానిబాడ యనుపరిటకాడలాగుండును. కన్ను లాలించిప్పును. దానిపెనవి క్రొత్తావకాయపేళవలె నెగ్రనైయుండును. మొగ మిత్తడిసిబ్బినలె గుండ్రముగ నుండును. అది పువ్వులపావడం గట్టి యుల్లిపొగవంటి నీయుల్లియము వల్లెనాటు వేసికొని లెక్కచు తాయచు సొక్కచు సోలుచు నిక్కచు స్నిగుచు వంగుచు పొంగుచు నాకుచుపాడుచు నడచి స్వసుమక్కలలో బండ్రుడులాగు, గజెలగోడిగ లాగు, రామచిలుకలాగు, గోరింకలాగు, పిగిలిపిట్టలాగు, నెమలివెంటిలాగు,

హంసలాగు తళతళలాడుచు మెలమెలలాడుచు జలజలలాడుచు చకచకలాడుచు పక పకలాడుచు నచ్చయుగ బోగముదానివలె నుండును. వేయేల ? అప్పుడు దానింజూచిన మహామునుల కయిన మనసు కరుణక మానదు. నీకది యెక్కడఁ గనఁబడినది ?

వజ్ర—నిన్నరాత్రి కలలోఁ కఁబడినది.

మంద—(కోపముతో) నన్నెగతాళి చేయుచువా ? నీపొట్టపొడిచివెయ్య. నీకెప్పుడు నిటువంటిబుద్ధులే. నీనోరు మాటలాడుచున్న నీనొసలు వెక్కిరించుచుండును. మొదటనుండియు నొక్కముచ్చుననే బ్రతికినావు నీబ్రతుకు బండలుగాను. నేనా నీకు హాస్యమునకు దొరకినవాడను ?

వజ్ర—తాతా ! కోపింపకు. ఉడుతలుపేరిన తాటిపెంకవలె తల గలిగి మీసములు గడ్డము నరసియునులియుండఁ గుండు నీకు రంభ గావలసివచ్చెనదాయనియెగతాళిచేసితిని. కాని నీవిప్పుడు రంభవిషయము చేసినవర్ణము మెచ్చఁబడియున్నది. నీవు నిజముగఁ గోరిపక్షమున రంభను పలికినను నుపాయముఁ జెప్పెదనుము.

మంద—నాతఁడ్రీ ! నానాయనా ! చెప్ప చెప్ప ! ఈయుపకారమునకు నేనింకొక జన్మమున నీయింటఁ గుక్కనైపుట్టి నీబుణముం దీర్చికొనియెదను. నాకు గొడుకు పుట్టినపక్షమున నీపేరు పెట్టుకొనియెదను.

వజ్ర—ఇదిగోఁ జెప్పెద వినుము. రంభ మొదలగునప్పునలు మనము స్వర్గమునకు వచ్చినతోడనే పొటిపోయిరి. అయినను భయము లేదు. యధములో, గడతేజనవా రందఱు రంభాసంభోగము గాంతురు. అందుచే నీ వొకకత్తితో బాడిపించుకొని చచ్చిపోముక్క. అప్పుడు నీకు రంభపొత్తు గలుగును.

మంద—అదిగో ! మనల హాస్యము నాగంభించినాడెవు; నేనడేదన్నది. నాకుఁ గోపము వచ్చినయెడల నేను నుంచివాడను కాను. కాఁబట్టి యామాటను మాని నేనడిగినదాని కుత్తరము చెప్పుము. రంభ పొటిపోయినది సరే. ఉప్పుని మన కేమయిన కొంచె ముపకారము సేయునా ?

వజ్ర—ఔరా ! పిడుగా ! నీకడుపులో నెంతయూహ లున్నవిరా ! మహారాజుగారు మోహించిన యూర్వశియేనీకుఁ గావలయునుగా ! సరే ! బాగ్రత్తగా నుండు. ఈమాట మహారాజుగారితోఁ జెప్పి, నీదొక్క చీలించి, ప్రేవులు తోడించి, గ్రుడ్లు పీకించి, వెన్ను చీలించి, చెంపలు పగులగొట్టించి, బుగ్గులు సాగఁదీయించి, పిఱ్ఱతో ట్లెగరఁగొట్టించి, మోకాళ్ళచిప్పలు తీయించి, నాలుక కోయించి, తల గొటిగించి, గాడిదమీఁద నెక్కించి యూరేగించి కొఱతను వేయింపకపోయిన నాపేరు, వజ్ర

కంఠుడు గాఁడు. మహారాజుగారి యంతరమేమి నీయంతరమేమి? తారతమ్య మెఱుంగక మాటలాడెదవా?

మంద—(వజ్రకంఠుని కాళ్లపైబడి) నాతండ్రి! నన్ను రక్షింపుము. బుద్ధి నేరక నోటివట్టుటకాతలు కూసితిని. మఱియొకసారి నేనిట్లు ప్రేలుదు నేని నన్ను నీచిత్తమువచ్చినశిక్ష చేయింపుము. కావలసినవాడవు గదా యని నీకద్ద నిట్లంటిని గాని యది తప్పైనచో మరల నందునా?

వజ్ర—సరే! నిన్ను రక్షించితిని. ఇకముం దిట్టిమాట లెన్నడు నకము ఇక నేర బోవలయును. నన్ను విడుపుము.

మంద—(లేచి) నీదయచేత నిప్పటికి గండముగడచి బ్రతికి బయలుబడితిని. నీవిప్పు డెక్కడికి బోయినవు?

వజ్ర—చరకమహారాజుగా రూఢ్వశీవిరహతాపమున కోర్కవక యీరాత్రి వెన్నెలలో బువ్వలపాన్పుపై బస్వలీంతురు. ఊరడించుటకు ప్రియభృత్యుడనయిన నేనా యశ్రుకృ నుండచలయును. ఎన్నివర్తమానముల సంపిస నూఢ్వశి మహారాజువద్దకు రాలేను. అందుచే నామెను గోడితెచ్చుటకు నేనాపతియైన నిశంభుని మహారాజు గారు పంపినారు. ఎల్లముగ జగ్రోదయమగునప్పటికి నేకకృడ నుండవలయు.

మంద—జిదిగో విబూదిపండ్లో ముగ్గుబుట్టచొ తగవుపల్లెమో యన్నట్లు చంద్రసుండల మువయించుచున్నది. నీపంక సర్వముపో. నామాట నచ్చట బైట పెట్టుకును! కంఠ నీకపడి పప్పుడు నాతోగొంచెము చెప్పు.

వజ్ర—వేయేడ్లు తండ్రిముగ దపస్సుచేసిన శంభకు నీపంటి రసికుడు దొరకఁడు. ఆమెను నీవే వెదకికొనును. నే వెతకఁజాలను.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్కంభము.

[అప్పుడు దేవేంద్రమందిరము ముందట నొకచంద్రకాంతవేదికమీఁదఁ బువ్వలపాన్పుపై మోగార్చుండి సరకాసురఁడు వజ్రకంఠునితోఁ గూడి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

సర—ఓరీ! వజ్రకంతా!

చ. అదిమితి నట్టదిక్పతుల నాహవాభూమి నట్లు శంకసం

బాదవ దొకింప; రాజ్యము నూనితి నంచు ముంబునందు ను

మృద ముదయింప దిందుకయు, మక్కువమై నొకసారి యూర్వశీ

పదయుగము న్భజింపంగలభౌగ్యము నాకు లభింప కుండుటకో.

వజ్ర—దేవా ! ఆకోరికయు మీ కచిరకాలంబునఁ దీఱఁగలదు, ఊర్వశిందోడి తెచ్చుని మీరు పుననిశుంభుని బంపియున్నారగుదా ! అతఁ డామె నీపాటికి వెంట బెట్టుకొని వచ్చుచుండు నని నేనూహించెద.

నగ—అహోహా ! నా కంతభౌత్యము లభించునే ? ఒకవేళ లభింపఁ దలంచు కొన్నను దుస్సహ మయిన యీవిరహతాపము నన్నంతవఱకు బ్రతుకనిచ్చునని నాకుఁ దోచదు. ఈచుదనునకుఁ గోడగుట కదిగో శీతచయ్యులుఁ దుదయించినాడు.

తే. గీ. కలసి వేల్పులు భుజియించుకంఠ చునఁగఁ
జంద్రబింబము వెలుంగొందు జదల నదిగొ !
సురలు తినువేళఁ గంఠముచుట్టుబడిన
మెతుకులట్టులు చుక్కలు మెఱయుచుండు.

వజ్ర—సుహాస్రభూ ! గొరు సరిగా వర్ణించినారు. ఆకంఠములోఁ బెట్టిన ప్రాతయుసిరికపచ్చడిముద్దవలె జంద్రునిలో నుచ్చ కనబడుచున్నది.

నగ—ఓచెలికాఁడా !

తే. గీ. విరహతాపాతీశయమున వెచ్చ నూర్చి
పికలచిత్తులై యున్న కాముకులఁ బట్టి
నూటి బొడిచెడు వజ్రంపుటీఁదె లనఁగఁ
బంద్రకరణము ల్వాస్యపించె జగతియందు.

నటయు,

శా. నీరేజప్రభవాంశ చంద్రయును నిండె న్నెన్నెల, ల్లవ్యయః

పారావారపురంగమాలల కనుప్రాసంబులై, దివ్యత

స్వీరంగన్నపమందహాసములకున్ సెయ్యంబులై, సాక

టూరఁజొదపరాగ పుంజములకు నోర్పరానివియ్యంబులై.

వజ్ర—ఈవెన్నెలకలమున బ్రహ్మాండ వందయు నున్నపుడవవలెఁ బెల్లనయి యున్నది.

నగ—ఈచందమామకాకలకు, నాభువ్వలుకానిధాకలకు నాశరీర మింక నిలుచుట యిది. ఈశకాంతునివి శాంతిశరములుగాని శీతకరములుకావు. సుధాంకుఁ దని పేరొంది నిస్సలం జెరగుచున్న యితఁడు పయోముఖవిషయంభమునునా ! అందుచేతనే

తే. గీ. వనజనాభునికైన నవ్వజ్జికైన
నగ్నిదేవునికైన నయ్యమునికైన

వెఱచి యెఱుంగని నే నిష్ఠ వెఱవ వలసె
నిండునెలకును పండువెన్నెలకు నకట !

ప్రజ—కారులలోగము గలవానికి జగముంతయుం బచ్చగఁదోచునట్లు మదన
తాపముల మీరు జ్వలనెన్నెల సీడాకరముగఁదోచుచున్నదికావోయి! చన్నీట దిగిన
దున్నపోతువలెనే నీ వెన్నెలలో హాయి నున్నాడను.

సర—ఓరీ! నీకు బలె నాకీబాబిల్లి సుఖప్రదముగ లేదు. నేను త్రిదివయుపై
దండువిడిసి మహానాదిదిక్పాలకుల రణంగమున నొడిచివుచ్చి నాకమునుండి యరు
రుల బాఱివోలితిని మఁసుగ గ్రోధము నిలిపి యరురపక్షపాతు లగుచున్నధనాత
కుడు మొదలగువారు హఠాహాళి మెఱయ నన్నేచుచున్నవారు. చూడు—

నీ. మందవీజనములు మాటిమాటికి వీచి కసిగుసంగఁగఁజొచ్చె గాలివేల్పు
✓చలివెలుంగులపేరి పలుబల్లెయులఁ గుమ్మి సంహరింపఁగఁ జొచ్చె చందమామ
✓కలువరేవుల పేరి కఱువఁగఁతులఁ జీల్చి పగఁ వీర్చుకొనఁజొచ్చె బంబశరుడు
వనలతాతములతో నందనమ్మునునింపి యలయింపఁజొచ్చెనాచునివార

అక్కటక్కట! వీరియం దొక్కడొక్కడె

జగము లొక్కొక్కడకుఁ దేబాలు నఁగ

దుగ్ధమున నీదుష్ట చతుష్టయంబు

చేర నొక్కతావున కింక జెప్పనేల ?

ప్రజ—(తనలో) ఈయన యిప్పు డూర్వశైలె గలమోహముచే సుచుస్తమును
మఱచియున్నాడు. వీనిగునకును నుతియొకవిషయము మీఁదికి సురపెదను [ప్రకాశ
ముగా] దేవా! స్వర్గలోకము జయించియు మీరు విజయఫలము ననుభవింపకున్నారు.
ఒక్కసారి యచ్చరలయాటలంజూచి, గంధర్వుల పాటలు విని, నుందారపుష్పదాములు
మెడఁ దాల్చి, సందనోద్యానమున విహరించి, మేరుగిరిహుతులు నెక్కి, సురదీర్ఘికల
జలక్రీడ గావించి, సుఖించి, యసురావతిని గొల్లలాడి, మాకన్నులకు విందొసరింతురుగా
కయని ప్రార్థించుచున్నాడను. అయ్యతకలశము కామధేనువు చింతామణిరత్నము
మనపాలబడునేమో యను నీశున నింద్రహతకుడు వానిని మనము రాకమున్నే తర
లించికొనిపోయె. ఉన్నవైనను మనసార ననుభవింపవలదే ?

సర—ప్రజకంతా!

తే. గీ. నందనోద్యానవన మేల? నాక మేల ?

కామగవియేల? మణి యేల? కల్పమేల?

యప్పురసలేల? యింక నాకమృతమేల?

చెలియ యూర్వశి నను గృహసేయకున్న.

మఱియు నామనోశ్చయ మొక్కసారి వినుము.

సీ. ఈవెన్నెలల మేల్పుటెలనాగతోడి సయ్యాటలే కాని యేయాట లొల్ల
నొప్పులగనియైనయూర్వశీరచుణి సంగాతమే కాని సంగీత మొల్ల
వగ లెల్ల మఱపించు సాగసులాడివిసాళినవ్వులే కాని యేపువ్వు లొల్ల
నతనుతాపపడుడందు నాకాంత యేకాంతసేవలే కానియేసేవ లొల్ల

నమరగణికాతిలకము కూటములే కాని

కనకగిరికూటముల నొల్ల గడియయైన

కోసులాంగి సిగ్గుల కొల్లగొనుటేకాని

యమరగణికంబు నేల కొల్ల లాడనొల్ల.

వై—పరే ! మీనిష్ఠయును తెలిసినది. మీ రీవేల్పుబోగముతోత్తుకూతు
పొత్తు సరసి ప్రపంచమే మచి నుందురు. ఈపేలు చాచి దురాత్ము లగునిగ్గరలు మ
రల విచ్చంభింతురు. అంటు నెండిపోయిచెయ్యుటో జేపలవలె బయలుపడి మేము
నశింతుము. ఊర్వశికిన్న మిన్నలగు వెలయాంబు భూలోకంబున నెందఱు లేరు? దీని
కయి యింత దురక్షిణేల ?

నర—ఓరీ ! నాకవేశ్యలకుఁ భూలోకవేశ్యలకుఁ గలతారతమ్య మెఱుంగని
యాసిపడ వగుటచే నీకితైలంబునఁ బ్రేలజొచ్చితివి. ఆభేదము జెప్పెద వినుము.

వై—రద్దరద్ద చెప్పకక్కఱలేదు. నేనాభేద మిదివఱకే యెఱుంగుదును.
భూలోకవేశ్యకాంతిలకు బలె స్వర్గవారకాంతలకు విటులయెనుకలు కటకట కొఱికి
వేధించుకొని తినుతల్లియుండ యుండును. నెత్తురు పీచ్చజలలట్లు మర్త్యవారాంగనలు
విటునిధి మెల్ల హరించి యిల్లు గుల్లజేసి తింపమిత్తింతురు. సురవేశ్యలకు సొమ్మ
క్కఱలేదు. కాని ననుజగోకమునందలి పుత్రాంగనలకుఁ జావుండుటచే నెప్పటికయిన
విటుండ యయిపోవుదురు. ఈస్వర్గలోకపు బానిసకూతులకు జావు లేదు. పాపీ చిరా
యున్నట్లు బ్రతుకుదురు. ఇదియే నే నెఱిగినభేదము.

నర—ఓరీ ! నే నడిగినభేదము సౌందర్యనిషయమున; ఇట్లువిను—

ఆ. వె. ఎంతకాలమైన నెలజవ్వనమే నిల్చు

ముదిమి రాదు నెడదు మోవికాచి

నిడుదకన్నులెరుకు నెమ్మేనితరుకు

సంతకంత కెచ్చు నచ్చరలకు.

ప్రజ—నాకంటి కాడువాండ్రందఱు సోగసుగనే గనబడుదురుగావున చక్కదనమున నెక్కువతక్కువలు నిష్ణయింపజాలను. కాని మీపలుకులంబట్టి వేల్పువేల యాండ్రకు మరణము లేకపోవుటయేగాక ముదిమియు లేదని తేలికది. పోనీ, అందఱు కొంపలు దీయుచు తాళ్ళలాగున బ్రతుకనిమ్ము.

నర—ప్రజకంతా! మననిశుంభుఁ డేలాకో కడునాలస్యము చేయుచున్నాఁడు. ఊర్వశి వానికి గనబడియుండదా? కనబడిన రానొల్లదా? అలస్యకారణ వేమో నీవుపోయి తెలిసికొనివచ్చెదవా?

ప్రజ—నాకింతకన్న నుద్యోగ మేమున్నది? అట్లే పోయెదను. ఓదైవమా! అందఱు నాచుట్టునుదిగి నాకాళ్ళపైబడునట్లు నన్నొకస్థగ్గలోకపు బోగముదానిగ జేయక యాదిక్కుమాలినపుట్టుక యేలపుట్టింపితివి? (ఊని కొంచెమునడచి) అమ్మయ్యా! నాయదృష్టము బాగున్నది. ఊర్వశిం వోడ్కొని యదిగో నిశుంభుఁ డిటుకు వచ్చుచున్నాఁడు.

నర—(దిగుఁ లేచి) ఏది? నాయాఱుప్రణామము!

ప్రజ—అదిగో! మననిశుంభునివెనుక నడుగులు లెక్కపెట్టుకొనుచుఁ దలవంచు కొని వెళ్ళికూతురునలె నడచి వచ్చుచున్నది.

నర—ప్రజకంతా! మహేంద్రుఁ డూర్వశి నిచ్చట విడిచిపోవుటచే గామ గవియు నచ్యుతభండము మొదలగు దివ్యకస్తువులను దివమునుండి తఱలించుకొనిపోయె నని నాకిప్పుడు విచారములేదు.

క. నాపాలిసురభి యిదియే

నాపాలిటిపారిజాతనగ మిచ్చుదియే

నాపాలియప్పుత మిదియే

నా పాలిటిగర్భ మిదియే నానిధి యిదియే.

ప్రజ—వెట్టికి వేయివిధములు. యెందులో నిది యొకటి.

నర—ఓరిమూర్ఖుండ! జగన్మోహన మగు దానియా కాగ మొక్కసారి కన్నుల కఱపురొఁ చూడుము. అహహా! నాకన్ను లింతకాలమునకుఁ బరితార్థత నొందినవి.

సీ. లావణ్యమును గ్రక్కులనమోమును జూచి చూడనక్కరలేదు సోము నింక నిరికిఁ దానక మైన చెలువచూడ్కిఁదలంచి తలపనక్కరలేదు తమ్మితోకు

మిఱుమిట్లు గొలుపు నెక్కినివన్నియ నెంచి యెంచనక్కఱలేదు మించుమాట
యుండిలేనటు లుండు నువిదనెన్నడు మెన్ని యెన్ననక్కఱలేదుమిన్నత్రోవ.

తేటలేనియబావియా తెఱవమావి
జెప్పిచెప్పనక్కఱలేదు చిగురుపేరు
పాలఁతి జఘనమండలి పొంతఁబోయి పిదపఁ
బోవఁ బనిలేదు మిన్నేటిపులిసములకు.

మఱియును,

ఆ. వె. ఇంతిక్ను లుండ నించువిల్కానికి
మాగు వేల? వేగుబాణ మేల?
కలికిప్రాపుఁ బడసి కాఁబోలు చురు డేట్లు
లాడలు నుఱచి తిరుగుచున్నవాడను.

[అప్పుడు, నిశుంధుడనురాక్షసుఁడు, డివ్వశిలోఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు]

డివ్వ—(తనలో) గంభాదులగు నచ్చగల యదృష్టములు తిన్ననగుటచే నా
రీరుగాత్తునిదృష్టిపథమునఁ బడకుండ నావలకుం దాఁటిరి. గంధభాగ్యురాల నగు నే
నంతటిపుణ్యము జేసికొననైతిని. ఇంతకు విధివిశ్రాము చు స్తగుము. అచ్చగనైన నేమి?
వేల్పుకొర్రాసకము గావించిన నేమి? ఇడుగులు గుడువవలసినకాలము వచ్చి
నప్పుడు తప్పునా? రాక్షసులే తుఱుగులు. అందు నరకుం డధమాధముఁడు. వానియను
చురుల చర్యలం జూచి నుహాపాతేకు లందఱుం దలలు వంచుకొనవలయు. వీనియెదుటికి
రాకయుండఁగని యెన్నివిధములఁ బ్రయత్నించినను సాఁదయ్యె. అయినను బడఁతుల
బలిమిఁబట్టి మానభంగము నేయు నరకహతకునిబారినుండి తప్పించుకొనుటకు దైవ మేద
యిన నొక్కయుపాయముఁ దోపింపఁడే? (తలవంచి నిలుచున్నది.)

నిశుం—(తనలో) స్వామి కేది మనఃప్రియ మగు నది నేయువాఁడే విశ్వాము
గలనేవఁకును. యజమానుల యజ్ఞ జెల్లింపక వారిమేలుకొఱకే పారిమాటలు మేము
నిరాకరించుచున్నవార మని చెప్పు నేవకులు కేవలము కృష్ణులు దండ్రులు నని నా
యభిప్రాయము. మంచిదేకాని చెడ్డదేకాని రాజాజ్ఞ చెల్లి తీవలయును. అందుచేతనే
యూర్వాశీవిరహతాపమున దుగపిల్లులహారాజునకు నేను వాంఛితార్థసిద్ధి జేసితిని. నా
రాజభక్తికి నరకుండు శాశ్వతకాలముఁబ్రజ్ఞాఁడైయుండును. (రాజునుసమీపించి ప్రకాశ
ముగా) నుహారాజా! జయము! జయము!

నర—మిత్రుడా! నీవుకావించిన మహోపకారమునకుఁ గృతజ్ఞుడ నగుచు న్నాడను.

నిశుం—దేవరవారికి నేను జేయవలసినపనియే చేసితినిఁ గావున స్త్రోతమునకర్హుడ.

శబ్ర—ఈనిశుంభునకు పై న్యాధిపత్యమున నున్న నేర్పుకంటె మహారాజునకు మిండకత్తెలను దాప్పుటలో నెక్కువప్రజ్ఞ యున్నట్లు కనబడుచున్నది. వాని నింక మీఁద నిట్టియుగోగములో నుంచుటయే మంచిది.

నిశుం—ఓరియార్లుడా! శబ్రకంతా! సింగము నాశ్రయించిన సక్కవలె రాజా శ్రయమున నీవు నిర్భయముఁ జరించుచున్నాడవు. ఇప్పు డీమహారాజుమొగము జూచియేసుమా నీప్రాణములు నీశరీరములో నే నుండనిచ్చింది.

నర—మిత్రమా! ఈయగ్రస్త నిమాటలు మొనటినుండియు నీవెతిగినవేకగా?

నిశుం—దేవా! వానిమాటలు నేను కునేయా. ఇదిగో యూర్వశి వచ్చిబంత్రపు బొమ్మవలె నిలుచున్నది. దేవన యసాంగావలోకినముల దీనిపైఁ బఱపి మన్నింపుఁడ.

నర—మిత్రుడా!

తే, గీ. వేముకన్నుల నయంబు వేల్పుతేఁడు

తరుణిలావణ్యమును జూచి తనివినక

యున్నవాడన నేస్పృహ నింకఁగలనె?

కనులు రెండింటితో నొక్కఁగడిచు చూచి.

గౌతమీశాపము మహేంద్రునకు నిజయు నీవిషయమున పగవేయెఁది. ఈసమయమున నేను సహస్రాక్షుడను గాకపోవుటయు నొకలోపమే.

శబ్ర—అది యెంతభాగ్యము. ఏమునియో పట్టబాలనికోపము వచ్చినప్పుడు నున కంతటిభాగ్యముఁ గలుగఁజేయకపోఁడు.

నిశుం—ఊర్వశీ! కొయ్యబొమ్మవలె నిలచియుండెదవే? మహారాజునకు మొక్కుము.

ఊర్వ—(తనలో) కటకటా! మహేంద్రునకు వేల్పులనిండోలగంబున జోహారునేయు చేతులతో నీదానవాధమునకు మ్రొక్కవలసె. (ప్రకాశముగా) దానవేదరా! ననుస్కారము.

నర—(తనలో) దీనినిప్పు డేమని దీవించును? నాచుననులో భావము తేటబడు నట్లాకీర్వదించవలెను. (ప్రకాశముగ) ఓత్రిభువనరత్నమా!

మ. (తెజాన్మోహనమై, దివాభరణ మై, దేవేంద్రనక్షత్రమై,
యజ్ఞనిర్మాణముకన్నఁ బ్రాథతర మై, యామన్మథోద్యజ్ఞయ
ధ్వజమై కన్నులపండువై, లలితమై, ద్రవ్యవ్యమై, చాలన
కృజహా నీనెఱజవ్వనం బలరుత స్థానాని! యెల్లప్పుడున్.

ప్రజ—తథాస్తు.

ఉర్వ—(తనలో) ఈదురాత్ముడ పూర్వమైన యాశీర్వచనముచే దన నింద్య
మగుభావమును వెల్లడిచేయుచున్నాఁడు. అయ్యో! నా కీదినమున నేదియో కీడుమూ
డనున్నది.

నిశుం—ఈవీచనకామె యలిగి మీపై కోరచూపులఁ బ్రసరింపజేయుచు
న్నది.

నర—అట్లును నామెచూపులను నేను బ్రహ్మయులుఁ జేసికొనెద, ఓలావ
ణ్యరాశి!

మ. చెలులై లేట్లకు, సోగలై, వెడదలై, చెంగల్వచుట్టంబులై
జలజాతంబుల నేలునట్టి దొగలై, సౌభాగ్యపుండ్రివులై,
కలము బ్లిమ్మెడఁక్రొవులై, కఱకులై, కందర్పవాల్తాపులై
చెలువొప్పారెడు నీదుకన్నులకు నాశీర్వాద మబ్జాననా!

ప్రజ—తథాస్తు.

నిశుం—ఈపలుకులంబట్టి మీరు శతమన్యనికంటె నూఱుమడుంగు లెక్కుడు
రసికులని యూర్వసి యిప్పుడయినఁ దెలిసికొనకపోదు.

వజ్రి—అయిన నూఱులెట్లు రసికుఁడు. ఆయనబంటువు నీ వేఁబడిరెట్లు రసికుఁడవు.

నిశుం—ఓరీ! తులువా! నీపాడునోటికి బుద్ధి చెప్పటకిది సమయముకాదు.
(రాజుతో) దేవా! మురహాయగ్రీవులు నారాక నిరీక్షించుచుందురు. గావున శిబిరము
నకుఁ బోవ నాకానతిండు. ఉర్వశీ! లేనిపోని బోగములెక్కులు చేయక ప్రసన్న
రాలవయి మహారాజు ననుగ్రహము సంపాదించుకొనుము.

నర—నీమేలు నేను మఱచిపోను. నీవింక శిబిరమునకుఁ బొమ్మి.

నిశుం—చిత్తము. మీబంటున కిదియే కావలసినది.

(అని నిష్క్రమించును.)

ప్రజ—(తనలో) ఇప్పుడు మారాజునకు శనిగ్రహము వదలినట్లే యున్నది.

ఊర్వ—దానవేశ్వరా ! దేవరవారు నన్నుఁ బిలిపించినకారణ మేమో తెలియఁ గోరుచున్నాను.

వజ్ర—తొందరపడకు. స్వల్పకాలములోనే తెలిసికొనఁగలవు.

నర—ఓసుందరి !

ఉ. ఇన్నెలరాలతిన్నియల నిన్నసహస్సుల మేను జేర్చి యీ
వెన్నెలరేల నే నిటుల వేఁగుచు వన్నెదొఱంగి యుండుటల్
కన్నులఁజూచియు న్నిలువఁగాఁ గత మేమని నఱు నాచి వై
నన్నడుగం దలంచు టిది నాయమె కారణమీ వెఱుంగ వే?

అయి. ను దత్కారణము నీవు నానోటనే విసఁ దలంచుచున్నదావు. కావున నేఁజెప్పక పోవుట పాడికాదు. సహస్రాక్షుని శాలిచి యగుచు సామ్రాజ్యాధిపత్యమును నేను వైకొంటిని గాని నీవు లేనివో నింద్రిత్యము పరిపూర్ణము గాదు. స్వర్గరాజ్యలక్ష్మినీతోఁ జిగకాలముఁ గలసి మెలసి యుండుటంజేసి తా నొంటిగ నాకడనుండ నొల్లకున్న యది. కారణము తెలిసినదా ?

వజ్ర—దేవా ! దీనికి స్పష్టముగ విప్పిచెప్పింఁగాని తెలియదు.

నర—అట్లయిన నిదిగో విస్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడను.

తే. గీ. ఇంచువిలుకాఁడు న న్నదియేమొ కాని
యేచుచున్నాఁడు నెన రొకయింత లేక
మరునితోఁ జెప్పి యాసీడ మాన్పఁ గదవె
మరుఁడు వినకున్న నీ వైన మాన్పఁ గదవె ?

వజ్ర—ఈమాత్రపుఁ గార్యమునకు నీమె నింత వేడవలయునా ? నాకలోక వేశ్యలలో నూర్వకి పెద్దపిన్న తారతమ్యము లెఱిగిన యోగ్యురాలు. మఱియు నిదిదాని చేతిలోనున్న పనియే గనుక నీమాట తోసివేయదు.

ఊర్వ—(తనలో) అహాహా ! ఆ యజమాని కీనీవకుఁడు దగినవాఁడె. ఈరాక్షసాధముఁడు కామాయత్తుడయి యెడలు దెలియక యున్నాఁడు. వీనికి వే నిష్ఠుడేమి యుత్తరముఁ జెప్పుదును ? (అని యాలోచించుచున్నది.)

నర—(తనలో) ఇది నామాట కుత్తరమీయకున్నదేమి ? (ప్రకాశముగ)

మ. అనుమానించెద వేల సుందరి! యహల్యాబారుడ న్నేను గా
ననియో, కన్నులు వేయి లేవనియె నా, కయ్యుండునం దున్న మే

ల్లాసము ల్పాడడఁ గానరా వనియె, నీలూఁ జింత నేనెట్టులు
న్నను మీయింద్రునిపాటి నేయనటె? కాంతా! భాగింతి నీకేటికే?

ఉద్య—దేవా! ఎదుట లేనిమహేంద్రుని దెప్పట తగవుకాదు. వారిగుణములు
మీకురవు; మీగుణములు వారికిరవు. వారంతవారు వారు మీయంతవారుమీరు.

వజ్ర—సరే! నాయంతవాడను నేను నీయంతదానవు నీవు.

నర—ఓకల్యాణీ! నీ కిష్టములేదుగావున నింక మహేంద్రునిమాట నే నేత్తను.
కాని నాప్రాగ్ధ మంగీకరించి నాయంతిపురమునకు రమ్మ. నావలన నేభయంబును
నీవు పడనక్కఱలేదు.

మ. పొలంతీ! కన్నులఁ గప్పకొందుఁ బులులం బూజింతు నిన్ను న్మనం
బలం బట్టపుడేవిఁ జేయుదును నీయాజ్ఞం దలం దాల్తు నే
ల్పుల కెల్లం దొరసాని వయ్యెదవు ముప్పొద్దున్నినుం. గొల్తు దై
త్య శ్రీకనుసన్నలన్మెలఁగి చేతు లోడిచ్చి నీభృత్యులై.

నటయు నింద్రునికడ నీవనుభవించినదానికంటె వేయిమడుగులు మహేశ్వర్యము
ననుభవింపఁగలవు. అదియునుంగాక,

తే. గీ. ఇంతకాల మింద్రునిగూడి యెఱిగితి గద
యతనిసగనత్వ మతనియె ప్పతని నేర్పు
చిగురుబోడి కొన్నాళ్ళు చూచెదవు గాక
నాదుఁసికత నాసారు నాతెఱంగు.

ఉద్య—వానేగ్రా! దుర్నిరీక్యతేజోరాశివై శ్రేయఃకాముడ వైన నీనోట
నుండి యిట్టిపలుకులు రానిచ్చట కేగల మనుచితము.

వజ్ర—అబ్బో! ఇది శ్రీ గంగనీతులు చాల నేర్పినది.

నర—ఉద్యశీ! ఇదియేటిసరసమే ?

మ. వనితా ప్రాపకు లొటకు స్వరసు లెవ్వారై న రా, వారిఁ
గ్గొని లాలించుట యెప్పుఁగాని, విరసోత్పల్కి తచ్చిత్తరం
జనము, స్థేయకఁ జెందనాడుదురె? వేళ్లలారె? మీరింక చా
లును, మీసానెఱికంబు లింతటివటే లోకుల్ నిమన్ నవ్వరే ?

21

వజ్ర—అయ్యా! ఇది సరసురాలు కానట్టు నటించుచున్నది గాని సరసములేక
పోలేదు. ఇది యెన్నెన్నో కొంపలు గాల్చిన కొఱివి. సామాన్యరాలు గాదు.

ఊర్వ—దేవా! మహారసికు లయిన దేవరచిత్తము రంజనము జేయగలపాటి రసికత నావద్దలేదు.

నర—సుందరీ! ఇది నిశ్చయముగ గర్వోక్తి యుమా!

తే. గీ. ఎంతరసికురాలవొగడే యింతి నీవు
ఎంతదాసవు గాకున్న నింద్రుఁ డట్టి
ముజ్జగంబుల దొర కేలుమోడ్చి నీకు
దేవసంతతితోడ విధేయుఁ డగునె ?

మఱియు,

తే. గీ. ఎల్లజగముల గెల్చె దేవేశ్వరుండు
అతని గెల్చితి నేను మాహాబలమున
నన్నుఁ గెలిచితి వీవు విన్నాణమునను
నిన్ను సామాన్యురా లన నేర్తు నెట్లు ?

వజ్ర—మహాప్రభూ! ఏలినవారు నిజము గ్రహించినారు.

ఊర్వ—రాక్ష సేశ్వరా! చక్కఁదనము నెఱజూతనము నన్నుఁ బూరికిం గైకొననిపోయెడు స్వర్గపు ర్వ్యపాతాళములయందు మీకుఁ గావలసినందఱుండఁగ నెన్నఁ డో యావనమంతయుఁ బోయిన ప్రాతదాసను నన్నుఁ గోరెదరేల?

నజ్ర—ఈవగలాడి మిమ్మును బుట్టలోఁ బెట్టుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నది. జాగ్రత్త.

నర—ఏమి! నీవు యావనముచెల్లిపోయిన ప్రాతదాసవా ?

తే. గీ. ప్రాతపడియును బంగారు వన్నె చెడునె ?

ప్రాతచెట్టులు తియ్యనిపండ్ల నిడవె ?

ప్రాతదయ్యను జాబిల్లి పసచెడియెనె ?

ప్రాతక్రొత్త లేమిటికి నువ్వువులకు ?

వజ్ర—ప్రాతనూనలు చేవదేరునట్లు లీమె ప్రాత దొటచే నెక్కుఁడుజాణగా నున్నది. మఱియు ప్రాతపస్తువులు పథ్యములని చెప్పదురు. కావున నీమెపొందు మీకుఁ బథ్యమే!

ఊర్వ—నాయంచు మీకుఁ గలయనురాగాతీతయముచేత మీకన్నులకట్లు నేఁ గనబడుచున్నదాను.

నర—కాంతా! అట్లు కాదు.

తే. గీ. మెఱపుచీరగకు వన్నెలు లఱుంగు నేని
గలికి నీ మేనినిగ్గులు కగ్గవచ్చు
బుట్టతేనియలొర దీపి పోవు నేని
బొలఁత! నీయందు రసికత పోవవచ్చు.

ఊర్వ—నరకమహారాజా? జన్మమునుబట్టి నేనొకపణ్యాంగన నైనను సకలజ
గజ్జనకుఁ డగు మహేంద్రునకు వలపుగఁజేసె యుండుటంజేసి నేనట్టియోగ్యతకుఁ దగి
యండకపోయినను నింద్రునియందలి గౌరవమునైన లోకమాతగాఁ బరిగణింపఁబడ
వలసినదావను.

నర—(అశ్చర్యముతో) ఏమీ! నీవు! లోకమాతవా!

తే. గీ. మగువ! నీయందు నింతింతమహిమ లుంటు
యింతకాలమునుండి నే నెన్నఁ డెఱుంగఁ
గొత్తసంగతు లేర్పరిచికొంటి వహహ!
ప్రాంతలంబ లిప్పుడు లోకమాతలైరి.

వజ్రి—ఓహోహో! ఇదిలోకమాతయంట! మాకందఱకు దల్లిసనిలైలుదేరును
గాఁబోలు! అట్లయిన నీమె మాపాలింటి పెద్దమ్మయే.

ఊర్వ—అసురనాయకా! నేను లోకమాత ననుట నీకు హాస్యాస్పదముగ
నున్నయది. అట్లయిన నిటు విను. పితృసమోక్షేష్టక అను శాస్త్రప్రపంచమునుబట్టి
మహేంద్రుఁడు నీ కగ్రసహోదరుఁ డగుటచే నేను మీకు వదిసెనైతిని. మోహ మెంత
యున్న ను వానియైనఁ దలఁపవలదా?

వజ్రి—ఇప్తము లేనప్పుడు కులటలు వావివరుసలు వెదకుదురు.

నర—ఓహో! యిప్పుడు నీకు వావివరుసలుగావలసివచ్చినవా? నీపూర్వచరిత్ర
మించుక దలఁచుకొనుము. కాదుకాదు. నేనే జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెద వినుము.

చ. నెలఁతరొ! యేమి కావలయు నీ కలపాండవమధ్యముండు
గళమునఁ దాళిగట్టిన మగం డటె నీకుఁ బురుషుఁడు, నీ
చెలియగునట్టి మేనకకుఁ జేరువచుట్టమె గాధిపటి: వా
వులు వెదకందలంచెదవు బోగముబోటికి వావులేటికే?

ఊర్వ—(తనలో) ఇతఁడు నాప్రాంతతత్వములన్నియుఁ బయలుబెట్టుచున్నాఁడు.
ఇంక నేమివంక జెప్పుదును.

వజ్ర—నూదికొఱకు సోదికిబోవఁ బ్రాతఁజనులు బైటఁబడినవట ! ఈకథ యట్లున్నది.

ఊర్వ—రాజా ! నేనెవ్వఁడనై నను నీకుఁ బరకాంతనుగదా !

నర—పరకాంత వెట్లుగుదువు ? వేశ్యయగుటచే నందఱకు సామాన్యకాంతవు.

తే. గీ. ఎవఁడు ధనమిచ్చుమీరు వాఁడెమగఁ డెచు

బ్రహ్మ మూఁడుపంతులఁ దీర్చివ్రాసెనుదుట

గడుసుపోకడ లింకఁ బాలుఁ గట్టిపెట్టు

సకియ ! నీయాట లిచ్చుట సాగిరావు.

ఊర్వ—అనురాగము లేనియబలను బలిమింబట్టజూచుట యధర్మము కాదా !

నర—ఏమీ ! మాకిప్పుడు ధర్మోపన్యాసములు సేయవచ్చితివా ?

చ. జిలిబిలితేనెపల్కులును జెన్నగుతఁకులు వాలు మాపులున్

జెలువపుగోపులున్ రకపుఁజిన్నెలువన్నెలు పెన్వగ ల్గుల్

నిలుకడలేని హాసములు నింద్యపు వేసములునధించి లో

కులఁబడఁద్రోయువేశ్యలిటఁ గ్రొత్తగఁజేర్చిరె కొన్నిధర్మముల్.

మఱియు,

తే. గీ. దనుజులము మేము మాకేల ధర్మమేల ?

వావివరుసల నెన్నెడువారు వేలు

వేల్పులెవరైన నినుఁగోరి పిలుతులేని

వారికడఁ జెప్పు నీనీతివర్గములు.

వజ్ర—తొండముదిరి యూసరవిల్లి యయిఁట్లు ప్రాతఁజనులటులు పరచుపతి వ్రత లగుదురు గాఁబోలు !

ఊర్వ—(కోపముతో) రాక్షసరాజా ! మేము వేశ్యలమైనను పతివ్రతలమే సుమా !

నర—పతియున్నప్పుడేగదా పతివ్రతయగుట. పతియే లేనిదానిమాటయేమి ?

ఊర్వ—దివస్పతియే నాపతి.

నర—ఈదివస్పతి కట్లు నీవినివఱకెందఱికో పతివ్రతవై తిని. అట్లే నన్నుఁ బతిగఁ జేసికొని నాకునుం బతివ్రత వగుము.

వజ్ర—ఊర్వశీ ! నీవెట్టిపతివ్రతవో యీయనయు నట్టియేకపత్ని వ్రతఁజూడు. నీ వాయనను జేపట్టితివేని మీకనుకూలదాండత్య వగును.

నర—మఱియు భుజబలంబున వేల్పులం గెలిచి నే నెప్పుడు దివస్వత్తిలైతినిఁ
నీవు మాటనిలకడ గలదానవై దివస్వత్తిలైన నన్నుం జేపట్టుము. నీవు నాకుఁ బ్రసన్ను
రాలవగుదువేని సకలలోకకళ్యాణంబగు. కావేని నాకరాజ్యలక్ష్మిం గైకొన్నచందం
బున నిన్నుంబలిమిఁగైకొనవలసివచ్చు.

ఉగ్వ—(తనలో) ఈదురాత్ముఁడు నామానభంగంబు చేయగృతనిశ్చయుఁడై
యున్నవాఁడు. మలినవస్త్రమును మాలిన్యముచేతనే శుద్ధిఁ జేయునట్లు దురాత్ములను
కపటోపాయములచేత నిర్బించుట యుచితము?

వజ్ర—ఓవెట్టిదానా ! ఉగ్వశీ ! ఈయహారాజు మిక్కిలి మంచివాఁడు. చెడ.
గొట్టుకొనక యాయప్రాపకము సంపాదించుకొని సుఖపడు.

ఉగ్వ—దేవా ! ఈఁజూత నాపలికిన పరుషోక్తులకు నన్ను తుమింపవలయును.
నే నెప్పటికైన మీదాననే.

నర—(సంతోషముతో) ఓభువనైకసుందరీ !

లే. గీ. నిన్ను తుమింప నేటికి నీపలుకులు
చాలఁ గఠినంబు లయ్యును జల్లనగుచుఁ
బరమసుఖ మిచ్చె వడగండ్లపగిది నొప్పి
మదనసంతప్తమైన నామదికి నబల.

వజ్ర—వలపుగలవారు (ప్రియురొందు) తాళ్ళుయవ్వినఁ బువ్వుల రువ్వనట్లు
సంతసించుదురు.

ఉగ్వ—బావగారూ ! నిజముగా నామీద మీకు మనసున బ్రేమకలదా !

నర—రమణీ ! నన్ను నీవిట్లు వేఱయడుగువలయునా ? నీకన్న నాకుఁ బ్రేమా
స్పదమగు పదార్థ వేది ?

ఉగ్వ—నేను నమ్మజాలను. మగవారి కెదుటనున్నదే పెండ్లికాఁతురు. పురు
షులు కామాయ త్తచిత్తులై కత్కరితిచేతఁ దమయక్కఱఁ దీర్చుకొనుటకయి లేనిప్పే
మముఁ జూపి యిచ్చకపుమాటలాడి బాసలుచేసి యంగనల వంచించి మరల మొగము
జూపరు. నిజముగ నానై ననురాగము మీ కున్నయెడల నాకొఱకొకమారయిన నింత
కాలమునుండి స్వర్గమునకేల రారయిరి ?

వర—సుందరీ ! నీవు పగవనియాధీనమున నున్నపడఁతుకవు. మిండఱికమునకయి
నానఁటివాఁడు పగఁతునిపట్టణంబువకు వచ్చుట యనుచితముగదా !

తే. గీ. ఎంతకాలంబునుండియో యేను నిన్ను

గాంచఁ దలచిన సమయంబు గలుగదయ్యె

విబుధలోకంబుపై దండువిడియు కతన

వాలుగంటి! ని న్న నేడు వీలుంటి.

వజ్ర—ఇప్పటికి వీరి కిద్దఱకు నొడంబడికలు జరిగినవి. ఇంక మేము ధన్యులమయితమి.

ఊర్వ—బావగారూ! ఇది యొకవంకగాని నిజముగా మీకు నాపై ననుగ్రహమున్నయెడలఁ గాకిచే వర్తమానమంపిన నేను తెక్కలు గట్టుకొని మీ పాదములపై వ్రాలనా ?

నర—సుందరీ! నాకంతయూహము తోచినదికాదు. నన్ను మన్నింపుము.

వజ్ర—ఆయూహము తోచినయెడల మీయిరువురనందునఁ దిరుగలేక నేఁజచ్చిపోదును. ఇంతకు నాపుణ్యము బాగున్నది.

ఊర్వ—ఓరసికశిఖామణీ! నీమనసు నిజముగ నాపై వలపు గలదో లేదోయని పరీక్షించుటకు నే నెన్నియోవిధముల నిన్నుఁ చూలనాడితిని. ముజ్జంబుల గెలిచి మహావైభవముతోఁ గన్నులపరడువుగ రాజ్యమేలుచున్న మీవంటిరసికశేఖరుని విడిచి రాజ్యభ్రష్టుడై, నిలువ నీడలేక కొండల జరియించు మునిశాపోపహతుని మహేంద్రుని గొల్చి యుండుటకు నే నంత తెలివిమాలినదాననా? ఎవ్వరం దగినవారు లేక పోవుటచే నున్నంతలో సరిపెట్టుకొనుట మంచిదని యింద్రునియండనుండి గౌరవముగ గాలము గడపు చుంటిని. ఇంక నేను నీధనము, నీవే నాప్రాణమవు.

నర—ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! నే నిష్పాదు నిజముగా నింద్రుడనైతిని.

చ. నిజమఁటె నీదుపల్కు నను నీబిగికాఁగిటఁ జేర్చుదొక్కొ యం

గజపతితాపము ట్టొలఁగుకాలము వచ్చెనె నాదు ది

గ్విజయము సార్థకం బగునె క్తీర్తి నెలంగునె యింక నీముఖాం

బుజమును ముద్దలాడుటకుఁ బున్నెముఁ జేసితి నే? తలోదరీ !

వజ్ర—గూరే కాదు నేనును నాపితృదేవతలను పదునాల్గుతరములవఱకుఁ దరించితమి:

నర—దేవీ! నందనోద్యానమునకుం బోయి విహరింతము రమ్ము.

డోర్వ—దేవా! నా కొక్కప్రతి నున్నది. అప్రతి నెల్లించి నన్నుం జేపట్టవలయు.

నర—నీప్రతిని బాలించుటకయి నీవేవకుండు సిద్ధముగనున్నవాడు. ఆనతిమ్ము.

డోర్వ—మీరు పాకకాసుని గెల్చి మహేంద్రపదవి నాక్రమించుకొంటిరి. కాని బ్రాహ్మణులు మహర్షులు సేయుయజ్ఞంబులలో హవిర్భాగములు వైకొన్నప్పుడు కాని దేవేంద్రత్వము సార్థకముగాదు. అప్పుడు నే నిన్ను వరితు. ఇప్పుడు బదరికా వనమున సుత్రయాగము జరుగుచున్నయది. అక్కడకు మీరరిగి ఋషుల నొప్పించి హవిర్భాగముల భుజించి రండు.

నర—(నవ్వుచు) ఇదియూ నీప్రతిని! సరిసరి. ఇది చెల్లించు తెంతసేపు. ఇంత కన్న మఱియేదియు లేదుగదా! అట్లు చేసినపిదప మఱియొకవంక జెప్పవలె!

డోర్వ—సతేవంకయుం జెప్పను. మాటఁ దప్పితి నేని మిమ్మును జంపుకొన్నట్లే. ఇంక నాకు సెలవిండు. నేను బోయి మీరాక నిరీక్షించుచుందును.

నర—దేవీ! అట్లేపామ్ము. నేను నీదాసుడ ననుమాట మనసులో నుంచుకొనుము.

డోర్వ—(తనలో) ఇప్పటికి బులిసోటికండవలె బైటఁబడితిని. ఈబుద్ధిహీనుఁ డీగండము గడచి బ్రతికినప్పటిమాటగద! మీఁద వైవమున్నాడు.

(అని నిష్క్రమించును.)

వజ్ర—(తనలో) ఈగడుసుబానిసకూతురేదో వంక చెప్పి యీమందభాగ్యుని కన్నులలో దుమ్ముకొట్టిపోయినది. ఇంక వీనికి నీమె దక్కివప్పటిమాటకదా!

నర—వజ్రకంఠా! మురనిశుంభాదిపైన్యాధిపతులయొద్దకుఁబోయి దానవసైన్యం బులు బదరికాశ్రమమునకుఁ బోవలయుం గాన ప్రయాణమన్నాహము సేయుచుని చెప్పుము.

వజ్ర—చిత్తము. (అని కొంచెమునడచి) దేవా! ఎందుకో మురుఁ డిటునే వచ్చుచున్నాడు. వీనిమొగము సంతోషమును సూచించుచున్నది.

[అప్పుడు మురుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మురు—దేవా! విజయమగుఁగాక!

నర—మురుఁడా! మీస్వామిభక్తియు బాహుబలమును మాకు విజయకారణము లయ్యెను.

మురు—దేవా! నే నిప్పుడు కావించిన మహాసాహసమును మీకు విన్నవించ వచ్చితిని.

వజ్ర—ఈమహాసాహస మేదో వినఁదగినదే.

సర—నీసాహసమును వినిపించి మావీనులకు విందునేయుము.

మరు—దేవా ! చిత్తగింపుము.

ఆ. వె. అమరమాత యైనయదిలిదేవిని శేరి

యామెకుండలముల నపహరించి

తెచ్చినాడ నిపుడు దేవరవారికి

సర్వణంబు నేయ నధికభక్తి.

ఇవిగో రత్నకుండలములు (అని యిచ్చుచున్నాడు.)

సర—నీసాహసము సంస్తవనీయ మయినది. నీ పేరు విన్న నిర్జరాంగలకు గర్భనిర్భేదక మగుగాక ! ఈ కుండలము లూర్వశికి సమర్పించెదను.

వజ్ర—అటునెలలు సాముచేసి మూలనున్న ముసలిముండను గొట్టికట్లు ముది మిచే గదలలేక భయముచే సగము చచ్చి యొకమూల నొదిగియున్న పేల్పుటవ్వను గలిచివచ్చితివా ? నీవంటి ధైర్యవంతుఁడు దేవరాక్షసులలో నెచ్చటను లేఁడు.

మరు—ఓరివాచాటా ! నీవు రాజుగారి విదూషకుఁడ వగుటచే నెప్పుడు బ్రతికి పోతివి.

సర—మురుడా ! మనవజ్రకంఠునిమాటలు పాటింపనక్కరలేదు. యాగహ విరాభగములు గ్రహింపకున్న నాకింద్రత్వము సిద్ధింపదుకావున నేనాసమేతులరై మీ రిప్పుడు బదిరికాశ్రమమునకుం బోయి యచ్చటి తాపసుల నడిగి నయమున భయమున వారి నొప్పించి హవ్యంబులఁ గొనవలయు, నేనలకుఁ బ్రయాణముఁ జాటఁబంపుము.

మరు—(సందేహముతో) మహర్షులు మనకు హవిరాభగముల నిచ్చుటకు సమ్మతింతురో లేదో.

వజ్ర—నే నవశకునపక్షివంటివాడ నని మీరనుకొన్నను సరేగాని సమ్మతింపని మాట నిజము.

సర—(కోపముతో) ఏమేమి ? చతుర్దశభువనైకపీరుఁడును దృఢీకృతపురంద రాదిదిక్పాలకుఁడును విజయలక్ష్మీకరుణాపాంగవిలోకప్రవర్ధితమహావిభవుండును నగు సరకదానవేంద్రునిమాట వారు నిరాకరింతురా ?

ఉ. దక్కునె యింక ప్రాణములు తాపనవర్యల కెల్ల, మానము

బక్కునె నేలవేల్పులకు దైవతకోటికి, యాగభగముల్

గ్రక్కన నిచ్చినస్సరియె కావర మొంది యొసంగ కుండినకొ
గ్రక్కలు చేసెదకొ దలలు భస్మముఁ జేసెద నాశ్రమంబులకొ.

85

మఱియు నచ్చటి మునులు మనపలుకుఁ ద్రోసివుచ్చిన వారితో నిట్లునుము.

మహాస్థగర. సవనంబు లానిగ వింక స్థపములు తపముల్ స్నానముల్ సెల్ల వింకొ
భువనంబు ల్నిల్వ వింక న్నొదలు టిది గో భూసురవ్రాత మింకొ
దివిజుల్ మర్త్యుల్ భుజంగుల్ సిరమతులయి వర్ణిలఁగార జాల రింకొ
రవియు స్వయంద్రుండుఁజుక్కల్గిహములు గన వక్రత్వముకొ గాంతురింకొ.

వజ్ర—మాకింక చేతినిండ పనిగలిగినది.

మురు—చిత్తము. అప్పటిని మహర్షులు మీయాన తీరస్కరించిన మాయిచ్చ
శచ్చిన తెఱంగున మేము నేయవచ్చునా ?

నర—ఆహా త్రికరణశుద్ధిగా.

తే. గీ. చెలఁగి యిచ్చ వచ్చినరీతిఁ జేయవచ్చు
నచటి కెవఁడు వచ్చునొ చూతు నడ్డగింపఁ
బవరమున చుగంటిమిఁ జూపి పస యడంతు
నబభవు నైన నాతని యబ్బవైన.

87

పైన్యంబులఁదోడ్కొని మీరందఱు బదరికాశ్రమమునకుఁ బొందు. నేను బ్రా
జ్యోతిషంబున కరిగి యచట నుండి కావలయునన్న బదరికావనంబునకు వచ్చువాడ.
హయగ్రీవుం డింద్రలోకమును నాకుఁ బ్రతినిధియయి యేలుగాక ! మన మింకఁ
బోవుదము.
(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ప్రసన్నయాదవము

తృ తీ యాంకము.

ప్రదేశము—ద్వారకానగరము.

[అప్పడు మాణిభద్రుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మాణి—[తనలో] అహోహో! ఏమి యీనగరవైభవము! మహేంద్రుని యమ రావతీపురమును, ధనదుని యలకానగరమును నిరంతరమును గనుచున్న నాకన్నలకే యీనగర మింతసొగసుగనుండఁ దక్కినవారిమాట చెప్పనేల? మహేంద్రుడు వాసు దేవునకు వానికి జ్యేష్ఠుడయినను వైభవమున నిశ్చయముగఁ గనిస్థుఁడే యని చెప్ప వచ్చును.

మ. ఇది వైకుంఠము గాక కేవలపుగంభే యెంచ నీనాగరుల్
త్రుదకు ల్లాక పనువ్యమాత్రులె, ధర్మత్రీభౌళము స్వాపఁగా
నువయం బందిరచక్రి గాక ననుచే యూహింప నీకృష్ణుఁడీ
యదువంశంబు పవిత్రమయ్యెఁ గద యాయబ్బాతుజన్మంబునకే.

మతియు నీపౌరులు చేసికొన్న పున్నె పెట్టిదోగదా!

మ. అరవిందాననుడు స్మహేశ్వరుడు దివ్యాబ్జంబు లెన్నేని సు
స్థిరభక్తి స్థప మాచరించును నీక్షింపంగ లేరేని నా
సరసీజాతునిఁ గన్నులారఁ గని తత్సాన్నిధ్యము న్జ్ఞాంది పి
ల్లరు సేవింతురు మాటలాడుదురు బంధుత్వంబు గావించ్రపహా!

ఇదిగో జగత్కళ్యాణకరుఁ డగువాసుదేవుని ప్రాసాదరాజము. హరి యెందున్న వాఁడో యావృద్ధకంఠుకి నడిగి తెలిసికొనియెద. (ప్రకాశముగా) ఓయీ భద్రము

ఖండ! యదుకుంజగుని సందర్శించుట కిది సమయమా! ఏమనుచున్నాడవు “నీనామ ధేయ మెఱిగింతువేని నేఁబోయి నీరాక దేవకీనందనున కెఱిగించి ముదల యయ్యెనేని నిన్ను లోనికిఁ దోడ్కొని పోయెద” ననియా? సరిసరి. ఇదిగో నన్నెఱిగించుకొని యెద వినుము. నేను హరిదగ్గనలాలసుడనై వచ్చినమహేంద్రదూతను; కుబేర సేవకుఁ డను; మాణిగ్రుండను, స్వామికి నారాక నెఱిగించి వేగమ రమ్మ. [తనలో] బౌరా ప్రభువులగృహద్వారములు సేవకులయనుగ్రహము లేనిచో దుర్గమములుకదా! మహేం ద్రదూత నగునాప్రవేశమే యింతకష్టసాధ్య మయినప్పుడు సామాన్యులయవస్థఁ జెప్ప వలయునా ?

అ. వె. పండ్లచెట్లమొదట ముండలకంపలు వోలె
గొప్పవారియిండ్ల గుర్తుముకడ
ములుచబాట్లు నిలిచి మొఱవెట్టుకొనువారి
దరికి జేరనీక తఱుముచుండు.

అదిగో వృద్ధకంచుకి యిటనే వచ్చుచున్నాడు. వాసుదేవుడు నారాక విని నాప్రవేశంబు నడపునునియెఁ గావలయు.

[అప్పుడు దేవలుఁ డనువృద్ధకంచుకి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

దేవ—[తనలో] చిన్న నాఁటనుండినలక్షణములు పెక్కు వాగ్ధకమున నాయందుఁ గానఁబడుచున్నవి. ఎట్లనిన—

తే. గీ. పాటవము గనంబడదు మైఁ; బంగ్గులేవు
నోట, చొంగలు గాతెను, నుడి తడబడు
మదికి నిల్కడ లే బెచ్చు మంతుతనము
ముదిమి రెండవబాల్య మన్నదము నిజము.

ఇట్లు వయోభారముచేత మేను గ్రుంగుటం జేసి నందనందనుడు నాయందుఁ బరమ దయాళువై యవ్యవస్థితము లగునాపలుకులకు నానందంబు నందుచు శ్రమకరములుగాని పనుల నియోగించుచుఁ బ్రద్యుష్ణాదికుమారులవలె న న్నాదరించుచున్నవాడు.

మాణి—అయ్యా! వాసుదేవునకు నాయాగమనం బెఱిగించితివా ?

దేవ—(ఆమాట విసకయే తనలో) కాని యీవాసుదేవునిచేష్టలలోఁ గొన్ని నాకు బొత్తిగఁ గట్టవు. లోకమునందలి సమస్తవ్యాపారములయందుఁ దాను బ్రవేశించి యందఱభారముఁ దనపై వేసికొని నిద్రాహారములులేక నిరంతరముఁ గష్టపడుచుండును.

ఇది నాకసమృతము. ఇదిగాక దేవతలమని, దయ్యములమని, బోగులమని, జోగులమని కష్టసుఖము లెఱుంగని మోటువాండ్రు కొండలు తపసాస్మంతయు నిచ్చటదాచఁబెట్టి నట్లు వచ్చి యర్ధరాత్రమనక యపవేళయనక బంధువులతోఁ గూర్చున్ననుసరే పండుకొన్ననుసరే యాస్తబంధువులవలె వచ్చి పిలుచుకొని పోవుచుందురు. దానికేమి; వాండ్రెంత మొండివాండ్రో వాండ్రకంఠిగిల్గలేనో భార్యలతో ముచ్చటించుచున్నవాడనిచెప్పినను వదలి పెట్టరు. ఆకర్మజీతిమండకొడుకులు వచ్చినట్లుగానే యితఁడును వారిని పిలుచుకొని రా పిలుచుకొనిరాయని నన్ను దఱుముచుండును. కానికాలములు వచ్చి యున్నవి. గనుక తా నెంత బలవంతుఁ డయినను నేవేళకు నెటువచ్చునో. యన్నప్పడు చెప్పినట్లు రాదుగదా యని, యేజోలికిం బోవలదని చిలుకకుఁ జెప్పినట్లు పలుమాఱులు చెప్పితిని. అయినను నామాట వినువా రెవ్వరు? వారు పిలుచుటకు నీయన పోవుటకు సరిపోయినది. ఇదిగో నప్పుడే కనిలగాన వీఁ డెవఁడో వచ్చి కూర్చున్నవాఁడు. వీనిం పిలుచుకొని రమ్మని యాయన నెలవయినది.

మాణి—(బిగరగా) అయ్యా! నీపే రెవ్వరో నే నెఱుంగ. నామాట కుత్తర మొనఁగవేమి? భగవంతుఁడు నాయెడఁ బ్రసన్నుడయ్యెనా?

దేవ—(కోపముతో) నాపేరు దేవలుఁడు. నాకుఁ జెవుడు లేదు. నీవిత గొంతుఁ జించుకొన నక్కఱలేదు.

మాణి—అయ్యా! కోపించెదవేల? నీయెడ నేనపరాధినైన తుమింపుఁడు.

దేవ—అపరాధ మేమియులేదు. అధికప్రసంగ మేల? వాసుదేవుఁడు సత్యభా మాసమేతుడయి నీరాక కెదురుచూచుచున్నవాఁడు. నావెంట రమ్మ.

మాణి—అహహహ! ఇది మంచిసమయమే; పోదము.

తే. గీ. సతులఁ గలసియున్నప్పుడే సత్పురుషులు
మదిఁ బ్రసన్నులై వరదు లయ్యెదరు సూర
మెఱపుతోఁ గూడుకొనియున్న మేఘమాల
కురియకుండునె చల్లఁగఁ గుంభవృష్టి.

దేవ—మీకు సమయము కానిదెప్పుడు? పోవుదము పద.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రవేశకము.

[అంతట శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామయుఁ బీఠములపైఁ గూర్చున్నవారై
ప్రవేశించుచున్నారు.]

కృష్ణ—దేవీ ! మహేంద్రుఁడు మాణిభద్రుని నాకడ కనుపుటకుఁ గారణమేమై యుండును ?

తే. గీ. అమగలోకంబుమీఁద నేయసుగులైన
నేఁడు దండెత్తి యుందురా నీతి విడిచి
పరుఁ డెవఁడైన దేవేంద్రపదముఁ బడయఁ
దపము నేయుచు నుండునా తగవుహలి.

సత్య—దేవా ! అమగగతుణముఁ జేయుటకుఁ గంకణముఁ గట్టుకొని మీరుండ నేదైనను మహేంద్రునకు భయములేదు. అదిగో ! దేవలుఁడు మాణిభద్రుని వెంటఁ బెట్టుకొని వచ్చుచున్నాఁడు. కాగణ మిప్పుడే తెలిసికొనఁగలము.

[అప్పుడు దేవలుఁడు మాణిభద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు.]

దేవ—అయ్యా ! మాణిభద్రా ! అదిగో భగవంతుఁడు. ఇంక నీగొడవలు చెప్ప మొదలుపెట్టుము.

మాణి—మంచిది. (తనలో) ఇంద్రనీలమణిరోచులు పెదచల్లు నీలనిమూర్తి యింద్రసౌందర్యమును వెల్లడించుచున్నది గదా !

మ. పగచే దైత్యులు, గాట మా వలపుచే బాధోజప్తత్రేక్షణల్
వగచే నాన్తులు, జ్ఞానైభవముచే బ్రహ్మార్ష లేతేజమున్
దగ నేవించి ముముక్షు లయ్యెదరో బంధంబు ల్బృంభాయ నా
భగవంతుం డగుదేవకీసుతుని నాభౌన్యబునం గాంచితిన్.

దేవ—దేవా ! ఇతఁడే దేవమాత. నే నొక పోయి ద్వారముకడ నుండెద.
(అని పోవును.)

మాణి—త్రివిక్రమన కభివాదనము నేయుచున్నాఁడను.

కృష్ణ—మహేంద్రదూతకు స్వాగతము.

సత్య—దివ్యపురుషదర్శనముచేఁ గృతార్థుల మైతిమి.

కృష్ణ—మాణిభద్రా ! నిగ్రహకోటికి భద్రమా ?

మాణి—ఉపేంద్రా !

తే. గీ. తెలిసి యడిగెద వనజాలఁ దెలిసియున్న

మరల నానోట వినఁగోర వెలుగనట్లు

తెలియ కడిగెద వనజాలఁ దెలియకున్నె

సర్వ మెఱిగిన నీ కిట్టిస్వల్పవార్త.

కృష్ణ—(అశ్చర్యముతో) ఏమిది యిట్లునుచున్నాడవు. సపరివారముగ విడఁ జూనకుఁ గుశలమా ?

సత్య—నిష్ఠరాంగనలతోఁ గలిసి యింద్రాణి కుశలముగ నున్నదా ?

మాణి—విన్నవించుచున్నాడను.

చ. కుశలముజెప్పెదన్ వినుము గోపకుమారక ! కాననంబులన్

గుశలము పాకశాసనునకున్, గనకాచలగహ్వరంబులం

గుశలము వానినందనులకున్ శచికిం, జెఱసాలమూలలన్

గుశలము తచ్చమాపకులకుం బెరవారలమాట లేటికిన్.

కృష్ణ—హీ ! దుష్టదానవుఁ డెవ్వఁడైన వేల్పువీటిపై దండువిడిసి యమర రాజకుటుంబమును నగరయునుండి వెడలనడఁచెనా ?

సత్య—అట్లే జరిగెనని తోచుచున్నది.

మాణి—దేవా ! అవధరింపుము. ప్రాజ్ఞోతిపాదేశ్వరుఁ డగు నరకాసురుఁడు నిసాగరిష్ఠఁ డయి చిరకాలము తపముఁ జేసి పరమేష్ఠిం బ్రసన్నుం జేసికొని తదనుగ్రహంబున వరంబు లనేకంబులం బడసి జగత్కంటకుఁ డయి యధేచ్ఛంబుగ విహరించుచుఁ బ్రజలకుఁ గీడు నాపాదించు చున్నవాఁడు.

కృష్ణ—ఆదానవునిదౌష్ట్యమును గూర్చి యిదివఱకే కొంత వినియున్నాడను.

సత్య—అనేకరాజకన్యలం బలిమిం బట్టితెచ్చి చెఱఁబెట్టిన నీచదానవుఁ డతఁడే కదా ?

మాణి—అమ్మా ! ఆయథముండే. ఆకథఁ గొనముట్ట వినుఁడు. ఆదనుజ కంఠీరవుఁడు మిడుతలదండుంబోలె మితిమీరిన దనుజబలంబుం గూర్చుకొని యీనడుమ నమరావతి ముట్టడించి వేల్పదళంబుల నొడిచి పాఱఁదొలె. అప్పుడు వేల్పదొరల యవస్థ నేమని వర్ణింతు ? వాయుదేవుండు కన్నుల కగపడక యేమూలనో యొదిగి యుండె. వరుణదేవుఁ డాపత్నిముద్రనిమగ్నుడై యున్నవాఁడు. వైశ్యానరుఁడు దుఃఖానలసంతప్తచునమ్ముఁ డయ్యె. ఈశానుండు సర్వస్వము గోలుపోయి నిర్భాగ్యుఁ డయి యిల్లు వల్లకాడుగఁ జరించుచున్నాఁడు.

కృష్ణ—సరే ! ఇంక బృందారకేంద్రుఁడు రాజ్యభ్రష్టుడై విదేశంబులనున్న వాఁడని నీవు చెప్పనక్కఱలేకయే తెలిసికొనవచ్చును.

సత్య—అయ్యో ! మహేంద్రుడొకఁడెఱచిపోయి నిప్పు డెందున్నవారు ?

మాణి—(దుఃఖముతో) దేవా ! దేవీ ! మహేంద్రునియవస్థఁ జిత్తగింతురుగాక.

సీ. అడుగువారలకోర్కెలప్పుడ సమకూర్చుపసర మెవ్వనియింటిపాఁడిమొదవు
అరకాల ముజ్జగం బాక్రమించిన యట్టిధవళాక్షుఁ డెవ్వనితమ్ముఁగొఱ్ఱ
కల్పభూరుహపంచకము మొల్చునదనం బెవ్వఁడు విహరించు పువ్వుఁదోఁట
యఖిలయాగఫలంబు లవలీల నొడఁగూర్చు పడఁతు లేవ్వనివీటి పణ్యసతులు

మొనసి జేజేలు ముప్పదిమూఁడుకోట్లు
మకుటమాణిక్యరుమల నేమధువుపాద
పద్మముల నివాళింతు రా బలహరుండు
నేఁడు చరియించ నిలువంగ నీడలేక.

మఱియు నోయుపేర్దా !

చ. అల సిరితోడికోడలు, జయంతకుమారునికన్నతల్లి, వే
ల్పులదొర రాణివాసము, పులోముని గాదిలిపట్టి, వేల్పుక
న్నెలు భజియింప కల్పధరణీరుహసంతతి మేలివీడలక
మెలఁగెడుచాన, మీవది నె, నేఁడు జరించు నరణ్యభూములక.

కృ—కటుకటా ! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము. విధిపరిపాక మవిలంఘనీయము
గదా ! అనంతర మారాక్షసహతకు లేమి చేసిరి ?

మాణి—తే. గీ. అదియొనర్చిరి దానవు లిదియొనర్చి
రనుచు వర్జింప నేటి కో యంబుఁజాక్ష !
చెప్పఁదగుకార్య మొకటి చేసినది లేదు;
నింద్యమగు కర్మమొకటి మానినదిలేదు.

సత్య—పురుషుల యవస్థలే యట్లుండ స్త్రీలగుతు లేట్లుండెనని నే నడుగనేల ?

మాణి—అమ్మా ! సాత్రాజితి! నాపలుకులు విందువేని వేల్పుటువిదలయునికి నీవె
ఱుంగఁగలవు.

తే. గీ. అసురకాంతలసౌభాగ్య మపహరించు
కమలనాభునిఁ గడుపారఁ గన్నతల్లి
యదితిజేవిక్రై నను దప్పవయ్యె పాట్లు
చెప్పనేటికిఁ దక్కిన స్త్రీలమాట !

కృ—భువనైకపూజ్య యగునమరమాత కేమిచేసిరి ?

సత్య—దానవకౌర్యము వేల్పుటవ్వలనైన విడువలేదా ?

మాణి—నరకునివాహినీపతులలో నొకఁ డగుమురుండు నిగ్రహతటండలముల హరించి తనయేలిక కర్పించెను.

కృ—(కోపముతో) దురాత్మా ! నరకహతకా ! పరాక్రమలవదుర్విదగ్ధ ! అత్తా క్రాంతసమస్త రణధర్ముడ వగు నీనాశనము సమీపించినది సుమా ! ఓమాణిభద్రా !

తే. గీ. మితి యెఱుంగక యారీతి మిట్టిపడెడు

చెనటిదానవుఁ డిడమిడఁ జెడకపోడు

పాడ వెసంగుతరంగంబు లడఁగున్నె ?

పోటుగన్న సముద్రంబు పాటుఁ గనదె ?

మాణి—దేవా ! ఇది మాకు వగప్రసాదమే. అనంతర మాదనుజహతములు నంద నోద్యానము నాశనము గావించి, మందాకినీనది మలిసంబుచేసి, అచరావతి నమర శూన్యంబాసరించి చేజిక్కిన యచ్చరలతో నిచ్చవచ్చినమచ్చునఁ దచ్చనల నెఱపి చేయ వలసిన వన్నియుఁ జేసిరి. వేయేల ?

తే. గీ. గడ్డిపోచయుఁ జేయని కడయసురయు

దిక్పతులవంటివారినిఁ దిట్టఁ బొచ్చె

దండు విడియఁ తొల్లింటి దైత్యనాథు

లితపాప మేనాట నే నెఱుంగఁగాక !

మరియు,

ఉ. ఆతనిదండనాథుఁ డట యాతనికన్న ను జండశాసనం

దేతటియైన తేఁడె నయ మించుక; నిల్వగనీయఁ డొండొరుక

బ్రాతిఁ జూడనీయఁ డొకవట్టునకుం జననీయఁ డయ్యె యా

చేతలు చూచితీరవలెఁ జెప్పఁ శక్యముగాదు మాధవా !

సత్య—యజమానుఁ డెంత నీచుడో యనుజీవులు సంత నీచులే యగుదురు.

కృ—ధనుజసేనావతి యగు నాశూరంచున్యఁ డెవఁడు ?

మాణి—ఆతనిపేరు హయగ్రీవుఁడు.

సత్య—ప్రాణేశ్వరా ! ఈతఁడు మీ నామమును ధరించియున్నవాడే.

మాణి—ఖిద్యోతకబద్ధము మిఁగురుపురుషునను హరిశబ్దము కప్పయందును శివాశబ్దము నక్కయందును వర్తించునట్లు హయగ్రీవశబ్ద మాదురాత్మునియందు వర్తించు చున్నది.

కృ—మాణిభద్రా! కాల మాసన్నమయినవారియందుఁ గనఁబడులక్షణము లన్నియు సరకాసురునియందుఁ బొడకట్టుచున్నవి.

మాణి—దేవా! మహేంద్రుఁ డెప్పుడు సరకునివంటి యధమునిచేత నిట్లుంటి నని లజ్జావనతవదనుఁ డయి యున్నవాడు.

కృ—ఇందు సిగ్గుపడవలసిన దేమున్నది? చూడు.

తే. గీ. కాలగతిఁ దప్పి వచ్చినఘనుఁ డయినను
నిగ్రహింపఁ బడుఁ జుమీ నీచుచేత
జగము లన్నియు వెలిగించు చండకరుఁడు
చిన్నమబ్బలచేత సంఘన్నుఁ డగును.

మాణి—అంత మహాతేజశ్శాలి కింత పరాజయము కలుగఁ దగినదికాదు.

కృ—ఓయీ! తేజశ్శాలకేగదా జయాపజయములు కలుగుట. చూడు.

తే. గీ. న్యూనతయు గౌరవంబు మహాన్నతులకె
గాక నీచుల కెబ్బంగిఁ గలుగవచ్చు?
సలఘుతేజు లౌ సూర్యచంద్రులకె గాక
గ్రహణ ముండునె మింటిమక్కలకు నెల్ల?

మాణి—దేవా! మీసమాశ్వాసంబున నాహృదయతాపము దీటినది. మహేంద్రుఁ డు మీకు విన్నవింపు మన్నసందేశము వినుడు.

కృ—సావధానుడ నయి యున్నాడను.

సత్య—ఆపత్సమయమునఁ బంపిన యీసందేశము జాలిగ నుండకపోదు.

మాణి—దేవా! నా చెప్పఁబోవునవి మహేంద్రవాక్యములు.

సీ. కాళీయఘణిఘణాగ్రములఁ దాండవమాడు నడుగుఁదమ్ములకు జోహారులనుము
అదితికశ్యపులకు నవతరించిననాడు మాకొనర్చినమేలు మణివసునుము
అమరసంతతి యిట్టులగచ్చాట్టుపడుచుండ నొరునికై వడిజూచు టొప్పదనుము
ఈతెఱంగునఁజేయ లాఠివారమె మేము చాలకాలమునాటి సఖులమనుము

ఆలుబిడ్డలదెసఁ జూచి యమరవిభుఁడు
వేయిగన్నలబాష్పము ల్విడిచె ననుము
అసురగడతేర్పుపని తన కలఁతి యనుము
వైవహిత మాట నీయది దప్ప దనుము.

సత్య—ఈసందేశము విన్నపిదప తాతిగుండెలయిన కరణి జాలినొందును.

కృ—అన్నన్నా! ఎంతమాట నిరుపమానమహిమాధ్యుడును నిర్జరలోకసార్వభౌముడును కూరశిఖామణియు నగుశత్రుక్రతుఁ డిట్లు దీనోత్తలం బలుకవలసెనే? తన సేవకునకు నాకింత వినయపూర్వకముగ మనవి సంపలయునే? మాణిభద్రా! నీవరిగి మహేంద్రునితో నిట్లు విన్నవించుము.

సీ. ఋజుమాగ్ధవశులౌట బృందారకుల కెందు దేవకీసుతుఁడు విధేయుఁ డనుము
పదునాల్గుజముల పారుపత్తెముఁబూను నింద్రునానతి మాళి నిడుదు ననుము
తనయనుగ్రహమున్న దనుజవీరుల నాజి నిగ్రహించుట యొక్కనిముసనుము
నిర్విమి త్తంబుగ నిరపరాధుల నేచు పాపకర్మకు లింక బ్రతుక రనుము

దివిజవైరి నిశ్చయముగఁ దెగియె ననుము
ధగ్ధమే జయించెడుమాట తథ్య మనుము
మదిని వగదక్కు మనుము నామాట వినుము
వేల్పువీటికి నీవు వేవేగ జనుము.

మాణి—దేవా! ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! వేల్పులయిడుములు కడముట్టినవి. ఇంక నే సరిగెద (అని నిష్క్రమించును.)

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! మీరాపద్మాంధవులన్నమాట నేఁడు స్పష్టమైనది. గజేంద్రరక్షణము పరోక్షమునం జరిగినది. మహేంద్రరక్షణము నేఁడు ప్రత్యక్షముగ జరుగుచున్నది. మునులపాలింటికి దేవతల పాలింటికి మీమూర్తి భూలోకమందారము గదా!

(తెరలో)

దేవకీనందనా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

కృష్ణ—ఏమది? ఆర్తనాదము వినఁబడుచున్నది. ఓరీ! ఎవఁడురా యక్కడ?

దేవలుఁడు—[ప్రవేశించి] ఇదిగో వచ్చినాడ నాజ్ఞాపింపుము.

కృష్ణ—దేవలా! ఎవరో రక్షింపుమని కుయ్యిడుచున్నారు కనుగొని రమ్ము.

సత్య—దేవలా! అతిత్వరితమున రమ్ము. నామనసు తత్తరపడుచున్నది.

దేవ—చిత్తముదేవా! (అని నిష్క్రమించి మరలఁ బ్రవేశించి తనలో) అబ్బ బ్బా! నడఁపినుఁగులవంటి యీమునిప్రయ్యలకు సిగ్గు లేదుగదా! జనుపనారపీచులవంటి గడ్డములు, నీతెతుప్పలవంటి తలలు, బిరుదుమేనులుగల యీపాడుముఠలు పనిపాటులు

లేక దుంపలు కాయలు కూరలు తిని తఱపిదూడలవలెఁ దెగబలిసి, యెవరితోనో గ య్యమనకుఁ గాలుదుగిన్ని వైరముఁ దెచ్చుకొని యందఱకు లోకువగ మాయమర్మము లెఱుంగని వెట్టిగొల్లఁ డిక్కడ నున్నాఁడు? దా యని వచ్చి యిచ్చకాలు మచ్చికలు చెప్పి కల్లబొల్లి యేడ్చు లేడ్చి మనసు విఱిచి యాయయ్యను దీసికొనిపోవుదురు. పోవద్ద ని నేనెంత మొత్తుకొన్న నామాట వినఁడు. పోనీ. నాకేమి ? (అని ప్రకాశముగా) మహాప్రభూ ! ఎవరున్నారు ! మనచుట్టాలు బదిరికాశ్రమతాపసులు. మీదగ్గనము కా వలయునట.

కృష్ణ—అట్లయిన సత్వరము వారిం బ్రవేశపెట్టుము.

దేవ—చిత్తము (అని పోవుచున్నాఁడు.)

సత్య—మహర్షి లూరకరారు. మహత్కారణ మేదో యుండవలయును.

కృష్ణ—లోకసంబంధములేని యీ తపోధను లిటుకు రాఁ గాగణపేమిచెప్పుమా ! వీరి కేదుగ్గునలవలననేని భయము కలిగియుండదుగద !

మ. మనుచుం గానలఁ జెప్పినీడలను, జర్మంబుల్ మెయిం దాల్చుచుం,

దినమందుంపలు కాయఁగూరలు, నదీనీరులుం బ్రావుచున్

మనమందుంపలు నీశ్వరుం దలంచుచు, స్వానంబుతో శాంతతత్

దినము ల్యుచ్చెడు నీయలొకిల, నేనీచుండు బాధించెనో ?

సత్య—ఈమహాత్మునిను రాక్షసబాధితులే యని నేఁ దలంచెద.

[అప్పుడు పులహబృహదశ్వ లనుమహర్షులతో దేవుండు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దేవ—మునులారా ! ఆదిగో వాసుదేవుఁడు. పనులన్ని చూచుకొని మీనిమిత్త మెదురు చూచుచున్నాఁడు. దర్శనము చేసికొనుఁడు.

పుల—(కృష్ణనిజుఁచి) బృహదశ్వా ! ప్రావృట్టుయోదముఁ దలపించు నీమూర్తిం గనుఁగొంటివా ?

బృహ—పులహా ! మాఁగినరేగుబండ్లు తినవరగి బహిరకావనమును బాసిపోవలేక తొల్లి మనలం గలసిమెలసి చరించిన నాటి నారాయణుని దివ్యమూర్తియే యిది.

పుల—ఔనాను.

సీ. పడఁతఁ బాయఁగలేక పాలసంద్రమునందు నిల్లఱికముంగొన్న యల్లుఁ డితఁడు
బృహ— మొసలితోఱలఁ జిక్కి పనదూలి పలవించు సింధురేంద్రునిప్రాణబంధు వితఁడు

పుల— ఏమనామలనీకు లేకంబ యగునాఁడు పుష్టియాకున నున్న కుష్టఁ డితఁడు

బృహ— భువనకంటకు లైనపాలసుడిండులఁ బట్టి మట్టుపెట్టిన జగజ్జెట్టి యితఁడు

పుల— మీన మీతఁడు తామేటిమేటి యితఁడు
పోత్రి యితఁడు నరసింహమూర్తి యితఁడు

బృహ— పుట్టుబుద్ధులు గలపొట్టిప్రోడ యితఁడు
చూడఁజూడ దీనులపాలి చుట్టి మితఁడు.

దేవ—(కృష్ణునితో) దేవా ! వీరె పులహబృహదశ్వు లనుమ్మహామునులు. నే నింక
ద్వారముకడ నుండెద. (అనిపోవును.)

బుుఫులు—విజయతాం విజయతాం దానవకురంగకంశీరవ !

కృ—మహర్షుల కభివాదనము సేయుచున్నాఁడను.

బుుఫు—అనయో ద్దంపతోఽ రభ్యుదయోస్తు.

కృ—మీరావీరములమీఁద నాసీనులుగఁడు. (బుుఫులు కూర్చుందురు.)

సత్య—(మెల్లగా) ప్రాణేశ్వరా ! మహర్షులు భిన్నులై కనబడుచున్నారు సేమ
మడుగఁదగును.

కృష్ణ—దేవీ ! నాకు నట్లే కనబడుచున్నారు. (బుుఫులతో) మహాత్ములారా !
ఫలాపేక్ష పరిత్యజించి పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థము జగదభ్యుదయము నిమిత్తము మీరు గావించు
చుతపనులు నిర్విఘ్నములుగ సాగుచున్నవా ?

పుల—ఈవఱకు సాగుచున్నవి.

ఉ. ఎన్నఁటిమాటలో యడిగె దీవిటు, మాబదరీవనంబులో

నిన్నడుమం బ్రవర్తిన వెల్ల నెఱుంగవు గాక, ధర్మముల్
జన్మములుం దపస్సులును జన్మవి మొన్నటితోనె, యింతగా
నున్నది నీజగద్భరణ మోసలిసేక్షణ ! యిన్ని నాశ్శృకుక.

బృహ—ఇంక జగదభ్యుదయమునకు లోప ముండదు. ఏచునిన,

తే. గీ. ఇంద్రుఁ డైనవాఁ డిపుడు దైత్యేంద్రుఁ డొకఁడు

వాని వాహినీపతులు దిక్పతులు గాఁగఁ

బ్రబలదుష్టకర్మములు కర్మములు గాఁగఁ

బిశితభోజనుల్ మునులుగా వృక్షితిలక.

కృష్ణ—అయ్యా ! మీరును సరకబాధితులైతిరా యేమి ?

పుర—దేవా ! నీవు లెస్సగ గ్రహించితివి మేము బ్రతికియుండియు భూలోక
మున సరకబాధ ననుభవించుచున్నాము.

బృహ—ఇది పుణ్యాత్ములే యనుభవించు యపూర్వసరకబాధసుమా !

సత్య—ప్రాణేశ్వరా ! ఏతోలికినిరాని పరమవైదికులవైనయిన నాదుగ్గనులకు జాలి గలుగదయ్యె గాఁబోలు !

కృష్ణ—కళ్యాణీ! క్రూరు లుచితానుచితముల నెఱుంగరు కదా !

తే. గీ. కాననంబున రేగినకారుచిచ్చు

వేములను గాల్చి మామిళ్ళ విడిచి చనునె ?

మృగయునకుఁ బెద్దపులి యెంతో మెకమునంతే

దుష్టులకు సాధువులు ససాధువులు నొకటె.

ఓమహాత్ములారా ! నరకుండు మీపై కేల రావలసివచ్చె ?

పుల—దేవా ! తత్కారణమును మే మానుపూర్విక నెఱుంగముగాని కర్ణాక్షిని వినియున్నాఁగము. మాదుగ్గదృష్టుము మూర్తిగైకొన్నదో యన్నట్లు త్రిదివమున నూర్వశి యను నొకబోగముది కలదట !

కృ—అవును. పూర్వ మచ్ఛగలవై గోపముచే నారాయణముని యామెను సృజించెను.

సత్య—ఏమి ! ఋషియే సృజించెనా ? పద్మసర్పకుండు కాఁడా ?

పుల—అమ్మా ! ఇట్టియవివేకకార్యములు మహర్షులుగాక యెవరుచేయుదురు ?

బృహ—ఒక్కమహర్షులే కాదు. బ్రహ్మయు సటివాడ.

తే. గీ. ఊరకయె వెక్కుకల్పంబు లుండియుండి

వెట్టిబ్రహ్మ తానొకదైత్యవిభు సృజించు

వానిఁ దెగటార్చు భవనముల్ పల్లటిల్లు

మొదటినుండియు నిదె నచ్చు మొదటివేల్పు.

పుల—దేవా ! అపధరింపుము. ఆమరాత్ముండు స్వర్గము జయించి, యింద్రుం బాఱఁదోలి, యూర్వశిని దన కుంపుకుకై నుండునుని ప్రార్థించినట ! అదియు మునుల యాఁముల హవిర్యాగములు గ్రహించి యింద్రతృప్తినిద్ది జేకొన్నపిదప వానిని వరింతునని పలికనట ! అది విని దుష్టదాసపులు మా యాశ్రమములకువచ్చి దాసవేంద్రునకు హవిర్యాగములు తే తెచ్చుని నిగోధించి యడిగిరి.

బృహ—సాంక్రామిక శాస్త్రవేత్తలై యాయుధపాణు లయినవీరులే వానియెదుట నిలువలేకపోవ నాయుధములులేక దండకమండలు కృష్ణాజినదర్భాసనాదులగునిరర్థకసాధనము గల మావంటి పరమవైదికు లేమి చేయుదురు ?

కృష్ణ—అప్పు డేమైనది ? మీరు హవిర్భాగముల నిచ్చుటకు సమ్మతించిరా !

ఫుల—పాపము శమించుఁగాక ! పాపము శమించుఁగాక ! మాధవా ! మేమెంత పరమఛాందసులమయినను మహాపాతకు లగుదానవాధములకు హవిర్భాగము లిత్తుమా ? అది స్వప్నవార్త. వానితో నప్పు డేన్నింటి.

క. నెత్తురు ద్రావిడ ద్రావుఁడు

కుత్తుక గోసినను బట్టి కోయుఁడు మీ కే

మిత్తుమొకొ హవిర్భాగము

తొత్తుకొడుకులార ! వేల్పుదొర కిడ కుండకా.

సత్య—మునులదైవము మెచ్చఁదగినది.

కృ—అప్పుడు వారలు మిమ్మేమి చేసిరో మే మూహించుకొనవచ్చును.

బృహ—మాచీనచక్రము మానోటనే వినుఁడు.

సీ. మొగము నెత్తురు గ్రమ్మ నెగుంజిఁ దిగుంజి బిరుసుగడ్డము లూడఁబెట్టికొనారు
ప్రేలుపెన్నెటిబడల్ కేలుదోయినిఁ బూని హుమ్మని యుర్రయ్యల లూఁగినారు
అన్యమంతయుఁ ద్రావి యగ్నిహోత్రములార్పి హోమకుండంబుల నుమిసినారు
పాటిపోవఁగ నీక నోరు బ్రద్దలు చేసి కుక్కమాంసము నోటఁగ్రుక్కినారు

చెట్టులకు రెక్కలు విఱిచికట్టినారు

చింతబరికెలతో వెన్నుఁ జెండినారు

నారగోచులు దిగలాగి నవ్వినారు

కూళలగుచు రక్కసిముండకొడుకు లనఁగు !

కృ—కటుకటా ! అప్పుడు దేవబ్రహ్మర్షులకు మహత్తగమైన చిత్తతోభము గలిగి యుండును.

సత్య—అహోహా ! ఋషు లెందఁయాయులలో చూడుఁడు. అప్పటికయినను దుష్టదానవులను శపింపవలెరి.

ఫుల—అహూ ! శపింపకపోవుటకు మాదయ కారణము గాదు.

క. శాపం బిచ్చుట కైనను

శాపోదకములు గ్రహించి చల్లుట కైనకా

గోపించుట కైనను మా

కోపిక లేదయ్య చేష్ట లుడిగినకతనకా.

కృ—అనంతర మేమి జరిగినది ?

బృహ—అప్పు డప్పాలసుడిండులు కొండముచ్చలమచ్చనం బెచ్చు వెటిగి.
యాశ్రమమహీరుహంబుల నిర్మాళించియుఁ బెంపుడువృక్షములఁ జంపియు బుష్పక
న్యలఁ జేతబెట్టియు కమండలంబులఁ దుత్తునియులు గావించియు నాహాదండంబులు విఱి
చియు మొలత్రాడుల జన్నిదంబులఁ ద్రెంచియుఁ బర్ణశాలల భస్మీపటలంబు గావించియు
వర్ణింపరాని క్రూర్యంబుల నెఱపిరి.

పుల—తే. గీ. నా కమండలు వట్లు భిన్నంబు లగునె

యాదురాత్ములతల లెన్నఁడైన కృష్ణ !

బృహ— యాశ్రమమహీరుహము లట్లు లా హతకులు

దుంపతెగి యెన్నఁడైన పోదురె ? ముకుంద !

కృ—ప్రామినుకులవంటి మీపలుకు లసత్యములు గావు. వారట్లే నశింతురు.

సత్య—వీరుపడిన యలజడి వీరిమాటలం దెలియవచ్చు.

పుల—ఓయమరపక్షపాతి ! వాని నాశనము నీవే చేయవలెను ఏలయన,

తే. గీ. శూలివలనఁ గాదిది తమ్మిచూలివలనఁ

గాదు మఱి యెవ్వరివలనఁ గాదు సుమ్మ

నరకు మూర్ఖంబు ధరఁ ద్రెళ్ళి నఱుకఁబడును

సరగ నీచేత నీసుదర్శనముచేత.

బృహ—దేవా ! ఈవిషయమున నిన్నుం బురికొల్పుటకు మేము కడుశంకించుచు
న్నాము. ఏమన,

క. నీకొడుకడు యాదనుజుఁడు

నీకొడుకే యిట్లు నేయ నిలుచునె జగములో

పుల—నీ కెందు కూరకుండుము.

యాక్షిర్యపక్షిర్తు లింక నతనివె కావా ?

కృ—లోకాపకారులు సుతులయినను వధ్యులే.

సత్య—భగవంతుడుదక్కఁ దదస్య లట్లు సలుపలేదు.

పుల—ఓయదుకుంజరా ! ఇంక వేయిమాట లేల ?

తే. గీ. పైదికము లైనకర్మములో వల దటంచుఁ

జెప్పి మాచేత మానిపించినను సరియె

బృహ—పుత్రవాత్సల్యమును ద్రోసిపుచ్చి వేగ
చెనఁటి యసురను సంహరించినను సరియె.

కృ—అట్లయిన నోతాపసులారా! ఇటు వినుండు. ఆదురాత్ముడు—

మృ. ధరణీగర్భము దూఱినీ, పఱచి పాతాళంబునకు దాఁగినీ,
శరణిక్ ముని యడంగనీ భువనముల్ సంక్షోభముక్ బాయఁగా
నరకుక్ దున్నెద సంగరస్థలవిఘ్నూరచ్ఛక్రధారాహతిక్
మరలక్ వైదికమార్గముల్ నిలిపి ధర్మంబుక్ బ్రతిష్ఠించెదన్.

ఋషులు—తథాస్తు. తథాస్తు. తథాస్తు ‘అని చేతులెత్తి

శ్లోకము. జయతుజయతు దేవో దేవకీగర్భజాతో

జయతుజయతుచక్రం నిగర్భదైత్యచక్రం

జయతుజయతువేద శ్వాశ్వతానంద నాదో

జయతుజయతుధర్మోవైదికోత్కృష్టకర్మా.

కృ—మహర్షుల యాశీర్వచనము లమోఘములయి జయప్రదము లగుగాక.

సత్య—మహర్షులు సంకల్పసిద్ధు లగుట మీరెఱుంగరా ?

పుల—మధునూదనా ! మహాయాదు తారకుని, ధూర్జటి పురదైత్యులను, పిల్గు
మాచ్చి జయంబు వడసినతెఱంగున నీవును నరకుం గెల్చెదవు. కాని నీవు కడుబాగ
రూకుడవై మెలంగవలయునుమా; వాఁ డసాధారణ తేజోదుర్నిరీక్ష్యుఁడు దుర్జయ
దోర్బలనిర్జరేశ్వరుఁడు, వీనిమరణవార్త నెప్పుడు విందుమా యని మేము మాచెవులు
ఱిక్కఁబెట్టుకొని యుందుము.

బృహ—దేవా ! నేను నించుక చెప్పఁదలంచుచున్నాడను. అవధరింపుము.

చ. కుటిలుని సోమ కాసురునిఁ గూల్చుట కూల్చుటగాదు నూ, మహా
శిటి వయి హేమలోచనుని గెల్చుట గెల్చుట గాదు, సాహసో
ద్భటు బలి భూతలంబునకుఁ బంచుట పంచుట గాదు, క్రూర్యలం
పటుసర కాసురుంబిలుకు మార్చుట మార్చుట గాక యచ్యుతా !

కృ—మహర్షులారా ! నాకోపంబునకు మీశాపఫలంబు సాయమై వానికి
మరణ మాపాదించు.

పుల—అట్లయిన మే మింక నాశ్రమంబునకుఁ బోయి భయవిహ్వలులగు దక్కిన
ముసుల కీశుభవార్త నెఱిగించెదను.

కృ—ఓయీ ! ఎవఁ డక్కడ ?

దేవ—(ప్రవేశించి) దేవా! ఇదిగో వచ్చితి నాజ్ఞాపింపుము.

కృ—దేవలా! ఈమహర్షులను సాగనంపుము.

దేవ—చిత్తము (అని తనలో) మఱ్ఱియూడలవలె జడలు, పిచ్చికగుండలవలె జొట్టుగల యీటక్కురిమునులఁ జూచినతోడనే నా కరికాలిమంట నెత్తికి వచ్చును. వీండ్లవో కల్లమాటలు చెప్పి కృష్ణుని తమవలలో వేసికొనిపోవుచున్నారు. ఆరక్కసి ముండకొడుకులు కొట్టినప్పుడు వీండ్ల మరల నిక్కడకు రాకుండునటులు కొట్టలేరైరి. పోనీ పోవలదని కృష్ణునితోఁ జెప్పుదునా? అయిన నా కెందుకు? (ప్రకాశముగా) ఋషులారా! పోవుదమరండు. (అని ఋషులతో నిష్క్రమించును.)

కృ—దేవీ! మునుల మనోవైకల్యముచే నాచిత్తమెంతయు జాలినొందియున్నది కావున లోకకంటకుఁ డగునాదుండగిని నిప్పుడ పోయి శిక్షించెదను.

సత్య—నాచిన్న విజ్ఞాపన మొకటి యున్నది. మీరు పగతు నెదుర నిలిచియతి లాఘవంబున నసహాయశూరులయి పోరునపుడు కన్నులపండువుగ మిమ్మొకసారి చూడ వలయునని నాకుఁ జీరకాలమునుండి యభిలాషకలదు; రసికశిఖామణు లగుదేవరవా రీముద్దు సెల్లింపవలయునని వేడుచున్నాను.

కృ—దేవీ! ఇది యేటికోర్కె?

మ. నగలా నాణెములా యమాల్యదమణులా నవ్యాంబరశ్రేణులా
సాగసుం జేడియలా జగానగరులా చొక్కంపుఁబూఁదోటలా
మగువ లోక్కరఁగ రానికోరికల నిమ్మాడ్కిన్నను స్వేదఁగాఁ
దగునే జూడఁగలారె యంగనలు భీతల్ గాక కయ్యంబులకే.

సత్య—ప్రాణేశ్వరా!

మ. నగలు న్నాణెములుం బ్రతస్తమణులు న్నవ్యాంబరశ్రేణులున్
సాగసుంజేడియలున్ జగానగరులున్ చొక్కంపుఁబూఁదోటలున్
మిగులం జేరుతొ మీయనుగ్రహమునకొ మీవెంటఁ గొంపోవుటే
నగలు న్నాణెములెను నాకుఁ గరుణ న్నాముద్దు సెల్లింపరే.

కృ—దేవీ! నీ వలుగకుందువేని నేనొకమాట చెప్పెద. యుద్ధ మన నేమిగాఁ దలఁచుచుంటివి?

సీ. కదలుకొండలఁ బోలు గజతండములెకాని గండుతుమ్మెదపిండు లుండ వచట
క్రూరదానవచమూకోలాహలమెకాని యొఱపుఁగోయిలకూఁతలండ వచట

కుటిలదైత్యులమేని క్రొన్నెత్తురులెకాని యొసపరివూఁదే నె లుండ వచట

పరసేన విడిసెడుబయటిసేలలెగాని యొప్పారుసౌభంబు లుండ వచట

ఘాక కాకగ్నధములు మూఁగుటయెకాని

చిలుక గొరువంక నెమ్మియుఁ జేర వచట

పొలగుదిండిపీనుంగుల పొలయెకాని

యలరు నెత్తావి గమగమ లమర వచట.

సత్య—రణరంగ మట్లుండునని నే నెఱుంగకపోలేదు. కావున నాయాగమనమున కనుమరింపుఁడు. మఱియు,

లే. గీ. సగము దేహంబు నింటిలోఁ జక్కవిడిచి,

యనికి మీరు పోవుట యేటిన్వాయ మనఘ !

కృ—యెనిమిదిసగంబు లున్నవో యిందువదన

యేసగంబును గొనిపోదు నిప్పుడేను?

సత్య—ఏసగంబు మీవెంట రాదలఁచుకొన్నదో యాసగమును గొనిపోండు.

కృ—దేవీ ! రణమునకుఁబోవుచు రమణుల వెంటఁబెట్టుకొని పోరాదు. జయ పజయములు మునుమున్ను నిర్ణయింపఁజాలము. ఒకవేళ నాకుఁ బరాజయంచే సంభవించు నేని నేను నిన్ను రాక్షసులబారినుండి సంరక్షించుట దుర్లభముకదా !

సత్య—ఏమి! పరాజయమా? మీరొక్కరే సమరమునకుఁ బోయినను పరాజయ ముండదు. అందు నేను మీసన్నిధినుండ నట్టిది తలంపరాదు.

కృ—నీవు నాకుఁ బరాజయము కలుగకుండ నేమిచేయుదువు ?

సత్య—నీ. ఆహవంబున మీర లలసినప్పుడు మేనిచెమ్మటల్ దుడిచెద చెఱుగుతోడ పరుమేనశరపరంపర లేయ, దమకింప నలుఁగు లందిచ్చెద నండనుండి నూతుండు క్రాంతుఁడై సాహువువోయినవేళ నరదంబు గడపెద ననువెటింగి పగతుండు చెలరేగి పయిపయింగవిసిన బురికొల్పి పంచెదఁ బోరొనర్ప

మఱచుపనులను జ్ఞప్తికి మరలదెత్తుఁ

గలసి చేదోడు వాదోడుగాఁ జరింతు

వేయు నేటికి హృదయేళ! విను తెలిపెద

వారుఁ గైకొనిపోరెద వలయునేని.

కృ—దేవీ ! ఇంతకాలమునుండి నీ కట్టిప్రజ్ఞ లుండుట నే నెఱుంగనయితటి, ఎన్నడు నేర్పితివి ?

సత్య—దేవా !

తే. గీ. విల్లువంచుట కూర్చుట వింటనారి
వలుగుల దొడుగుట యేయుట యద నెఱుంగుట
రథము దోలుట మొదలైనరణపుంబనులు
చిన్ననాటను మాతండ్రి చెప్పెఁగొంత.

కృ—దేవీ ! నిన్ను దోడ్కొనిపోవుట కెంత సమర్థించుకొన్న నామనసాప్స
కున్నయది. వలదన్న నీ వాగ్రహింతువు. పట్టపుదేవియయ్య రుక్మిణి యెన్నఁ డిట్టి కోరి
కలు కోరియెఱుంగదు.

సత్య—ఔను. నిశ్చయమే.

చ. అనయము భోజరాజసుతయట్టులు జాణను కాన్పఱిగాని, నా
పనుపును మీరొనర్చుటకుఁ బట్టపుదేవిని కాను గాని, నే
నును నొకరాచకన్నియనె, న్యూనత కోరువ, నింతమాత్రపుం
జనువుల కేనియుం దగదు సత్యయటంచును నేఁ డెఱింగితిఁ.

(అని పోఁబోవుచున్నది.)

కృ—(చేయిపట్టుకొని) సుందరీ ! పోకు. పోకు. స్మరచాపంబులఁ బోలు నీక
నొప్పలు ముడువకుము. ఇదిగో నావెంటవత్తువు పయినము గమ్ము.

సత్య—నే నిప్పు డనుగ్రహింపఁబడితిని. రండు పోదము.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ప్రసన్నయాదవము

చ తు ర్థాం క ము.

[ప్రదేశము—ప్రాగ్జ్యోతిషపట్టణమునందలి బయలు.

[అప్పుడు వజ్రకంఠుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వజ్ర—(తనలో) కటకటా ! ఈదానవులసంపదలు గనుబొమ్మలమీఁద. వెండ్రు కలవలె నెప్పటికిని నెదుగుబొడుగులేక యొకమచ్చున నే యున్నవిగద. ఎవడో యొక దైత్యుఁడు బాహుబలముచే వేల్పుల గెలిచి విజృంభించినపుడు వానిసాయంబుఁ జూచు కొని మేమందఱము గాలికి లేచి యాడు నెంగిలివిస్తరాకులవలె మిడిసిపడి యాపీరుని యధికార మడఁగినతోడనే మరల నొదిగి యుందుము. బలిసినదున్నపోతు నాశ్రయించిన గోమారులవలె బలగర్వితుఁ డగునరకమహారాజు నాశ్రయించి సుఖపడు నీరాక్షసుల గలి యేమగునోకద ! ఈనరకమహారాజునకు మఱియెవరిలో యుద్ధమువచ్చిన నేను జంకను; కాని బలుటక్కరియు దుస్స్వభావుఁడు నగు వాసుదేవునితో నిప్పుడు యుద్ధము వచ్చెను గాన నేను విజయమునుగూర్చి సందేహించుచున్నాను. ఈవాసుదేవహతకునిచేత దేవాసుర యుద్ధములయం దయిన వెనుకంజపెట్టియెఱుంగని యనహాయశూరు లగు రాక్షసప్రవరు లనేకులు నిష్కారణముగ వధింపఁబడిరి. ఇంతకు మాదినములు మంచివి కావు. అయిన నప్రతిహతప్రతాపుఁ డగునరకుఁడు శ్రీకృష్ణుని మూర్ఖిల్లజేయుటచే మాకే విజయమగునని యించుకదైర్యము కలిగినది. ఇదిగో మందపాలుఁ డిట్లే వచ్చుచున్నాఁడు. పీఁడెందుండి వచ్చుచున్నాఁడో తెలిసికొనియెద.

[అంతట మందపాలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మంద (తనలో) ఏమి చెపుమా ? మావజ్రకంఠుఁ డొక్కఁడు నిచ్చట నిలుచుండి యేదో యోజించుచున్నాఁడు. నే నీనడుమ గ్రామములో లేనప్పుడు విశేషము

లేవైన జరిగినవేమో వీనినడిగి తెలిసికొనియెద. (సమీపించి) వజ్రకంఠా! విశేషము తెప్పియు లేవుగదా?

వజ్ర—విశేషములు నన్నడుగుచున్నా వేమి? నీవెఱుంగవా!

మంద—నే నీనడుమ గ్రామమునందు లేను.

వజ్ర—ఏగ్రామ మెందునిమిత్తము పోయితివి?

మంద—చెప్పెద వినుము. నాభార్య మూడు నెలలక్రిందట పుట్టినొకకిరీబోయినది. ఆమె యక్కడనుండగనే క్రిట్టనిముండకొడుకు లెవరో పదిదినములక్రిందట రాత్రి వేళ వచ్చి నన్ను బిలచి, యోరీ! నీభార్యకు వైధవ్యము సంభవించినది; కాన నీవుపోయి చూచిరమ్మని నాతో జెప్పిపోయి. పెండ్లి చేసికొన్న భార్య యంతదుఃఖములూ నున్నపుడు పరామర్శ చేయకపోవుట బాగుండదని నేను మఱునాఁ డుదయముననే బయలుదేరిపోయి చూచితిని.

వజ్ర—పాప మాచిడ వైధవ్యదుఃఖముచేత బాధపడుచున్నది కాబోలు.

మంద—అబ్బే! వైధవ్యము లేదు యేమిలేదు. పసుపుకుంకుమ బెట్టుకొని కలకలలాడుచు మహాలక్ష్మీగారు నాకెదురు వచ్చినది. మాదంపతులపొందిక చూచి యోర్వలేక క్రిట్టనివాం ద్రట్టినాడుక వేసిరి.

వజ్ర—ఓరీ! నీవుండగ నీభార్య ముండమోయునా?

మంద—అదియేమిమాట. నేనుండగ లోకమునం దింతమంది యూడువారిండు ముండమోయగ నాభార్యమాత్రే మేల ముండమోయఁగూడదు? కానికాలములు వచ్చినవి. ఏవేళ కేమో యెవ్వఁ డెఱుంగు.

వజ్ర—సరే. నీచరిత్ర బాగున్నది. ఇక్కడి విశేషములు చెప్పెదవినుము. మన సరకమహారాజుగారిమీఁద మూడుదినములక్రిందట శ్రీకృష్ణుడు దండెత్తివచ్చె. అప్పటినుండియు నతనికి రాక్షసవీరులకును ఘోరయుద్ధములు జరుగుచున్నవి.

మంద—(అశ్చర్యముతో) శ్రీకృష్ణుడు దండెత్తి వచ్చెనా? (కొంచె మాలోచించి) అయినను భయములేదు మహాశూరుఁడు మురుఁడు లేఁడా?

వజ్ర—లేకేమి! యున్నాఁడు.

మంద—ఎక్కడ?

వజ్ర—పరలోకమున.

మంద—ఏమి! అతఁడు మృతినొందెనా? ఎంతకష్టము! నిశుంభఁడేమయ్యెను?

వజ్ర—పాపము. మురుఁ డొక్కరుడుం బోవలేక చిరమిత్రుఁ డగునిశుంభుని వెంటఁ గొనిపోయెను.

మంద—కటకటా ! నిశుంభుడు విహతుఁ డయ్యెనా ? ఇంక దిక్కెవ్వరు ? పంచజనుఁ డున్నాఁడు కదా ?

వజ్ర—ఈనడుమ నతఁడు తొడిని జూడఁబోయినాఁడు.

మంద—అయ్యయ్యా ! హయగ్రీవుఁడయిన వాసుదేవు నెదుర్కొనలేదా ?

వజ్ర—అయ్యో ! ఎదుర్కొనకేమి. అతఁడు కొంతసేపు పోరిపోరి నిన్నసాయం కాలమే రంభాసంభోగార్థమై చనెను.

మంద—అయ్యయ్యా ! సమయమునకు పంచజనహయగ్రీవు లిద్దఱు లేకపోయిరే ? వారాపనులమీఁద నిప్పుడే పోవలయునా ? పటియొకప్పుడు పోరాదా, వారి నిప్పు డేల పిలిపింపఁగూడదు ?

వజ్ర—పిలుచుటకుఁ దగినవా రెవ్వరులేరు. నిన్నే పంపఁదలఁచుకొన్నారము. పోవుదువా ?

మంద—అయ్యో ! పోకేమి, స్వామికార్యము చేయనా ?

వజ్ర—అట్లయిన శ్రీకృష్ణునియెదుటకుఁ బోయి నిలువుము. అతఁడే నిన్నుఁ బంపఁగలఁడు.

మంద—ఓరి ! దుర్మార్గుఁడా ! నన్నుఁ జావు మనుచున్నావా ?

వజ్ర—చావకుండఁ జచ్చినవారియొద్ద కెట్లు పోగలవు.

మంద—అట్లయిన పంచజనహయగ్రీవులు చచ్చినారా ?

వజ్ర—చావక బ్రతికియున్నారా ?

మంద—నీకడుపుకాల ! నీమాట లెప్పుడు నిజే యుండును. ఏసంగతియు సరి గాఁ జెప్పక నడ్డదిడ్డముఁ జెప్పెదవు. ఇప్పుడు మహారాజుగా రేమి చేయుచున్నారు ?

వజ్ర—ఆయన యుదయమునుండియు శ్రీకృష్ణునితోఁ బోరుచున్నారు. ఇప్పటివఱకు మనపక్షము బలముగానే యున్నది. మహారాజుగారు శక్తి నొకదానినిఁ బ్రయోగించి వాసుదేవుని మూర్ఛపుచ్చినారు. అందుచే మాకించుక భైరవుము కలిగినది.

మంద—ఆదెబ్బతో వాడు చచ్చెనా లేదా ?

వజ్ర—లేదులేదు. వానిభార్య మూర్ఛితుఁ డైనభర్తను సేదజేర్చి పిల్లుఁగొని దనుజబాకభయంకరముగ యుద్ధము చేయుచున్నది.

మంద—ఏమిచిత్రము. ఆఁడందియా యుద్ధము చేయుట ! ఔరా ! కాలమహిమ !

వజ్ర—అది యాడుఁదిగాదురా బాబు ! నూఱుమంది మగవాండ్రును జంపి పుట్టినది. మతిమాలినముండకొడుకు బ్రహ్మాదేవుఁడు పిడుగువంటి మగవానిని జేయఁదలఁచి మఱచి యాడుదానినిగాఁ జేసెను. ముల్లోకములు జయించిన మనమహారాజుగారి

నామె యిప్పుడు ముప్పతిప్పలు పెట్టి మూడుచెఱువులనీళ్లు త్రాగించుచున్నది. ఇన్నాళ్లు బ్రతికి యింటివెనుకఁ జచ్చె నన్నట్లు మహేంద్రాదుల గెల్చిన దానవసార్వభౌముడు తుద కాడుదానిచేతఁ బడునేమో యని భయము కలుగుచున్నది.

మంద—సరే. ఇంక మనదారి మనము చూచుకొనవలసినదే. నీప్రాణరక్షణమెట్లు చేసికొనియెదవు?

వజ్ర—మనము కామరూపులము గద. అందుచేత నేను నందినో పందినో కుక్కనో నక్కనో పిల్లినో నల్లినో బట్టెనో గొట్టెనో కేకినో కాకినో చీమనో దోమనో తాయినో అప్పనో చెట్టునో చేమనో యై ప్రాణములు దక్కించుకొనియెద. నీ వెట్లు దక్కించుకొనియెదవు ?

మంద—నేను నీవలె తుచ్చజంతువునై ప్రాణములు గాపాడుకొనను. నే నే నుఁగు నయ్యెదను.

వజ్ర—ఏనుఁగు వగుట యబద్ధము. పీనుఁగు వగుట నిజము.

(తెరలో)

క. అని దివిజేందుని గెల్చిన

దనుజేందుఁడు మూర్ఖువోయెఁ దనయరదముపై

మనుజాంగనచే హతుఁడై

వినిరే యెవరైన నిట్టివింతలు జగతికై.

వజ్ర—హా ! చచ్చితి; చచ్చితి.

మంద—అయ్యో! అయ్యో! ఇంక దిక్కెవరు?

వజ్ర—(పరికించి చూచి) ఇదిగో గరుడధ్వజముగల శ్రీకృష్ణనిరభమును సాగధి యీపై పునకే తోలుకొనివచ్చుచున్నాఁడు. నరకమహారాజును మూర్ఖిల్లఁ జేసిన యా బానిసకూతురు నిన్నును నన్నును చెఱియొకబాణమునఁ కెరఁజేయఁగలదు. కావున నిప్పు డే కాళ్ళసత్తువకొలది పరుగెత్తుదము రమ్మ.

మంద—ప్రస్తుత మింతకన్న వేఱుపాయము లేదు. పదపద.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది నిష్క్రంభము.

[అంతట రథారూఢులై శ్రీకృష్ణసత్యభామలును రథముఁ దోలుచు
సారథి యగుదారకుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు.]

దార—దేవా ! దేవీ ! నరకుఁడు మూర్ఛనుండి తేరువఱకు నరదము నీవఱ్ఱిచెట్టు
నీడ నిలిపెదను. రణరంగమున వీరవిహారము సలిపిన దంపతుల కిందలి మందమలయాని
లంబు లుపచారము చేసి శ్రమ మపనయింపఁ గలవు.

సత్య—దారకుఁడా ! నీవు చక్కనిపనిఁ జేసితివి. ఇప్పుడు ప్రాణేశ్వరుని యా
యాసము సంపూర్ణముగ నపనయింపఁబడు.

కృష్ణ—సుందరీ ! నాశ్రమ మేమున్నది? శ్రమయంతయు నీడే. ఏలయన.

చ. చురుకుచురుక్కుమంచు మెయి సోకఁగ దానవుఁ డమ్ము లేయుడుకొ
మెరమెర దోప నేను మినిమింతుఁడనై పడియుండఁ జూచి నీ
చెఱుగునఁ జెమ్మటల్ దుడిచి చేతిధనుస్సు గ్రహించి దానవుల్
వెఱచఱవక బొంగిర్చితివి వీరవిహారము మెచ్చ నెల్లరుకొ.

సత్య—శరీరమం దలఁతఁ జెందినయవయవములు విశ్రాంతిఁ జేకొనుచుండ నలఁ
త పడనియవయవములు పని చేయుట పృథ్వితిస్థిమము గదా. అందుచే నరశరీర మలసి
నప్పుడు తక్కినసగము మేను సమరము నడపినది.

కృ—కళ్యాణి !

తే. గీ. సాటి యెఱుంగని నీమేని చక్కఁదనము
ముందు సతులెంత సిగ్గున బొందఁగలరొ
ప్రతి యెఱుంగని నీపరాక్రమము ముందు
పురుషు లంతియసిగ్గున బొందఁ గలరు.

సత్య—దేవా ! ఇందు నావృజ్ఞ యేమున్నది.

తే. గీ. కారణంబులు దీనికిఁ గలవు రెండు
కమలనాభ ! మీసాన్నిధ్యగరిమ యొండె
బగతుడౌర్బల్య మొండె గావలయు సుమ్ము
కాక నే నేమి దైత్యులఁ గలఁచు లేమి.

కృ—ఈరెండును గారణములు కావు. ఇది కేవలము వినయవృత్తి. పగతునిచేత
నలయింపఁబడిన నేను నీవిజయమునకుఁ గారణ మెట్లుగుదును?

క. ఎగిరిపడితి నిన్నాళులు

మగవాండ్రభుజాబలంబు మాట గనక నీ

గృగు నిష్ఠాదు మీముందర

మగువా ! యింక సాగిరావు మా మగతనముల్.

మఱియు,

తే. గీ. ద్వాపరమ్మన చెందుచిత్రములఁ గంటి

జలజలోచన నీ సాహసంబుకతన

సత్య—ఆ చిత్రములు వినఁగోరెద.

కృ—ఆడువారికి పౌరుషం బమరు టొకటి

యబలభావంబు మగవారి కబ్బు టొకటి.

దార—ఇం దతిశయోక్తి యేమియు లేదు.

సత్య—అఘటనఘటనాసమర్థు లగుపర మేశ్వరులు స్వయముగ సమరవ్యాపారము నడపుచుండ నట్టిచిత్రములు పొడకట్టుట యొకవింతగాదు.

కృ—కళ్యాణి ! నీసుశీలముచేత నీవిజయము నా కారోపించుచున్నదానవు; కావున నేను దానిని బరిగ్రహించుచున్నాడను.

దార—వీరపుత్రికయు వీరపత్నియు నగు నీదేవిచరిత్రము మహిషాసురుని మర్దించి దివిజలోకమును నిష్కంఠకముగా నొనర్చి వాసుదేవునకు మహానందము గలిగించిన కార్యాయనివృత్తాంతమును దలఁపించుచున్నది.

కృ—దారకా ! నిజము నిజము. ఈమెచరిత్ర మట్టిదే. ఓసుందరీ ! ఆసమరసమయమున నీరూపము మిక్కిలి దర్శనీయమయి యుండెను. ఎట్లంటేని,

సీ. శ్రమమునఁ బొడమిన చెమటచిత్తడిచేతఁ గస్తూరితలకంబు కరగిపోవ

స్వత్యముం బొనరించు నెమలిపింఛమయట్లు వెడఁదవేనలి జాతీ వెన్ను నిండఁ

దియ్యవిల్తుం డూఁగుతీఁగెయుయ్యలట్టు లాణిముత్తైపునరు లల్లలాడ

గుణనినాదమునకు గొనఁబై నలయవోలె ముంజేతికడియముల్ మొరయుచుండ

నవనవాంగకములశోభ నవయకుండ

నవక మించుకయేనియు నలఁగవుండ

వెడఁదతూపులు చూపులు వింటఁగంటఁ

బరునిమీఁదను నామీఁద బరపి తబల.

సత్య—ఈవిజయము ఘుణాత్మరన్యాయముగ లభించినదైన నీస్వల్పకార్యము చేత మీమెప్పునకుం బాత్రురాల నయితిని సంతసించుచున్నదానను.

దార—దేవా ! ఇంతవఱకు పురుషులేగాని స్త్రీలు సాంగ్రామికవ్యాపారము లకు దగువారు కారని నేఁ దలచితి. ఈపూజ్యురాలి యతిలోకచాతుర్యముచేతనే నాయభిప్రాయమును మార్చుకొనవలసె.

సత్య—దారకా !

క. మగవారి నెల్లపనులకుఁ

దగువారినిగా నొనర్చి, దైవము స్త్రీలక

దగఁటచేసెనె, మగువలు

తగియెదరా తగరా దైత్యదమనుఁడె యెఱుఁగుక.

కృ—దారకా ! ఆంగసలు—

మ. చమవన్నేర్తురు పురుషు ల్బలెనె శాస్త్రంబు ల్పఠింపించుచో

నదమ న్నేర్తురు శత్రుసేనల ధనుర్వ్యాపారము లెచ్చుచో

నుదితోత్సాహముతోడ నేలగల రీయర్విక బ్రతిష్ఠించుచో

ముదిత లేర్వరగరానివిద్య గలదే ముద్దార నేర్పించినక.

దార—దేవా ! స్త్రీలు ప్రకృతినుమార లగుటచేఁ బురుషప్రాపణీయులులగు మోటుపనులకుం దగ రనుకొంటి.

కృ—పువుబోండ్లమేనులు సహజముగ మృదువు లయినను గాలానుగుణముగ శ్రమము సహింపఁగలవు.

తే. గీ. కరము స్పృశించుమాత్రానఁ గందిపోవు

మల్లె సంపఁగిలోనగు మంచిపువులు

పుధివి శోషిల్ల గాడ్పులు విసరునట్టి

మండువేంగిఁ బొదలుచు నుండుఁ గాడె.

[తెరలో]

ఓగోరి యాదవపాంసనా ! భార్యాభుజబలార్జితయశోగర్వితా ! నిలునిలు. పాటిపోవు.

మ. అని నేమూర్చిలినంతమాత్రమున దైత్యస్వామి నాచేత నీ

ల్లినవాడెంచును సంతసించి నను శేలింగొట్టుచున్నాడెవా ?

విను నామూర్ఛకుఁ గారణంబు వనితావ్రికాంతియే గాని నీ

ఘనదోస్సారము కాదు సిగ్గుపడఁజీగర్వంబు నీ కేలరా ?

సత్య—పిడుగువంటి యీధ్వని యెవ్వనిది ?

దార—ఇది నరకునికంఠధ్వనియే.

కృ—హృదయేశ్వరీ !

తే. గీ. మొదట నీవాఁడితూపుల మూర్ఛవోయి
యసుర క్రమస్థిరఁ డెలివొంది యని యొసర్ప
నలుక రెట్టింప మనమైకి నరుగుడెంచె
వేటువడిన బెబ్బులివోలె నెగిరిపడుచు.

[అప్పుడు రథమెక్కి నూతనమేతుఁడై నరకాసురుడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

నూతు—రాక్షసేశ్వరా! ఇదిగో శ్రీకృష్ణుఁడు రథారూఢుఁ డయి యిందు
న్నాఁడు.

సర—ఓరోరి యాదవపాంసనా! భార్యాభుజబలార్జితయశోగర్వితా! నిలునిలు.
పాటిపోకు.

ఉ. అని నే మూర్ఛిలినంతమాత్రమున దైత్యస్వామి నాచేత నీ
ల్లినవాఁ డంచును సంతసించి నను గేలిం గొట్టుచున్నాడవా?
విను నామూర్ఛకుఁ గారణంబు వనితావిక్రాంతియే గాని నీ
ఘనదోస్సారము కాదు సిగ్గుపడ కీగర్వంబు నీ కేలరా?
కృ—ఓరోరి నిశాటకులపాంసనా! ఇందు మాకు లజ్జాకారణము లేదు.

క. మాయింటియాఁడువాఁడు న
జేయుల మని విజ్ఞప్తిఁగు చెనఁటియగుగులకొ
మియట్టివారి గెలువఁగ
నాయత గర్వంబె గాక యట సిగ్గెలా?

మరియు నోపిశితాశన!

తే. గీ. అప్పుదిక్పాలయుతుఁ డైనయమరవిభుని
ప్రేల్మిడిన జయించిన మహావీరుఁడ వయి
యాఁడుదానిచేఁ దుద క్కిట్లు లయితి ననుచు
సిగ్గుపడి చావ కెట్లు వచ్చితిని మరల?

సర—ఓరివాచాట! మాయింటి యాఁడువాఁడు సాహసము కలవారె. ఇంగు
నీవు నిజమే పలికితివి.

ఉ. కొంకక నీదుచెల్లెలు తగుల్కొనిపోయెను బాండుపుత్రునికొ
జంకక రుక్మిణీరమణి నాఁడు తగుల్కొని వచ్చె నిన్ను నీ
వంకగ నున్నయంగనల ప్రజ్ఞలకా గరువించుటెల్ల చీ!
యింకను నీది యొక్కట్రతుకే యని మాటల నాడఁ జొచ్చితే?

మఱియు నియ్యది నీకు గౌరవమే యయినపక్షమున,

చ. అలయక సత్యభామమగడై నిను నేలుచునుండు, నింట గా
జాలు తొడిగించుకొంచు నొకచోటను గూరుచునుండి భార్యవై
మెలగుము దానికికై, మగటిమిక్ బెడబాసినభర్త భర్తయే
పాలియక యప్పుడే బ్రతికిబోతివి దగ్గఱ భార్య యుంటచేక.

దార—ఆయుష్మంతుడా! మరియోద నతిక్రమించి నడచువారితో బ్రసం
గించు టొప్పుదు.

కృ—దారకా! అగును. ఏవీ విల్లిటుదెమ్ము ?

సత్య—ప్రాణేశ్వరా! ఒక్కసారి మీరూరకుండుండు. వీనితో నే నించుక
ప్రసంగించెదను.

కృ—సుందరీ! అనందగినిమాటయు ననందగినిమాటయు నెఱుంగనిరాక్షసుండు
నుమి యితడు. ఇంతియగాక నీబాణప్రహారములచే నీవఱకు మనసు నొచ్చియున్న
వాడు గావున మహాభిజాత్యముగల నిన్ను వీడు గౌరవింపఁ దని తోచెదను.
మఱియు,

తే. గీ. చెనటికి పితోపదేశంబు చేయు టరయఁ
బెద్దపులికి ధర్మములు చెప్పెడు తెఱంగు
కఠినులకుఁ గృపఁ గలిగింపఁ గడఁగు తెల్ల
రాతి నేలల నూతులఁ ద్రవ్వు టబల.

సత్య—అది నే నెఱుంగుదును. అయినను నన్నొకసారి పలుకనిండు. ఓప్రాణ్యో
తిషాధీశ్వరా! ఇంచుక శాంతింతువేని యొక్కమాట చెప్పెద.

చ. పొడమితి వాదిదేవునకు భూసతికిన్ బ్రియనందనుండవై
యడచితి వృద్ధిక్వతుల భ్రాతృ వహించితి విట్టు లుండియున్
గడపితి వింత కాలమును క్రౌర్యమె నేయుచు నింకనేనియున్.
జేడక ముకుందుపాదసరసీరుహముల్ భజయింపు భక్తితోన్.

వెండియు నితడు,

తే. గీ. మునులకేని జిక్కనివాడు మొదటివాడు
పతితులను బావనుటఁ జేయు వ్రతమువాడు
తొంటిపున్నెంబునను నీకు దొరకినాడు
భక్తిభజింపఁ గదవయ్య పరమపురుషు.

నర—ఓస్రతాజత్పుత్రీ! ఏమీ ! నీమగండు పరమపురుషుడా? ఈజగద్వంచ
కుడు భగవంతుఁ డెట్లయ్యెనో చెప్పెద వినుము.

మ. తెలి వొక్కింతయు లేనితాపసులు నీతిభ్రష్టుఁడొక్కఱు అం
కులుబొంతు ల్వెయినోశులం బొగడుచుం గోరంతలా తద్గుణం
బులు కొండంతలు చేసి విష్ణుఁ డని సంపూజింప నానాబళా
బళీ నే నే హరినంచ సిద్ధచుయి తా వచ్చెం ద్రపాపీనుడై.

క. భగవంతునియగుతారం

బగు నని వర్ణించుచుంటి వబలా వీడా

భగవంతుఁడు చీ! వీఁడే

భగవంతుడైన జనులపా లేరుందుకొ.

మఱియు !

ఆ. వె. ఉల్లి మల్లెయానె పిల్లి బెబ్బలి యానె

కాకి కేకి యానె కలువకంటి

కుక్క గుఱ్ఱమానె గోపానె గోమాయు

వాదిదేవుఁ డానె యాదవుండు.

సత్యభామా ! ఇతఁడు నీపతి యగుటచే నభిమానవశంబున నిట్లుపలుకుచుంటివి; కాని
మావంటి యుత్తమపురుషులు వీని నాశ్రయించుటకు వీనియం దేగుణములున్నవి?

సీ. కులగౌరవముఁ జూచి కొనియాడుచుందువా యదువంశజునికన్న నధముఁడెవఁడు
విక్రమంబునుజూచి వినుతింపు మందువా వాసుదేవునికన్న పందయెవఁడు
అభిమానధనుఁ డంచు నగ్గింపు మందువా నీ ప్రాణపతికన్న నీచుఁడెవఁడు
గుగుణసంపద మెచ్చిస్తుతియుంపు మందువా గోపాలకునికన్న కూళయెవఁడు.

యేలుటకు సంగుళం బేని నేలలేక

పాండుసుతులపంచను జేరి బ్రతుకువాని

కులము బలమును మానంబు గుణము గలిగి

నెఁడు నే నేమి చేరి మన్నించు లేమి ?

ఓవీరపుత్రీ! పగతుండైనను నేను నీవిషయమై బాలినొందుచున్నాఁడను. ఏలయన;

క. చక్కనిచుక్కవుండె నీ

కెక్కగణిని దాపురించె నీతుంటరి ని

న్నిక్కుమతి కిచ్చుట రుచుల్

గ్రక్కెడు మణిని మనిపాతఁ గట్టుటఁ గాదే !

నీసాహసంబునకుఁ జక్కదనంబునకుఁ గులగౌరవంబునకుఁ దగనిమగనిం గట్టు
కొని నీవు హాస్యాస్పదురాలవైతివి.

దార—ఓయీ! రాక్షసా! మహామహిమలచేతనే యితఁడు పరమపురుషుఁడని
జ్ఞాను లందఱుఁ దెలియుచుండ నీవెఱుంగఁజాలవా ?

నర—ఓహో! మహిమలవలన జ్ఞాను లెఱింగిరా !

తే. గీ. లోడిదొంగలొ మునులను గూడఁగట్టి
గడుసుఁదన మెఱుంగనివారి కన్నుఁ బ్రామి
మాయ లింద్రజాలములు వేమాఱు చేసి
సంతమాత్రాన భగవంతుఁ డగునె వీడు.

సత్య—దేవా ! ఇంతగా రేగిన యీదనుజుని పొగరుదుమారము శరాసారము
చేతఁగాని యడఁగదు.

కృష్ణ—దేవీ ! నేను మొదటఁ జెప్పలేదా ?

తే. గీ. సన్నిపాతసంగతమైన జ్వరముచేత
నొడ లెఱుంగక ప్రేలుచు నున్నరోగి
చేవ గలవేడిమందులచేతఁ గాక
చక్కఁబడునొక్కొ శైత్యోపచారతతుల.

అందుచేత నేనే వీనిదుర్బద మడంచెద. నీ వుండుము.

సత్య—హృదయేశ్వరా ! అవును. నేనొకసారి వీనిని మూర్ఖపుచ్చుఁ గలిగితిం
గాని సంహరింపఁజాల; ఖండితానేకదై త్ర్యేంద్రమస్త మగుమీహస్తమే వీనిని విధ్వస్తము
గావించుఁగాక !

నర—అహోహా ! అయిల్లాలు మెచ్చుకొనుట కీచుగఁ డామెప్పు నంగీకరించుటకు
సరిపోయినది. ఓరోగి చంద్రవంశకళంక ! నీవా నాదుర్బద మడంచువాడవు.

చ. అణచితి గాదె మాగధు బృహద్రథందనుదోర్బలంబుచే
నణచితి గాదె కాలయవనాదిబలాధ్యుల విక్రమించి నీ
వణచినవారె ముజ్జములందు గఠించినశూరు లెల్ల హా !
వణఁ కుదయించె దిక్కెవ రపాయము వాటిలె నేమి నేయుదుకా.

కృష్ణ—కాల మాసన్న మయినది, తొందరపడకుము.

మ. తులువా ! నీతలఁ దన్ని నట్టిఘనదైత్యుల్ చండదుర్వారదో
ర్బలసంఖ్యోభితశ్రుభూధరచమారత్నాకరుల్ వ్రేల్చిడికా

శలభంబు ల్బలె మ్రగ్గినారు సుమి మచ్చక్రాగ్ని నీవెంత ప్ర
క్కలు గావించెద మస్తకం బిపుడె నీగర్వంబుఁ గ్రక్కించెదఁ.

ఉ. ఏటికి నీచుతోడ నిపు డీగతి నున్నను బుద్ధిరాదె యే
నాటికినైన నంచును మనంబున న న్నణియింపకున్న నా
నాటికిఁ బిచ్చలించె భవనంబులు నీపెనుదుండగంబులకా
నేటికిఁ బండబాటినది నీదురితంబు నిమేష ముండరా !

నర—నీవు న న్నశక్తుర్జనత్వముచే పైరించుచున్నాడవు గాని చెల్లుబడి కలిగి
కాదు. మే మన్ననో ని న్నొక్కటెటలో నిగ్రహింపఁగలము.

చ. మగఁటిమిలేని యీపనికిమాలినభీరువుతోడ నేటికిం
బగ యని యెంచి నీపలుకుఁ బాడిగ నెంచక నిన్ను ద్వారకా
నగరమునుండి యెన్నియొ దినంబులక్రిందట సాగఁదోల కీ
పగిదిని వీడఁగా బొగరువట్టితి క్రొవ్వడఁగింతు నుండురా !

నీచక్రాగ్ని ననేకదనుజాలు మ్రగ్గిరా ?

కా. ఏడీ వ్రేలుచుడంచి చెప్పు మని నీ వేవీరు న్యాయంబుగా
నోడం బుచ్చితో హంసునా, డివికునా యోగ్యుం జరాసంధునా
పాడిం దప్పియె పిల్కుమార్చితివి యాభవ్యాత్ములం జాలు నీ
యేడాగోడపుఁబల్కు లేల నిలు ని స్నేహుట లాడించెదఁ.

నీకొకదానిలోమాత్రము విశేషప్రజ్ఞ యున్నది.

కా. పోరాటంబులు బెట్టి యెండొరులకుం భూపాలకశ్రేణిలోఁ
జేరంవీయుదు నందు నొక్కని బరుంజెండాడి యెట్టెట్ల భూ
భారం బంతయు బాపినాడ నిది నాప్రజ్ఞాబలం బంచు నూ
రూరం బల్మరుఁ జాటుఁ బంచెదవుగా యోహా యనక భూజనుల్.

అన్నిటి కేమిగాని నన్ను మాటిమాటికిఁ బాపాత్ముడనని పలుకుచుంటివి. దానశీలుడ
నయి బహుకృతుడనై వేదవేదాంగవిదుడనయి మహేశ్వర చరణారవిందధ్యానైక
చిత్తుడనయిన నేను నీకన్న నెక్కుడపాపంబు లే వొనర్చితివో యొక్కసారి నెలవిమ్ము.

కృష్ణ—ఓమూయడా !

కా. వేదంబుల్ తలక్రిందుగాఁ జదువనీ; విప్రార్థి కర్పింపనీ
భూదానాదులు; చేయనీ శతమఖంబుల్; భక్తివల్లింప నీ

వేదాంతార్థము; మక్తీనొందడు సుమీ పృథ్విక దయాసత్యతా
చామల్ దవ్యగ ద్రోలుచుం దిరుగు మోహంధుండు దైత్యాధమా.

నీపాపంబు నీ వెఱుంగవా? నీయంతరాత్మ నిన్నుఁ బీడించుట లేదా?

మ. మనులం జంపితి జన్మపుంబశువులకై మ్రుచ్చిల్లి తంతఃపురాం
గనలకై బల్కినిబట్టి తెచ్చితివి స్వగ్ధంబెల్లఁ జూతాడి తె
న్నని వర్ణింతును జెప్పవచ్చును మితంబైనకై మహిన్నీవుచే
యని దోసంబులు చెందరానిగతు లెందైనం గనక వచ్చునే.

నర—(నవ్వుచు) ఓహోరియదువంశజలధిబడబాసల ! ఈదోసంబులు కొన్ని నా
యందుకాదు నీయందుఁ బాడగట్టుచున్నవి సుమా!

మ త్తకోకిల. చేసినాడవు శ్రీవధంబును జిన్ననాటను గూర్చివై
చేసినాడవు గోవధంబును జేడెనీల నిమిత్తమై
తీసినాడవు చూపప్రాణము దిక్కులేని యవస్థ నీ
చేసియుండని దోస మున్న దె సీగ్ధమాలిన ప్రేలరీ!

అదియటుండనిచ్చి నేనొక్కటి యడిగెదను. దానికు త్తరమిమ్ము.

క. శిశుపాలుఁడు మఱఁది గదా

శిశుపాలుఁడు పలచినట్టి చేడియనీకుక

విశదముగఁ జెల్లలేగద

పశువా ! యేమనుచు దానిఁబట్టితి చెప్పుమా.

దోసంబులన్నియు నీయంద యుంచుకొని మీఁగు మిక్కిలి మమ్ముఁ గలుపాత్ములనియె
దవా ? శాత్రవదుర్నిరీతునిక్రవక్రీడాంభులచుయి తేజోవిహీనుఁ డగుబిడొబుని దిక్కా
కసమేతముగా నొడిసిపుచ్చి జగత్ప్రియం బాక్రమించుట నేరమగునా ? ఇది తాత్రః
గాదా? పాఱుఁబోతు వగు నీకు తాత్రవేమి తెలియును?

కృ—రాక్షసాధమా! తాత్రమనుసరింపఁ దలచినచో నీవు త్రివిష్టపముపై
దండెత్తవచ్చును. సహజవైరి యగునుపేంద్రు నెదిరించి గెలువవచ్చును—కాని—

మ. నిను నిందించిర, నీపయిం గనలిరే, నీజోలికికై వచ్చిరే,

మనుచుం గానల ముక్కు మూసికొని బ్రహ్మధ్యానముం జేయు స

న్ములం గొట్టితి వేమి చేసిరి మహాత్ముల్యాగ లాలాఃపా

వనులం జంపుటయో పరాక్రమము నావైఁజూపు నీతేజమున్.

సీ. త్సుదాత్యునకు నీకు జోహారులొసరింప బలహీనుఁ డగువజ్రపాణి గాఁడు
 నీదళంబులఁజూచి నిర్విణ్ణులైపాఱు ముక్కుమూసికొను వెట్టిమునులుగారు
 నీవిగ్రహముఁ జూచి నిశ్చేష్టులగుటకు ననదలౌ రాజకన్యకలుగారు
 నీవిభీషికలచే నివ్వెరపడుటకుఁ బరమసాధువులు భూసురులుగారు

ఎవ్వడుగఁ దలంచితివో నెదనునన్ను

సకలభూతభయంకరజన్యరంగ

ఖండితానేకదైతేయ కంఠనికర

దేవతాచక్రవర్తిగాఁ దెలిసికొనుము.

నర—ఓహోరియీశ్వరమృత్యు ! నీవు భగవంతుఁడ వని యీవఱకు నీభార్యసత్య
 భామ వచించినది. ఇప్పుడు నీనోటనే వినుచున్నాఁడను. ఇట్లు దలంచుట నీనేరము
 గాదు. చదువులు నేర్చిన దుష్టుండిగులు కొందరు జగద్వంచనము చేయఁదలంచి—

సీ. కటిమొద్దువోలు నీ కాయపుంజాయలు కాయచుట్టులకు సంగడము లనిరి

నీమ్రుద్బుదనములు నీఱంకుకతలు నీలేకిపనులు విష్ణులీల లనిరి

నీవంచకత్వంబు నీగుట్టు వెలిఁబుచ్చు ధర్మాత్ములను దుష్టదైత్యులనిరి

నీకు గులములై నిరతంబు గొనియాడు తెలివిహాలినవాండ్రె దివ్యులనిరి

అన్ని గొనములయందు నీ కన్నయైన

త్రాగుఁబోతును శేషావతారుఁ డనిరి

ఒక్కపూటకు గతిలేనిఒక్కవాని

విశ్వమయుఁడగు నమ్మహావిష్ణు వనిరి.

నేను నారాయణుఁడ నని నీలోనీవెంత మురిసినను మువిముచ్చులు ని న్నైంతగొనియాడి
 నను నీ వచ్యుతుఁడవుగావు. సక్క పార్వతీయగు నేని, కప్ప నారాయణుఁడగు నేని నీవు
 హరివగుదువు. నాయెఱింగినంతవఱకు,

కా. నీకన్నంగడు దుష్టకష్టచుతియు న్నీకన్నఁ బాపాత్ముఁడుకొ

నీకన్నంగతిహాత్ముఁడుం గుజనుఁడు న్నీకన్న దుర్మానుఁడుకొ

నీకన్నం బలుకాకియుం జెనఁటియు న్నీకన్న దుశ్శీలుఁడునొ

నీకన్నం జడుఁడుం గనంబడఁ డిలన్ని రాక్షసదామోదరా !

నలుపురనో ముప్పురనో ఒక్కరక్కనుల దొంగపోటునఁ జంపి దనుజాంతకుఁ డనునశీ
 కపారుష నామము ధరించి బెదరింపఁజొచ్చెదవా ? ఒకవేళ నీవనుకొన్నట్లుభగవంతుఁడనై
 యగుదువు కాక !

క. భగవంతుడవేయెనను

భగవంతునితాతవైన భయపడజుమ్మి

తెగటార్చెద పగఁ దీర్చెద

మగవాడవయేని నిలిచి మార్కొను నన్నున్.

సత్య—(మెల్లగా) ప్రాణేశ్వరా ! ఎంతసేపితఁ జొడలుముజచి ప్రేలుట.

కృష్ణ—సుందరీ ! ఈతనిప్రల్లదంబు లిప్పుడే తుదముట్ట గలవు. ఓరోరిదైత్యా
ధమా ! అవ్యవస్థితము లగునీదుర్భాషలకుఁ బ్రత్యుత్తరంబు లొసంగనక్కర లేదు.
ఏమఁటివేని,

మ. చక్రబ్రాహ్మణగోవధూనికరముల్ సమ్మోదముంబొందవై

దికకర్మంబులు సాగ వెప్పటి యటుల్; దివ్యుల్, ప్రహ్లాంపగా

సకిరీటంబు సకుండలంబుసశిర స్త్రాణంబుగా నీదు మ

స్తకముం ధారుణిఁ గూల్చువాడ నిదె మచ్చక్రాహతికా దుర్మతీ !

దేవీ ! చక్రమిటు దెమ్ము.

సర—ఓరిక్షత్రియవలాపశదా ! ఏమి ! సకిరీటంబు సకుండలంబు సశిరస్త్రాణం
బుగా నాదుమస్తకమును గూర్చెదవా !

సీ. జవరాండ్రతోఁ గూడి సరసమాడుట గాదు మరలించుటకు నాలమందగాదు

జున్ను మీఁగడ వెన్న జుట్టుకొనుట గాదు పడదన్నటుకుఁ జిన్నబండిగాదు

పాలీయవచ్చినపడఁతి జంపుటగాదు చితుకద్రొక్క నీటిచిలువగాదు

మతలేకయుండిన మామఁగూల్చుటగాదు పెల్లెగురుటకు వ్రేపల్లెగాదు

మా జరాసంధునకు నోడి మధుర విడిచి, నట్టనడిసముద్రంబున నగరుట్టి

కాపురం బున్న జెట్టివి కావె నీవు, నన్నుఁ గూల్చువాడవు నీవె నందతనయ.

నీవు చక్రంబును ధరింపుచున్నాడవు గావున నే నిదె వింట బ్రహ్మస్త్రముఁ దొడగు.
చున్నాడను.

క. మొక్కలము లేల పలికెదు

పెక్కులు; సరకాసురుండు విడువఁడు నిను నీ

చొక్కమృత నొక్కయ్యకు

నిక్కముగా పుట్టిలేని నిలుమీ యెదుటకా.

నూతుఁడా ! రథము గోపాలున కభిముఖముగాఁ దిప్పుము.

నూతు—దేవా ! అట్లేచేయుచున్నాడను.

కృ—దారకా! రథము దానవున కభిముఖముగాఁ ద్రిప్పుము.

దార—అయుష్కంతుఁడా! అరదము వాని కభిముఖముగానే యున్నది.

[తెరలా]

నరకమహారాజా! శరణు! శరణు! ఈగరుత్మంతుఁడు మమ్ముం బ్రతుకనిచ్చుట లేదు. టటిలనఖరాగ్రముల నెత్తురుకండలఁ బెకలించియు, జంచపుటంబున మేమలఁ జీల్చియు బత్తోఘాతంబులం దూల్చియు నితఁడు దానవ పైశ్యంబుల దైశ్యంబు నొందించుచున్న వాఁడు. రక్షింపుము. రక్షింపుము.

నర—ఓదనుజులారా! వెఱవకుఁడు. వెఱవకుఁడు. ఇదిగో వచ్చుచున్నాఁడ. సూతుఁడా! రథము తోలుము.

సూతు—ఇదిగో దోలుచున్నాఁడను. (ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

దార—దేవా! ఈచురాత్ముఁ డీనెపము పెట్టి తప్పించుకొనిపోయినాఁడు.

కృ—వాఁడు పలాయితుఁ డయినను మనము వానిని విడుతుమా.

దార—వీఁడు కర్ణకతోరముగా నొనరించిన భగవద్దూషణమునకు తత్క్షణమే వస్యఁడు.

సత్య—దారకా! భగవంతుని దెలిసికొనుట కెంతవారు గావలయును.

శా. శ్రీరంజిల్లగ ముక్తిసామక మహాసీమంత్రిని గూడి యో
కారస్యందన మెక్కి స్వచ్ఛ మయి విజ్ఞానాత్మకం బైనగం
భీరాకారముతోడ నయు్యపనిషద్వీధి నిర్ధారాఘాటసం
చారంబుం బొనరింపగానియెఱుంగఁ శక్యంబె దైత్యాళికిఁ.

దార—అమ్మా! సీమాట నిజము. ఈశ్వరు నెఱుగుటకు వీఁ డెంతవాఁడు.

కృ—దారకా! నరకునిమీఁది కరదమును సత్యగము తోలుము. ఇప్పుడే వానిని చక్రంబునఁ కెరఁజేసెదను.

దార—చిత్తము. [అని తోలుచున్నాఁడు.]

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ప్రసన్నయాదవము

పంచమాంకము

—అంశ—

[అప్పు చేడ్చుచు వజ్రకంఠుఁ డనురాక్షసుఁడు బ్రవేశించును.]

వజ్ర—(తనలో) హా సరకమహారాజా ! హా శ్రీతజనకల్పద్రుమా ! హాదనుజకుల పారిజాతమా ! హా సుగుణరత్నాకర ! దురాత్ముఁ డయినకృష్ణునిచే నిష్కారణముగా వధియింపఁబడితివా ? అయ్యయ్యో ! ఇంక మాకు దిక్కెవ్వరు ? నీయండ నుండబట్టియే గదా దిక్పాలకులను స్వర్గమునుండి దొంగలనుదొలినట్లు తోలి కంటి కగపడిన దేవతల నందఱను జేతికిదొరకిన బడితెలతోఁగుక్కలను కొట్టినట్లు కొట్టులగితిమి. నీసంరక్షణమున నుండఁబట్టియే గదా మేము గాదిక్రింది పందికొక్కులవలె నేవెలితియు లేక హాయిగా నుఖించితిమి. నీపేరు దివులకు పింహస్వస్థముగదా ? ఆమేలుదినములు పోయినవి. మందభౌగ్యుల మగుమాకు నీవంటి యుత్తమోత్తమఁడు దొరకునా ! ఇవి న్యాయము నకు దినములుగావు. అందుచేతనే స్వకులాభిమానులును ధర్మస్వరూపులును లేజోరాసు లును నగుమీవంటివారు కడునీచులచేత మడియుటయు దుష్టగులును దురాత్ములును దుశ్శీ లురు నగువేల్పులు జయించుటయు సంభవించుచున్నది. లోకములో నెందఱిక్తనను చావున్నది కాని యీపాడుచుండకొడుకు కృష్ణునకుఁ జావులేదుగదా ! మారక్కనుల నందఱఁ జంపినాఁడు. వారి యాయువుఁ బోసికొని చిగంటివియై బ్రతుకుచున్నాఁడు. 'పాపీ చిరాయు' వన్నమాట వీనియందే సాధకమగుచున్నది. ఈపాపాత్ములకుఁ బరి టిలో సందైనగొట్టదయ్యె. బాలపాపచిన్నయైన రాదయ్యె. ఏరక్కసునిచేతఁబడియైనఁ జావదయ్యె. ఏలోగములేక నాచిన్నప్పటినుండియు నీకృష్ణుఁడు రాయివలె నిట్లేయు న్నాఁడు. ఎంతోదైర్యవంతుఁడను నేనే యింతబెంగఁ గొనఁగా జేలగు మందపాలుఁడు లోనగువా రెంత కడుపగిలి యున్నవారోకదా !

[అంతట పెద్దనెట్టున నేడ్చుచు మందపాలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మంద—(తనలో) హా రాక్షసరాజా ! నీకెంతలోఁ గాలమాసన్నమైనది. నీవు లేకపోవుటచేత బాపాత్ములగు మనులు దేవతలుఁ జెలఁచేగి మాకొంపలు శ్రవ్యదురు గదా ! ఇంక మాకెవ్వరు దిక్కు. నే నేమి జేయుదును ? చిన్నతనమునుండియు నన్న దమ్ముల లాగునఁ బెరిగితిమి ? గనుక నేనును మావజ్రకంఠుఁడునుగలసి యేదోబ్రతుకుతేరు వాలోచించికొనియెదము. ఇదిగో వాఁడిచ్చటనే యున్నాఁడు. (అని సమీపించును.)

వజ్ర—[వీడ్చుచు మందపాలుని గౌరవించుకొని మనమహారాజు గారిని కృష్ణుడు తనపాట్లను పెట్టుకున్నాడూరా! అన్నయ్యా!

మం—యన మిష్టము దిక్కుమాలినవారమైనామురా! తమ్ముడా!

వజ్ర—ఎల్లప్పుడు నా పాడువేల్పులపంతమే నెగ్గుచున్నదిరా! అన్నయ్యా!

మం—యననోట శనియుండగా మనపంత మెట్లునెగ్గును! తమ్ముడా!

వజ్ర—యనుష్యులనెత్తురు గావలసినంత పానకము ద్రావివెట్లు గుటగుటత్రాగెడు వారముగదా! అన్నయ్యా!

మంద—మొక్కజొన్న పొత్తులవలె నిర్భయముగాఁ గావలసినప్పుడు మనుష్యులను గాల్చుక తినెడివారముగదా? తమ్ముడా!

వజ్ర—ఆవైభవమే పోయిందిరా! అన్నయ్యా!

మంద—అప్పుడే పట్టణమంత పాడువారిదిరా. తమ్ముడా!

వజ్ర—ఇంతవని చేసినకృష్ణునిఁ గడతేర్చుటకు నుపాయమాలోచింపవలయును.

మంద—బుద్ధిమంతులము మనమిద్దఱముఁ దలచుకొన్న పక్షమున వాఁ డింక బ్రతుకఁగలఁడా?

వజ్ర—అట్లయిన కృష్ణు నేవిధమున మృతినొందింతము?

మంద్ర—నీవు త్రాచుపామువై వానిని గఱువుము.

వజ్ర—వెంటనే గరుత్మంతుఁడు నన్నుఁ జీల్చి చంపఁ గలడు.

మంద—అవునవును. అది వీలులేదు; పోనీ, పులివై వానిఁ గడతేర్పుము.

వజ్ర—అతఁడు సరసింహమూర్తి. అందుచేత నతఁడు పులిమీఁద పుట్ట.

మంద—నిజము నిజము. అది వలనుపడదు. పోనీ కొండపై నేను వానిమీదఁ బడుదునా?

వజ్ర—వాఁడు కొండ గుండఁజేయఁగలబండ. గోవర్ధనమెత్తలేదా?

మంద—నిశ్చయమే. ఈయుపాయములు బాగులేవు. ఈదొంగపోటులేల!

కత్తి చేతఁబూని శూరులమై వాని కెదురుఁబోయి వధియింతము. మృతినొందుదుమను భయులులేరు. గ్రుక్కెడఁసాణము. ఎప్పుడుపోయినను పోవును.

వజ్ర—అవునవును. మహారాజుగారే మృతినొందగా మన మెంతవారము. ఈతుచ్చ సాణములమై నాశ విడిచి స్వామిభక్తిని జూపుదము. రమ్ము. కత్తులఁ దెచ్చుకొందము.

మంద—ఉండు. ఉండు. ఎవరో వచ్చుచున్నారు.

వజ్ర—(చూచి) హా! చచ్చితిని. వాఁడు కృష్ణుని సారథి యగుదారకుఁడు,

[అంతట దారకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దార—(తనలో) భగవంతుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు నన్నుం బిల్చి, దారకా! పితృ విహీనుఁ డగుభగదత్తుకుమారుని నే నిష్ఠుఁడు చూడవలయు. వానికి నారాక నెఱిగించు మని యానతిచ్చె. అతఁ డెందున్నాఁడో తెలిసికొని యిప్పుడే సందేశ మెఱిగించెద.

మంద—ఓరీ! వ్రజకంతా! నగు మిష్ఠుఁడు పాటిపోయినను వీఁడు చంపును. పాటిపోక నిలిచినను వీఁడు చంపును. గతి యేమి ?

వ్రజ—వానిమాట కెదు రాడకపోయినచో వాఁడు మనలఁ జంపఁడు.

దార—ఓయీ! మీరెవరు ? కుమారభగదత్తుఁ డెందున్నవాఁడు.

మంద—(గజజవణకుచు) మేము నర-నర-నర-నర.

వ్రజ—(గద్గదస్వరముతో) మేము నరకుని బంటులు కాము.

దార—మీరింత భయపడ నక్కఱలేదు. నేను మీజోలికి రాను. భగదత్తుని జాడఁ దెల్పుఁడు.

వ్రజ—అయ్యా! నరకాసురుఁడు పరమదుర్మార్గుఁడు, కడునీచుఁడు, నీతిహీనుఁడు నగుటచే మేమతని సేవించుటలేదు.

మంద—అయ్యా! భగవంతుఁడగు శ్రీకృష్ణునకు నరకుఁడు విరోధి యగుటచే వానిసేవించుట మానితిమి.

దార—(తనలో) ఈపిరికిముండకొడుకులు నాకు వెఱచి యిట్లనుచున్నారు. (ప్రకాశముగా) రాక్షసులకు సయితము నంతటి యసహ్యము గలిగించు దుర్గుణము లతని యొద్ద నేమియున్నవి.

వ్రజ—ఒకటూ, రెండూ చెప్పవలవిగాదు. స్త్రీలఁజెఱుపట్టుట. మహర్షులబాధించుట, యాగములకు విఘ్నములు సేయుట, విష్ణుభక్తులను వధించుట మొదలగు పాతకముల ననేకములు చేసెను.

మంద—ఆపాతకునిపేగు నగు మిక్కిల తలపెట్టెరారు. కృష్ణుఁడు వానింజంపి లోకమునకు మేలుచేసెను. వాఁడు తప్పక చావవలసిన వాఁడే.

దార—మీప్రసంగములు చాలించి భగదత్తునిజాడ నెఱుంగుదు రేని చెప్పుఁడు. లేనిచో మీదారిని మీరు పొండు.

వ్రజ—స్వామీ! మాకాజాడ తెలియదు. మాకు నెలవొసఁగుఁడు. పోవుదుము. రారా! మందపాలా! [అని యిద్దఱు కొంచెము నడచి రహస్యముగా] గఱము గడచి యివతల పడితిమి. త్వరగా పరుగెత్తుకపోవుదము రమ్మ. (అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

దార—(తనలో) నాకిప్పుడు భగదత్తునిజాడఁ దెలుపువా రెవ్వరు ? అదిగో నక్కడ యొకకంచుకి యగపడుచున్నాఁడు; వానినడిగెద. (ప్రకాశముగా) ఓయీ !

[తెరలో]

అయ్యా ! అతఁడు దుఃఖపరవశుడై తండ్రికళేబరము జూడఁగోరి పాలికలనిసికింబోవఁ నుద్యుక్తుడై యున్నాఁడు.

దార—(అలకించి) సరే ! నేనిప్పు డతనియొద్దకుఁ బోయి సందేశ మెఱిగింప నక్కఱలేదు. వాసుదేవుడే వానిని యుద్ధభూమిలోఁ గలసికొనఁగలఁడు.

(అని నిష్క్రమించును.)

ఇది విష్ణుంభము.

[అప్పుడు యుద్ధభూమిలో మూర్ఛితుడైన భగదత్తుఁడును శంబర మంత్రియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

శంబ—(తనలో) పితృవియోగదుఃఖము దుస్సహమైనదే. ఈభగదత్తుడు తండ్రికళే బరము నొక్కసారి చూచి మూర్ఛితుడై యింకను స్మృతినిొందకున్నాఁడు. దైవానుగ్రహమున వీనికిఁ దెలివి వచ్చు నేని వీనిని దండ్రికళేబరమువద్దకు మరలఁ బోనీయఁగూడఁదు.

తే. గీ. భూరిసంతాప మెదఁ బొంగి పొరలునపుడు

చల్లదనమును వెదచల్లుసంగడిల

యూఱడింపుబల్కులు పాచు నుమ్మలంబు

పాలపొంగును చన్నీరు బాపునట్లు.

భగ—(మూర్ఛనుండి లేచి) హా! తండ్రి! జగత్రయైకవీరా! తృణీకృతపురందరాది స్థలకా!

ఉ. తోలితి వాలమందలను దోలినపోలిక వేల్పుమాఱ, ది

క్వాలురద్వారపాలకులుగా నొసరించితి కోటకొమ్మలకా

ప్రేలఁగఁ గట్టినాడ పరివీరశిరంబుల, నట్టినిపు గో

పాలునిపాలు గావలసి వచ్చెనే యీశ్వరమాయ నక్కటా !

క. తలిదండ్రులకుం దమతన

యులమైగల యంగకూర్కి యుండదు తలిదం

ద్రులమై బిడ్డల కనియెడి

పలు కిప్పుడు నాకు నిక్కువంబై తోచుకా

అందుచేత నేగదా నేను నిన్ననుసరింపలేకపోయితిని.

శంబర—(సమీపించి) కుమారా! ఊఱిడిల్లు మూఱిడిల్లుము.

భగద—అయ్యా! శంబరమంత్రీ! ఇది సేను స్వయముగాఁ దెచ్చుకొనినదికాదు. అందుచేత సేనడవఁజాల. ఆయన నిటు వినుము.

సీ. ఎవని మెప్పును బొంద సేవేశ పవనుండు వెచ్చనిగాడ్పులు వీవ వెఱచు
సెవనియల్కతు నోడి యెన్నుండు భానుండు గట్టిగా నెండలు గాయ వెఱచు
సెవనియానతిలేక యెపుడు పగన్మృండు గొప్పగావానలు గురియ వెఱచు
సెవనిదాడికి నోడి యేప్రార్థ మగువైరి కుదురుగా కనుమూసి కనుక వెఱచు
సెవని వేర్విన్నమాత్రాన ధృతిఁ దొలంగి
ద్విజంబులు స్వేచ్ఛమె తిరుగ వెఱచు
నట్టిజగదేకవీరుఁ బోగొట్టుకొంటి
నింక నూట గల్గుట యెట్లు నాకు.

శంబర—నీతండ్రి నిజముగా నీవన్నట్లు నిరుపమానతేజోరాశి. విచారించిన కార్యము లేదని నేనిట్లు నీకుపదేశించితినిగాని నీకుఁగల దుఃఖము నే నెఱుంగనా? సేవకుల మయినమేమే యెంతో మఱుఁగుచుండఁగా గారాబుకొడుకు వయిన నీ వెంతదురపిల్లు చుందునో చెప్పవలయునా? కావున నిప్పుడు కార్యశతులఁ బరిశీలించి వర్తింపుము.

భగద—అయ్యా! ఈసమయమునందు.

తే. గీ. వైర్యశాలి కన్నవి రెండు కార్యశతులు
జనకుఁ దెగటార్చుపగతునిఁ జంపుటొండె
సమరముఖమునఁ దానైనఁ జచ్చుటొండె
కానఁబడ దింక నా కన్యకార్యసరణి.

శంబర—కుమారా! అది గాదు. తండ్రి కన్నిసంస్కారము లేని యక్రియలఁ జేయుటయే కార్యపద్ధతి.

భగద—హా తండ్రి! భువనైకమల్లా! నీవిషయము యిట్టి కారణవచనంబు వినవలసె.

మ. అపచారం బొనరింప నెన్నడును నే నాబాల్యము న్నీకు నే
యుపచారంబును నీవు నావలన మున్నొక్కప్పుడుం గోరవై
తిపు డీరీతిని గోరఁగా దగునె తండ్రి! యగ్ని సంస్కారమే
యుపచారంబగువేళ వచ్చినదె యయ్యో నాదునిర్భాగ్యతే. (మూర్ఛిల్లును.)

శంబర—కుమారా! ఏమి యీ బేలతనము. (తనలో) ఈతఁడు మాటిమాటికి మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు. ఇతనికి దుఃఖోపశమన మెట్లుగును చెప్పుమా? శుక్రశిష్యుల కంతదుఃఖస్థ సంభవించినది.

[అప్పుడు రాక్షసగురు వగుశుక్రేంద్రుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

శుక్ర—(తనలో) అగురులు వేల్పులకన్న నెక్కుడు తేజోదర్శితు లయినను వారి యైశ్వర్యము వివశ్వర మగుటకుఁ గారణ మేమి ? (కొంచె మాలోచించి) కారణ మునకయి వెదుకనక్కరలేదు.

మ. సిరి యెల్లప్పుడు ధర్మమాల మనుచుం జెప్పుకొ విధుల్ ధర్మత

ర్పరుండౌ నాతనిభూరివై భవము నిత్యంబై ప్రవర్తిల్లు, దు

ష్కరుండై ధర్మము వీడు మానవు మహైశ్వర్యంబు లీభూమికిం

బరువై గట్టిపునాది తేనియిలుకేవం గూలు నొక్కుమృడికొ.

దానవులు ధర్మేతరమార్గవర్తను లగుటచే వారికడ సిరి యుండదు. ఎట్లయిననువారు మాకుఁ బ్రియశిష్యులగుటచే వాత్సల్యంబు పెంపున మేము వారిని సమాధరింపకతప్పదు. ఇప్పుడు పితృమోక్షదుఃఖితుఁ డగుభగదత్తమారుని సమాశ్వాసింపవలయు.

భగద—(స్మృతిఁ దెచ్చుకొని) తండ్రీ! నీవు తేమి జగమంతయు సంధకారమయ మయి యున్నయది. ఏలయన,

తే. గీ. పృథివి యంతయు నేఁడు నిర్వీర్యమయ్యె

రాజకుల మెల్ల నేఁడు నిస్తేజమయ్యె

దితిజవంశంబు నేఁడు నిర్గతిక మయ్యె

నీవు తేనివెలితి ధాత్రి కెట్లు దీరు ?

శంబర—కుమారా ! ఇదే నీ నిమిత్తము భగవాను లగుభార్గవులు వచ్చియున్నా రు. అభివాదనముచేసి సదాచారము నడుపుము.

శుక్ర—కుమారా ! ఊఱిడిల్లు మాఱిడిల్లుము.

భగద—(కన్నీళ్ళతో) భార్గవా !

మ. కదనోదూతవిడొజుఁ డాసురవహుకళ్యాణసంపాది, యు

న్మదరాజస్యశిరోవతంసవిలసత్పాదారవిందుండు, కో

విదుఁ డసృజనకుండు మీహితుండు మీబిడ్డండు మీశిష్యుఁ డ

ల్లదె నేలంబడియున్నవాడు హతుండై యాచార్య ! కన్గొంటివే ?

శుక్ర—వత్సా ! మృతు లయినవారిని మనము దుఃఖించి కృమ్యుఱి బ్రతికింపఁ జాలము. చిరసంబంధముచే నెంత యాచుకొన్నను దుఃఖాతిశయముచేత నేనును కన్నీ రు విడువక తప్పినదికాదు. తలఁచుకొనినకొలది దుఃఖము పొరలిపొరలి వచ్చుచునే యుండును; కావున నీవింక నీతల్లిని మఱవవలయు.

భగద—అయ్యా ! వేదాంతవిద్వారహస్యజ్ఞాతు లగుమీరే దుఃఖమున కప్పు డప్పుడు వకులగుచుండ నింక మాదృశులూ దుఃఖసాగరము నీడువారు !

చ. మఱవఁదలంతు నాయెడల మజ్జనకుం డొనరించు కార్యముకొ

మఱవఁదలంతు వానియసమానగుణంబుల నెల్లఁ గాని యా

సౌఖ్యతన మాజగద్విసుత నిష్కరవిక్రమ మా సుమూర్తియుకొ

మఱవఁదలంచినకొ మఱవ నాతరమా నిమిషార్థమేనియుకొ.

శుక్ర—పైర్యసాగరుఁ డగునరకునకుఁ దనయుడ వయిన నీవిట్లనఁ దగదు.

భగద—అయ్యా! ఇప్పు డేమి చూచుకొని నేను బ్రదుకుదును?

శుక్ర—కుమారా! ఏమియు లేనేలేదా?

తే. గీ. తల్లి గలదు రాజ్యరమాతల్లి గలదు

ప్రజలు గలరు నీకుఁ గన్నప్రజలు గలరు

పడుచువాడవు నీ కేమి బ్రతుక కేమి

చన్నవారితో బోదురే యున్నవారు.

భగద—అవి యుండుట నే నెఱుంగుదును.

ఉ. ఉన్నవి వాటివారణము లున్నవి సంపద లెన్నియేని నా

కున్నవి నందనోపమమహాపవనంబులు పెక్కు లేలగా

నున్నవి యూకులె న్నయిన నున్నవి సైన్యము లెన్ని యున్న నే

మన్నరకుండు లేమి నవి యన్నియు లేనటు తోచు భార్గవా!

శుక్ర—వత్సా! అట్లయిన నీయుద్యమ మేమి?

భగద—వీరపురుషుల యుద్యమ మే నాయుద్యమము.

శంబ—ఈయుద్యమ మనుచిత మయినది.

శుక్ర—ఏమి? నీవు హరితోఁ గయ్యమునకు సన్నద్ధుడవయ్యెదవా?

కు

భగద—అచార్య! మఱిమి!

ఉ. అంతటివానికిం కొడుకునై, ప్రియశిష్యుడనై ధరితి) మీ

యంతటివానికికొ, బ్రభువునై దితిసంతతి కెల్ల, నిన్ని నా

ల్లింతయశంబుతో నడరి యీసమయంబున బందనౌచు నే

నంతము సేయకుంటు తగవా సరకాంతకు సమ్మూరాంతకుకొ.

శుక్ర—ఓయీ! వెట్టివాడా! నీతండ్రికిని నీతండ్రిం దలఁ దన్నిన మొక్క
లంపురక్కనులకును నలవిగాని యీపని నీకు సాధ్యమగునా?

క. ఏచునుకొంటివో నీమది

సామాన్యుడు గాఁడు చక్రి సమరంబున నీ

చే మర్రింపబడుటకు

నామాటలు వినుము సుధి నడుపుము వత్సా.

శంబర—(కుక్కనితో మెల్లగా) దేవా! ఈయుద్యమ మెట్లయినమాన్ని దను జవల మనుగొనింపుము.

కుక్క—కుమారా! కృష్ణునిప్రభావము వినఁగోరుదు వేని నే నించుక ప్రిశంసిం చెద వినుము. అతఁడు మహిభారావతరణార్థమై యదుకులంబున నవతరించిన హరిగాని మనుజుఁడు గాఁడు. అందుచే నితఁడు,

సీ. పసితనంబున నేలఁ బ్రాక నేర్చిననాఁడె పగరఱోటల కెగఁబ్రాక నేర్చె
దిన్నఁగానొక్క విద్వేయును నేరనినాఁడె దితిజులఁ జంపువిద్వేయును నేర్చె
నిల తప్పకుటడుగులు నిడుట నేరకమున్నె వెనతప్పకుటడుగులు తెట్టె నేర్చె
నుయ్యాలలం దుండి యుగ్మత్రాగెడునాఁడె కిగ్గాడియనురుల నుగ్గచేసె
బాలు గుడుచునప్పుడె నేలపాలు చేసె, బ్రబలదైత్యులఁ బలుపురబలము మెఱయ
నతఁడు మాపినకులము లెన్నెనఁ గలవు, వలదువల దన్న హరితోడఁ బగలు మనకు.

వెండియు నితఁడు మాయలఁ బ్రయోగించుటయును నెఱకాఁడు.

శంబర—అవును. వైష్ణవం వైసమాయ దుష్టగమని వినుచుందుము.

భగద—పగతుల సాధించుట కితఁడు మాయలనే ప్రయోగించునా?

కుక్క—వత్సా! మఱేమి? చూడు.

మ. కడచెక్ గంసుని, జంపె హంసుని, దృటిం గెల్చెక్ జరాసంధునిక్;
బాడిచెక్ పొండ్రుక్, గూల్చె గాలయవనుక్, బోకార్చె జేదీశుఁ, జ
క్కడఁచెక్ బూతన వీరి నందఱును మాయల్ పన్నియే చక్రి రూ
పడఁచెక్ గాని, పరాక్రమస్ఫురణచే నంతంబు నొందించెనే.

అవి యన్నియు నేల? నాస్వవిషయమున నేనించుక చెప్పెద వినుము. తొల్లి యతఁడు మహేంద్రరక్షణము చేయ నదితికశ్యపులకు వాచునుఁ డయి జనియించి దీనచింతామణి యగు బలిచక్రవర్తియొద్దకు నిఱువేదయట్లు వచ్చి మూఁడడుగుల నేల యాచించె. అప్పుడు నేన,

ఉ. కైటభదైత్యమర్దనుఁడు గాని యితం డొక యర్థిగాఁడు మో
మోటుముచేత నీవలదు మూఁడడుగు లర్థయంచుఁ జెప్పడెక్
గాటపుటల్కదర్భగొని నన్నొడిచెక్ గను లాట్రవోవఁగా
నాటికి నేటికిం దనయ! నాకుడికన్నెటులుండెఁ జూడుమా!

భగద—అచార్య! మీరు చెప్పినదంతయు సహేతుకముగా నున్నది. అట్లయిన నాకిప్పుడు కర్తవ్యమేమి?

శుక్రు—ఇదిగో యుపదేశించుచున్నాడె వినుము.

మ. అభిమానమును జంపుకొమ్ము, సమరవ్యాపారము న్నానుకొమ్ము
మృగభయం బిమ్మని నందనందనుని పాదాంభోజము త్వేడికొమ్ము
మృగిషేకమును జేసికొమ్ము మృగనికొమ్ము న్యాయంబుగా నేలుకొమ్ము
మృగభయం బిమ్మటం జూచుకొమ్ము సిరియెల్ల న్నికు నెట్లబ్బునో.

శంబ—ఇదియే కర్తవ్యము.

క. అమరుల కాంగిరసుం డెటు

లమరారాతులకు శుక్రు డట్టులె కాక

సమయోచితంబులగు నీ

విమలాత్మల నవధరించి వినుము కుమారా.

భగద—భగవానుడా! ఓభాగవా! నీయుపదేశము మా కాదేశముగదా! నే నట్లేదేయును. కాని పితృచరణమునకుఁ బ్రతిక్రియఁ జేయుట యెప్పుడు?

శుక్రు—సమయ మగునప్పుడు.

తే. గీ. మానసంబున రవులుగ్రోధానలంబుఁ

గానఁబడకుండ దిగ్మింగి కార్యవాది

సమయ మగునపు చెలరేగి జగము లడలఁ

బైటఁ బడఁదగు నగ్నిపర్వతమునోలె.

భగద—అచార్య! మేలు. మీమాట శిరసావహించితి. శంబరా! నీవుపోయి యు జనకునియు తరక్రియలవిషయమునఁ బ్రయత్నమునేయుము. నే నిప్పుడే కృష్ణునిజూచి వచ్చెదను.

23

శంబ—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

[అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు సత్యభామయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

కృ—దేవీ! చిన్ననాడు నేను సాందీపునియొద్ద విద్యఁ గఱచు నెడ నొక చిన్న పద్దెముఁ జదివితి. దానియాధార్థ్య మిప్పు డెఱింగితిని.

సత్య—అది యేవో యెఱింగించి నాకు వీనులవిందు సేయుదురా?

కృ—సందేహ మేమి, ఇదిగో విను.

క. ఘనుఁ డైన నల్పుఁ డైనను

జననిండ్లుం డైన లోకసమృతుఁ డైనన్

ధనియైన బేద యైనను

దనతండ్రియె మంచివాడు తనయున కెప్పుడుకా.

సత్య—దానియాభార్య మెట్లెరింగితిరి ?

కృ—జగత్కంటకుఁ డగుతండ్రికొఱకు భగదత్తుఁడు మిక్కిలి విలపించుటచే దానిసత్య మెరింగితి. ఇప్పుడు పితృశోకవిహ్వలఁ డగుభగదత్తుని సమాశ్వాసింపవలయు.

సత్య—దేవా ! తండ్రిని జంపి కొడుకు నెట్లాఱడింపఁ గలరు. మీకు మోమోటుము లేదా ?

కృ—సుందరీ! రాజనీతి మోమోటుము నెఱుంగదు, లొల్లి రాఘవుడు వారిం గడతేర్చి యంగదుని యావరాజ్యమున కభిషిక్తునిఁ జేసి వానికి సేవ్యుఁడు గాలేదే. అది యటుండనిచ్చి యిటునినుము.

మ. ఖలునికొ ముగధుఁ దుగించి తత్తనయునిం గద్దెం బ్రతిష్ఠించితికొ

దులువం గంసునిఁ జంపి నిల్పితిని బంధుల్ మెచ్చ మాతామహుకొ

బలుగాకి న్నరకు న్వధించితిని గానం బోతుఁ దత్పుత్రునికొ

దలింబోడికొ ! రావపాడి యిది క్రొత్తల్లావు మాకీవసుల్.

అదిగో శుక్రాచార్యసమేతుడై భగదత్తుఁ డచ్చట నున్నాఁడు.

సత్య—మేరు వినుటయే గాని భాగ్యుల నెన్నడును దర్శింపలేదు.

కృ—దేవీ ! ఇతఁ డనుగరుండైనను మహామహిమగలవాఁడు. వందనీయుఁడు.

(ఇద్దఱు నడచుచున్నారు.)

శుక్ర—కుమారా ! దేవీసమేతుడై వాసుదేవుఁ డిటు వచ్చుచున్నాఁడు. అభి వందనము చేసి శరణ మడుగుము.

భగద—చిత్తము. రండు. వారి నెదుర్కొందము.

శుక్ర—జయతు జయతు దేవకీనందన !

కృ—భాగ్యుల కభివాదనము సేయుచున్నవాడ.

శుక్ర—అనంతకృణామస్తు. యదుకుంజరా ! నీకతమున పితృవిహీనుఁ డగు నీ బాలకుఁడు నీకు రక్షణీయుఁడు. వత్సా ! భగదత్తా ! ఇదె నిన్నునుగ్రహించుటకు భగ వంతుఁడు వచ్చియున్నవాఁడు. శరణయు వేడుము.

కృ—అపరాధి వధింపఁబడియె. ఇతఁడు మా కవశ్యము రక్షణీయుఁడు.

భగద—(చేతులు జోడించి) దేవా ! నందనందనా !

సీ. తమ్మిచాలినిన్న తండ్రియము యశోదయొడిలోన బిడ్డడై యున్నవాడ
తెలివీనివై బాలి దొడి వేగిపల్లెలో మందగాపరి వాచు మన్నవాడ

ప్రేవేలందులయిండ్లు వేమారు కొల్లాడి వెన్న మీఁగడఁ జాల తిన్నవాడఁ
తలపుల నెక్కించి వలపుల సుక్కించి గొల్లకన్నెలసిగ్గుఁ గొన్నవాడఁ
కమ్మిలుకాని గడుపారఁ గన్నవాడఁ, వేడువారి నేలుదు వంచు విన్నవాడఁ
నన్నుఁ బ్రోవుము నీవాడ నన్నవాడఁ, చిన్నవాడనో నందుని చిన్నవాడఁ.

(అని కాళ్ళపైఁ బడుచున్నాఁడు.)

కృ—కుమారా ! లేలెమ్మ. (అని లేవనెత్తి.)

మ. అలుకం బూనకుమయ్య నావయిని నీయాత్మకై రపం లేనియున్
దలకుం దాల్పుట మయ్య నేఁ బగతుడం గానయ్య నీకియ్యెడక
ఖులుండై నీజనకుండు ముజ్జగములం గారిండుటం జంపఁగా
వలసె న్వానిని నేయఁగావలసె దుస్సారంభముల్ నీయెడన్.

భగద—దేవా ! ఇందు నీ తప్పేమున్నది ? నీకుం బగతుడై మాతండ్రి
స్వయముగా నింత తెచ్చుకొనియె.

కృ—ఓయీ ! తెట్టివాడా ! నాకుఁగాదు. లోకమునకుం బగతుడై యనుము.
కా. నాకుం జుట్టుపనంగ దాయయన నున్నాడే ప్రపంచంబునక
లోకద్రోహులు మాకుద్రోహులు జుమీ లోకప్రియుల్ మాప్రియుల్
క్రికృష్ణం డవతారమెత్తెను జగత్ ట్రేమంకరోతానిసీయై
మీకు నీక్రికును గీడు నేయుటకు జన్మింపంగ లే దిద్ధరక.

శుక్ర—దేవా ! నీకు జుట్టుమును బగతురు లేనిమాట నిజమే; కాని నరకుండు
మీకు జుట్టుమును బగతుడం గూడ నయ్యె.

సత్య—భాగ్యులు లేస్సగా నెలవిచ్చినారు. ఈమహాత్మునకు నరకుండు భూమి
దేవివలన గొడు కగుటచే జుట్టుము. ధర్మద్వేషి యగుటచే వైరి.

కృ—అది నిజమే. కుమారుఁ డయినను దుష్టుఁ డగుటచే వాత్సల్యము ద్రోసి
వాని వధించితిమి.

శుక్ర—ఎట్లుయినను నరకుండు మీచే హతుడై ముక్తుడయ్యె.

భగద—నాతండ్రి హరిచేత ముక్తుడయ్యెనని నాకిప్పుడు కొంతదుఃఖ ముపక
మిల్లినది.

కృ—వత్సా ! భగదత్తా ! నీవు లోకానుభవమున కపరిచితుడవు గాన నన్యథా
భావింపనేని నే నించుక యుపదేశింపఁ దలంచుచున్నాడను.

శుక్ర—ఇది వాని సనుగ్రహించుట.

భగద—ఇందు నే నన్యథా తలఁపవలసిన దేమున్నది ?

కృ—సరుఁ డెంత తేజస్వీయైనను గుణహీనుఁ డయినచో నభ్యుదయము నొందఁడు. దానికి నీతండ్రియే తార్కాణము.

శా. ఆతేజంబున కాబలంబుననుఁ దోడై నీతియే యుండె నా

నీతం డ్రంతటివాఁడు ముష్టిముల స్నిక్కింబుగా లేడు నూ

నీతిభ్రష్టఁడు గాన నిట్లు చెడియె నీతండ్రి నీవు స్సరా

రాతు లోవొయిన పోకఁబోక గుణివై ప్రాజ్ఞోతిమం బేలుమా.

శుక్ర—కుమారా ! ఈయుపదేశము నీ కనుసరణీయయినది.

భగద—ఇది నేను శిగసావసించుచున్నాఁడను.

కృ—ఇంకను నీ కుపదేశింపఁదగినవి రెండు గలవు. మహానుభావు లగుతపోధనులయెడ విషయవృత్తి నెఱపుము. పరకాంతలయందు మాతృభావము నిలుపుము. పీనియందు ధగ్రవిరుద్ధముగా వర్తించుట స్వనాశముం దెచ్చుకొనుటయె.

సీ. ఋషికి నెగ్గోసరించి వృషలుండై జనియించె నవనిలో సునవర్తి యంతవాఁడు

మునులచేఁ బల్లకి మోయించి యజగరందై పడె నహుషునియంతవాఁడు

జడదారి కొకకీడు సలిపియే శాపోపహతుఁ డయ్యె ననురేంద్రునంతవాఁడు

బ్రహ్మర్షి యల్పకుఁ బాత్రుండై నాఁ డట్లు లడగిం తెవింధ్యునియంతవాఁడు

కాంతక్ష చెడె రావణునంతవాఁడు, అతివక్త చెడె మీరండ్రియంతవాఁడు

యెవఁడు సుఖియించె బరకాంతి గవయగోరి, యెవఁడు సర్వలై ఋషులకు నెగ్గు చేసి.

మఱియు నిన్నొకధర్మకార్యమునకు నియోగింపఁదలఁతు. అది యేదఁడువేని,

తే. గీ. లలిదండ్రుల కడబాపి తిలుపునూలి

పరియునాత్మేలకన్నెలఁ బట్టి తేచ్చి

చెఱల బంధించె మీరండ్రి చెవఁటి యగుచు,

విడిచిపుచ్చుము వారి నేనే నిపుడు.

శుక్ర—అవును. నరకునిపాలిఁటి గృత్యదేవతలో యనునట్లు లాకన్యలు దుఃఖ విహ్వలగుతులయి యున్నవారు. తిగ్గణు వారిని విడపుము.

భగద—ఇదిగో నిప్పుడే నేనుపోయి వారిని విడిపించెదను.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సత్య—దేవా ! అనాథ లగునారాజకన్యలను విపత్తుముద్రమునుండి యుద్ధరించి మీరు పున్నెముఁ గట్టుకొనిరి. మీమేలు వారెన్నఁడు హఠవగని రెలంచెద.

కృ—సుందరి! నే ననాథలకు నాగుండను. అంతికలకు గతినిగద.

సత్య—ఆందుచేతనే దేవతలు, మహర్షులు మిహుశ్రయించిరి.

శక్ర—(అశ్చర్యముతో) ఎవరో యంతరిక్షమునండి దిగి యిటువచ్చుచున్నారు!

కృ—(చూచి) మహేంద్రసఖుఁ డగుచిత్రధుఁడను గంధర్వుఁడు.

సత్య—ఈవిజయమునుగూర్చి మిమ్ము బహుకరించుటకు మహేంద్రుఁ డతనిని బంపియుండును.

శక్ర—అదిగో బృహదశ్వమహాముని యిటు వచ్చుచున్నాఁడు.

సత్య—ఇతఁడు తన్నిమి త్తముననే యిటు వచ్చియుండును.

[అప్పుడు చిత్రధుఁడు బృహదశ్వఁడు ప్రవేశించుచున్నారు.]

చిత్ర—బృహ—విజయతాం విజయతాం దానవగణేంద్రపచానన!

కృ—గంధర్వరాజునకు స్వాగతము. మహర్షి కళివాదనము.

శక్ర—బృహదశ్వా! బదరికాశ్రమవాసులకుఁ గుశలమా! చిత్రధా! దివ్యుల కభ్యుదయమా!

చిత్ర—బృహ—ఇప్పు డభ్యుదయమే.

కృ—మీరాకచేత ధన్యుఁడ నయితిని.

చిత్ర—దేవా! మహేంద్రుఁడు మీరొసర్చిన యుపకారమునకుఁ గృతజ్ఞుఁడయి తనభక్తిని మీకు విన్నవింపు మని నన్నుం బనిచె. ఇవిగో నాతవిమాటలు వినుఁడు.

క. ఆనుజుఁడవై యొకమారా

దనుజుభయం బుడిపి యొక్కదరిఁ జేర్చితి నే

మనుజుఁడవై యిప్పుడు నితి

తనుజుల నుద్ధించి నన్న దయఁ జూచితి నౌ.

కృష్ణ—ఎంతమాట. మహేంద్రునకు నేనా యుపకారము చేయఁలనాఁడను.

ఈజయమునకుఁ గారణము మహేంద్రప్రభావమే.

తే. గీ. అన్న సన్నధుడై పోరకున్న నేమి

తమ్ముఁగుఱ్ఱయె గెల్చె గా దనుజతలిని

మాపుల నినుండు లేఁ డన్నమాటె గాని

చంద్రకాంతయు నతనిలేబంబు కాదె ?

చిత్ర—ఇది కేవల వివరౌక్తి.

బృహ—దేవా! బదరికాశ్రమతాపసులు తమభక్తి విన్నవింపుమని నన్న మీవద్దకుఁ బుత్తెంచిరి.

మ. శ్రవణానందముగా వినంబడియు శూరమృత్యు గర్వాంధు డై

త్యవిభు న్నీ విటఁ జంపిశుభవా ర్త ల్తాపస్రశేణిచే

భువనంబు ల్పదునాలుగుం బడసె సంపూర్ణప్రమోదంబు నీ
భువి నీరాక్షస మయ్యె నీకరుణ నుత్ఫుల్లంబుజాతేక్షణా !

* కృష్ణ—దివ్యులయు మహర్షులయు ననగ్రహముచే నిష్పడు విజయలక్ష్మిసహే
తుడనయితిని.

బృహ—ఇప్పుడుగాదు. ఈవిజయలక్ష్మిని నీవు ద్వారకనుండియే మెటఁదెచ్చితివి.
చిత్ర—అవునవును.

క. ఇత్తలిరుఁబోడిచే గ్రొ

న్నెత్తురులను ద్రావునట్టి నీచదనుజులకే

మొత్తించుట మెత్తనిపువు

గుత్తులతో రాళ్ళు పగులకొట్టించుటఁజూ !

బృహ—దివ్యమనుస్యాంగసలలో నెవ్వరు నీమెకు సవతు రారు.

శుక్ర—లావణ్యముండుచోట పరాక్రమ ముండుట యిది.

[అప్పుడు భగదత్తుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

భగద—దేవా ! మాతఁడైతే బంధింపఁబడివరాజకన్యకల విడిపించితిని. వాగం
దలు గమానాథుఁడు జగన్నాథుఁడే మాకు నాథుఁడని మిముం బరిణయ మగుటకుఁ
గోరుచున్నాము.

చిత్ర—ఇది మీరు నిరాకరింపఁదగినది గాదు.

బృహ—జాత్యశ్వాణకరునకుఁ గ శ్యాణము లగుట వింతగాదు.

శుక్ర—ఆకన్య లనుప్రహింపఁబడుదురు గాక !

కృష్ణ—ఇందు నేను మధ్యనుండను. సత్యభామయే దానిని నిర్ణయింపవలయును.

సత్య—భరించువారు మీరుండగ నేను నిర్ణయింపవలసివదేమి ?

కృష్ణ—సవతులతో వేవలసినదానవు నీవు.

సత్య—ఇందలుభార్యలతో మీరు వేఁగా సవతులతో నే వేఁజాలనా ?

కృష్ణ—భగదత్తుఁడా ! మహర్షి సమక్షమున నందఱు నేను బరిగ్రహించితి.

చిత్ర—దేవా ! పోవుటకు మాకింక ననుజ్ఞ యిమ్ము.

మ. అవతారంబుల నెత్తి భూభరముద్రోయ నీశ్రీనమ్మై కూర్మమై

సువరాహం బయి నారసింహ మయి గుఱ్ఱం బ్రోడఁమై మీఁద భా

గ్రవుండై రాఘవుండై యదుప్రవరుండై కశ్యాణము ల్లాచ్చి యా

దివిజానీకము గాచు వైష్ణవమహాతేజంబు మమ్మేలుతే.

బృహ—దేవా ! నిన్ను నేను గొనియాడఁజాలను; కాని

సీ. ప్రామిన్కుటువిదల సీమంతమణి శాచు నలరారు నెవ్వని యడుగుదోయి
 బ్రహ్మాండృహమందు గతనంపునివ్వెలై కడువెల్లె నెవ్వనికన్నదోయి
 శ్రీతజనంబుల కెల్ల జేయూతకోలై క్రాలెడు నెవ్వనికేలుదోయి
 దుష్టనాశము దెల్పు ధూమకేతువు లాచు ముడివడు నెవ్వనిబొమ్మదోయి
 యట్టిజగదేక గురునకు నమ్యతునకు, నాదిపుధ్యంతగహితున కవ్యయునకు
 విశ్వమోహనునకు నుహాపీరునకును, జ్ఞానసయునకు సంజలి నేనొనర్తు.

కృష్ణ—దేవతలయు వహులయు నీప్పితములు సిద్ధిమఁ గాక!

బృహ—జగముల కిదివఱకే యనంతకర్మాణములైనవి. వెండియు నిట్లగుఁగాక!

చ. నెలకును మూడువాన లవనిం గురియందగు బంట లెచ్చ రా

జులు బ్రజలం బలెం బ్రజలం జూచుకొనం దగుఁ బ్రేమమీఱ నీ

వలెఁ దలిదంగురి లింక దలవంపులఁ దెచ్చెను చెడ్డబిడ్డలక

దెలుచని శిక్ష జేయందగుఁ బ్రేమముఁ ద్రొసి ప్రసన్నయాదవా!

కృష్ణ—తథాస్తు.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

స మ ా ప్త ము.

బలిబంధనము.

(గంధకర్త:—చంచల కేశవదాసుగారు.)

ఆంధ్రరంగసలములకు చిరవచితమున కస్తూరానాటకరచన
మున ఖ్యాతిగాంచినది ఈ కవిత్రయము!—శ్రీ మహావిష్ణుదేవుని
పంచమావతారముగు వామనచరిత్రమే ఇదియితివృత్తము!
దానవీరులలో నొక్కడగు బలిని, రసాతలమున సాపించిర భక్తి వీర
రససమ్మేళనముగు ప్రఖ్యాతపురాణకథానకము! దేవదానవుల సహజ
విరోధభావములు— బలిదానవేంద్రుని ప్రతాపవిజృంభణము—పరం
ధాముని భక్తవాత్సల్యము—అడు గడుగునకు రసపూరితములుగా,
చిత్రింపబడినవి. ముండకాచుల హాస్యకథ మూలకకథతో నతుకబడి
రంగరంగమధ్యమునను రంగులీనుచు, హాస్యరసముచు పూర్ణచేయుచు
న్నది. అసాధారణభావకల్పనములతో అక్షరలక్షులుచేయు పద్యము
లతో—అత్యద్భుతముగు కథాకల్పనముతో—అభిలజనానందచాయ
కమగు, సపూర్వపేదాంత తర్కవిత్కములతో—ప్రఖ్యాతిగాంచిన
బలిబంధన మహాఘట్టముతో—విభ్రాంతిని గల్గించు వామనావతార
విశ్వసూప్తప్రదర్శనముతో—కథావస్తువు, గంభీరముగ కడముడినది.
ఒకవంక సటశ్శిలకు, ఒకవంక గాయకలోకమునకు, ఒకవంక
భక్తకోటికి, ఒకవంక పేదాంతులకు, ఒకవంక హాస్యరసప్రియులకు,
ఒకవంక అధునాతనభావాభిలాషులకు, మనోరంజకముగ, మహా
సమగతతో రచింపబడిన ఈ సూతనాటకమునకు విలువ నిర్ణయిం
చుట^{చి}యసాధ్యమైనను, సర్వజనులకును సాధ్యముగ నుండుటకై—
స్వల్పమూల్యము నిర్ణయింపబడినది.

వెల 1—0—0.

కాల కేతనము.

(గ్రంథకర్త:—సోమరాజు రామానుజరావుగారు.)

కథానాయకుడగు కాలకేతనుడు మహాభయంకర స్వరూపుడై - నిరంతర సాత్యాదాహముచే, ప్రకృతిభీకరుడై - మొనరించినహాస్యలసంఖ్యాకములు. కాలకేతనునివంటి భయంకరవ్యక్తి మన ఆధ్రనాటకములలో నితరులున్న చిత్రింపబడి యుండలేదు. ప్రసముచునే యుండిన హాపలి యాత్మక క్తి మహాపిశాచమై - కాలకేతనుని తుద నటకును వెంటాడినది. రాజస్యాలకుడగు నీలకంఠుడు రాజ్యకాంక్షా తురుడై - రాజనాశసంకల్ప మహాయజ్ఞమున కంతుర్వాణము చేసినాడు. చోరశిఖామణియు, జూదరియు నగు మృగేశుల డా యజ్ఞమునకు ఉపద్రవ్యగా నిలువబడినాడు. చిన్న భార్య యగు మంగళ సులోచనలు చెవికెక్కి - కాలకేతనుడు - మహాసాధ్వియగు పెద్ద భార్యను సులోచనను ఘోరిముగ హత్యచేసినాడు. భీషణమైన యారాత్రి - కాలకేతనజీవితమునం దొక మహాకాళరాత్రి; ఆరాత్రియే సులోచనా వధానంతరమున విశ్వాసపాత్రభృత్యుడగు ఆగభాషి కాలకేతనునిభీకర కరవాలాగ్రమున నేలగూలినాడు. ఆరాత్రియే తండ్రియగు కాలకేతనుడు శాంతికేతనుని గ్రుడ్లుతీసినాడు! పాపము పడినది! ప్రకృతి కాంత కాలకేతనుంజూచి వికృతహాసము గావించినది! దిశలు దద్దరిల్లినవి! మంగళా నీలకంఠ మృగేశుల ద్రోహములు రత్నహారమూలమున బయల్పడినవి! కాలకేతనము - మృత్యుసూచకమై అబరస్థలమున సంచించుచున్నది. సర్వజననాశనమొనరించి కాలకేతనుడు పశ్చాత్తాప శోకముచే అత్యహత్య చేసికొన్నాడు. చమవం దగిన భయానక నాటకము!

వెల రు 1—0—0.

వలయువారు:—నరస్వతీ బుక్ డిపో, బెజవాడ,

అని వాయవతము.

